8
3-G
65

6
25 F
63

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

22-8-38

8.-3.G.65

HELVETIAE
GRATVLATIO
ad Galliam

DE HENRICO HV-
IVS NOMINIS IV.
Galliarum & Nauarræ Rege
Chriſtianiſſimo.

BIBL.SE.COL.ROM.SOC.IESV

Ex Legato Illustriss: Coccini.

cIↃ. IↃ. XCI.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

GENEROSISSIMO AMPLISSIMOQVE VIRO Domino N. Brulartio, Sillerij Domino, &c. Chriſtianiſs. Regis Gall. & Nauarr. Conſiliario ac Legato ad Heluetios, Domino ſuo plurimùm obſeruando.

D*Vbium profectò non eſt, vir ampliſsime, quin Deus ſummus ac ſapientiſsimus rerum humanarũ rector atque moderator, te ſingulari quodam ſuo conſilio atque benignitate patriæ noſtræ, dubiis præſertim hiſce periculosíſque noſtris tem-*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

poribus , legatum , ad communem noſtram ſalutem , eſſe voluerit. Ingentes itaque meritò , cùm Deo præcipuè , tum Regibus tuis Chriſtianiſſimis Henricis III. *&* IIII. *gratias & agere & habere debemus , quòd alter quidem honorificum hoc legationis munus ad te detulit , tuæq; commiſit fidei , alter verò , ceu legitimus eius ſucceſſor , eundem honorem, approbauit ac confirmauit. Etſi verò magnus & amplus eſt hic tuus honos , tamen idem, hoc præſertim tempore, vt experientia quotidiana teſtatur , onus eſt magnum, graue & quaſi intolerabile, plurimis curis, ſollicitudinibus, moleſtijs, laboribus atque periculis implicatum. Verùm quô maius, quô grauius & laborioſius eſt hoc tuum munus, eò maior profectò, Illuſtrior & admirabilior eſt tua in illo ſuſtinendo atque gerendo virtus, & quæ virtutis comes ſolet eſſe, laus atque gloria. Nam primùm quidem omnium, quum legati eorum à qui-*

bus

bus mittuntur, & dignitatem amplitudinémque præ ſe ferre, & naturam, ingenii atque mores laudabiles referre, & exprimere debeant (iuxta peruulgatum illud, Quales oratores videris, tales eos à quibus miſſi fuerunt expecta) tu Regis tui perſonam ita profectò ſuſtines atque geris, vt in te Legato Regio regias planè & egregias virtutes admiratione, laude ac imitatione digniſſimas, quotidie cum maxima noſtra, non voluptate ſolùm, ſed etiam vtilitate, cernere nobis ac intueri liceat. De hiſ equidem libentiſſimè hoc in loco multa dicerem, niſi cùm illarum ipſarum magnitudo ac dignitas, quibus orationis meæ tenuitas nequaquàm reſpondere poſſit, tum tuus meúſque pudor atque modeſtia id me facere prohiberent: ne auribus hoc tuis dare, & adulatoris potiùs, quàm laudatoris veri partes agere videar. Verùm ipſa tua dicta, facta, atque conſilia quotidiana, clara & illuſtria ſunt

illarum indicia, teſtimonia & argumenta: ita vt aliena prædicatione non indigeant.

Secundo autem loco Legatis nihil magis propoſitum, nihil prius & antiquius eſſe debet, in hoc ſuo munere, quàm vt & illorum, à quibus mittuntur, & illorum ad quos mittuntur paci, amicitiæ, concordiæ, dignitati denique atque ſaluti, omni opera ſtudióque ſuo conſulant. Et hoc quidem optimum, meo iudicio, ac præſtantiſſimum eſt legationis genus atque munus, quod nimirum pacis atque concordiæ inter populos, vel ineundæ & contrahendæ, vel fouendæ atque tuendæ, vel etiam redintegrandæ gratia ſuſcipi & obiri conſueuit. Hi Legati pacis amicitiæq́; interpretes atque nuntij Caduceatores olim fuerunt dicti, quòd pacis inſignia geſtarent: ac propterea vel ipſum nomen ſemper fuit iucundiſſimum. Hac ipſa autem de cauſa hæc, quam tu nunc

magna

magna cum tua laude , magnóque patriæ noſtræ fructu geris , inſtituta eſt à Regibus Gall. Legatio Heluetica : nempe , vt auita & antiqua illa Gallorum & Heluetiorum amicitia , atque ſocietas ſarta tecta conſeruetur. Nec verò, (quod hîc ſilentio præterire non poſſum) recens , ſed antiquiſſima , vt antiqui annales atque hiſtoriæ teſtantur , inter Gallos & Heluetios , etiam Chriſtianæ religionis adhuc planè expertes : vt loci, morum atque ſtudiorum , ita amoris & amicitiæ , animorum & armorum fuit affinitas atque cognatio. Vtraque enim gens, vt teſtis eſt oculatus & locuples C. Iulius Cæſar , cùm aperta , ingenua, candida , ab inſidijs , dolis , fraudibus , ſimulationibus atque diſsimulationibus aliena, tum magnanima , fortis ac bellicoſa , ſocialia ſæpe arma ſumpſit , belláque cum magna laude atque felicitate aduerſus Romanos & alias gentes geſſit : Vnde

Taciti, hiſtorici fide digniſſimi, verba illa hîc tacere non poſſum, Heluetij, inquit, gens Gallica, olim armis viriſque, mox memoria nominis clara.

Atque hîc quidem, vt ad te, vir ampliſsime redeam, tibi in hoc Legationis tuæ munere finis, quaſique ſcopus eſt propoſitus, ad quem perpetuo collimas, ad quem omnes curæ, cogitationes, conſilia atque conatus tui referuntur. Is autem eſt, vt & inter nos ipſos mutua pax atque concordia vigeat, & vt antiqua illa noſtra cum patria tua amicitia atque coniunctio ſancta inuiolatáque permaneat. Hoc autem tu non Caduceo aliquo atque virga, ſed virgula, vt ita loquar, diuina, hoc eſt diuina ope atque auxilio, & tua prudentia, induſtria, comitate, patientia & quidem in primis illo fidei & ſinceræ veritatis, rebus in omnibus gerendis ſtudio, ſemper & ſanctiſsimè abs te obſeruato, feliciſsimè effeciſti & conſequu-

ſequu-

ſequutus es. Vt enim in Rege tuo Chriſtianiſsimo ſumma integritas, ſummáque fidei conſtantia & animi candor elucent: ita in te, ipſius Legato, qui integritatem ſummam, veritatem & candorem in dictis & factis tuis ſemper coluiſti. In hoc autem ipſo, rurſus Regis tui Chriſtianiſsimi refers naturam atque ingenium: imò vt tuo Regi ita tibi eius Legato, nihil eſt charius, magíſque curæ quàm pax, quies, amicitia quæ cum dignitate atque ſalute ſit coniuncta. Quemadmodum autem tu, tuique ſimiles Legati, propter hoc pacis concordiæq́; ſtudium, omni laude, amore, & obſeruantia ſunt digniſſimi: ita contrà magnam vituperationem merentur, & à finibus noſtris repellendi atque ad extremos Indos & Garamantas relegandi ſunt, Legati aliunde ſuperuenientes, ſi qui ſunt, vel vnquam erunt, qui antiqua & ſacroſancta fœdera & amicitias populorum dirimere, quíque diſſenſionum at-

que diſcordiarum ſemina ſpargere conantur. Hi enim auguſtum & ſacroſanctum Legationes munus, quod, cùm hominum præſidio munitum: tum etiam diuino iure vallatum eſt, & ad humani generis ſalutem inſtitutum, violant. In quorum legationes optimè quadrare videtur illud Catonis dictum, quum olim trium quorundam Legatorum Legationem ſalsè & facetè perſtringens, illam neque caput, neque pedes, neque cor habere dixit. Ita nos dicere poſſumus, eiuſmodi legationes quæ membra illa diuellere conantur quæ inter ſe coniunctiſsima eſſe debent, neque caput, neque pedes, neque cor habere. Tua verò Legatio, quæ hoc in primis ſtudet efficere, vt vtriuſque populi animi, tanquam membra inter ſe quàm arctiſſimo pacis, amicitiæ & concordiæ vinculo cohærcant, vnde vtriuſque noſtræ patriæ dignitas, ſalus & incolumitas dependet, veriſsimè, optimóque

iure

iure caput , pedes & cor habere dicenda eſt.

Porrò , quem Legationis diximus eſſe finem , idem Gratulationis quoque huius noſtræ eſt finis : nimirum vt patriæ tuæ ciues depoſitis abiectiſque armis , animíſque infeſtis & funeſtis in gratiam tandem redeant : factáque rurſus animorum reconciliatione , pacem atque concordiam , qua nihil ſuauius & vtilius, inter ſe colant. Deinde vt antiqua illa noſtra cum patria veſtra ſocietate & amicitia , quæ nobis vtriſque laudabilis , glorioſa & fructuoſa eſt , non conſeruetur ſolùm , ſed etiam augeatur & corroboretur: in quo tu quidem omnes animi ingeniíque tui neruos intendis . Quæ quum ita ſe habeant , magnopere te rogamus, vt Gratulationem hanc noſtram , tenui quidem craſſóque ſtylo , quaſi filo contextam , ſed ex animo communis ſalutis dignitatíſque ſtudioſiſſimo , profectam , tuo

fauore, gratia, auctoritate & patrocinio complecti, à maleuolorum, ſi qui erunt, calumnijs & obtrectationibus vindicare: & denique cùm vniuerſæ tuæ patriæ chariſſimæ, tum Patri eius optimo ac ſapientiſsimo, hoc eſt Regi Chriſtianiſſimo, cæteríſque regni proceribus, meliore de nota commendare non graueris. Erit id, vt nobis perſuademus tuæ humanitati, tuæ erga Deum, Regem Patriámque communem charitati, tuæ denique dignitati atque muneri conueniens & conſentaneum, magnúſque hinc ad priſtina tua in nos merita, noſtrámque erga te beneuolentiam, & obſeruantiam cumulus acceſſerit.

Pluribus apud te virum & ſapientiſſimum & humaniſsimum, & communi ſalutis amore flagrantiſsimum, denique grauiſsimis, hoc præſertim tempore, occupationibus diſtentum, opus eſſe minimè putamus. Deum ad extremum orabimus,

vt

vt diuturnam adhuc pro immenſa & infinita ſua miſericordia, tibi vitæ ac valetudinis vſuram impertiat, quò diutius communi noſtræ patriæ magno vſui atque decori eſſe poſsis: donec tandem æternis illis honoribus atque gaudijs, quæ pios omnes, & de patria benè meritos certò manent, Diuina gratia atque clementia potiaris.

Amplitudini tuę addictiſſimus
I. G. S. Philopatris.

HELVETIAE GRATVLATIO AD GALLIAM de Henrico huius nominis IV. Galliarum & Nauarræ Rege Chriſtianiſſimo.

POSTQVAM Gallia, ſocia fideliſſima, & quaſi ſoror mea germana, atque chariſſima, multorum literis, nuntiis, fama denique ipſa, quæ totum ſtatim orbem Chriſtianum peruaſit, intellexi, Henrico III. Rege tuo, immani, proh dolor, Monachi cuiuſdam nomine Clementis, reuera autem demẽtis, manu ſauciato & extincto, Henricum Regem Nauarræ in Regno ei ſtatim ſucceſſiſſe, magna equidem animi perturbatione commota, varièque affecta fui. Nam cùm improuiſus, immaturus, acerbus, & indignus iſte Regis tui interitus, qui in totius regni damnum atq; dedecus videtur redundaſſe: tum, quæ illum conſecuta eſt, antiquiſſimæ clariſſimęque familiæ Valeſiæ, quæ tot ſæculis Regno præfuit, ſu-

bita miſerabiliſque extinctio, animum profecto meum incredibili dolore ſeu mœrore potiùs miſericordiáque perculit ac perturbauit. Nam quo tempore Rex ille tuus approbantibus & adiuuantibus totius Regni proceribus, innumeris ſtipatus cùm domeſticis, tum peregrinis copiis & auxiliis maximum fideliſſimumq́; in Regno ſuo liberando atque pacando, & in coniuratorum & rebellium manu opprimenda, non ſine magna ſpe fœliciſſimi ſucceſſus, conatum contentionémque adhibuit, ecce ſubitò & præter omnium opinionem in ipſo conclaui ſuo, vbi tutiſſimus ac extra omnem teli iactum poſitus videbatur, à monacho (quo quidem hominum genere familiariſſimè antea vſus fuerat) vulnus in ventre venenatum ac mortiferum accipit, ex quo paulò poſt ei moriendum fuit: quo vulnere, atque morte grauis, ac penè inſanabilis mortiferáque plaga toti regno fuit impoſita. Sed ex graui, & acerbo hoc meo dolore reficit me plurimum & recreat, atque adeò magno gaudio, lætitiáque afficit noui huius tui Regis, vt inopinata ita fœlix, fauſtáque ſucceſſio, qua Deus Opt. Max. vobis omnibus quaſi ſignum aliquod ad bene de totius regni ſtatu ſperandum ſuſtuliſſe, & ad letale iſtud vulnus, quod prioris Regis morte vobis pro ſua Iuſtitia inflixerat, rurſus pro ſua miſericordia curandum atque ſanãdum quaſi medicam & ſalutarem manum porrigere videtur. Nunc enim demum in ſpem maximam ingredior fore vt bello iſto ciuili, & peſtifero, (cuius quidem vim funeſtam ipſa quoque

experta

experta ſum aliquot fortiſſimorum meorum ciuium millibus amiſſis) inteſtino tam diuturno, támque & tot tãtiſque moleſtiarum & calamitatũ tempeſtatibus (quæ indiuiduę bellorum præſertim ciuilium ſolent eſſe ſocię atq; comites) perfuncta atque liberata, tandem aliquando priſtinæ tranquillitati, concordiæ, libertati, dignitatique reſtituaris, & poſt triſtia iſta nubila, poſt diram tetrámque iſtam noctem atque caliginem, quæ patriæ tuæ fuit offuſa, Phœbus tibi rurſus affulgeat, hoc eſt, pace candida ac ſerena, qua nihil dulcius, nihil iucundius, nihil ſuauius, nihil ſalutarius, frui rurſus tibi liceat.

Hæc cùm ita ſint facere non potui (id quod etiam officij mei ratio poſtulare, ſeu potiùs flagitare videbatur) quin pro ſingulari mea erga etiam te fide atque beneuolentia, pro maximis & innumeris tuis in me meritis, pro vicinitatis, próque antiqui & ſacroſancti fœderis, amicitiæque noſtræ neceſſitudine, de tanto, támque præſtanti & eximio hoc tuo bono, ſeu, vt veriùs dicam, Dei dono, atque munere (de quo mirum in modum lætor) tibi gratularer, & incluſam animo meo lætitiam, beneuolámque erga te voluntatem verbis quodammodo teſtificarer. Quam meam gratulationem ex animo, mihi crede, gratiſſimo, meritorum beneficiorúmque tuorum ſemper memore, ſalutis, fœlicitatis, dignitatíſq; tuæ cupidiſſimo, profectam, tibi pro pari tuo erga me amore, beneuolentia, atque fide, próque eximia tua humanitate gratam, acceptámque ſpero futuram.

Gratulor igitur tibi, ſocia amiciſſima & fideliſſima, & quidem verè, ſyncere, & ex animo gratulor, quòd priore illo tuo Rege orbata, alium ſtatim ſingulari Dei benignitate, nacta es Regem vere regium,& egregium, Regis nomine,& ſplendore,& noua hac, iuſta præſertim legitimáque regiæ dignitatis ad priorem illam quam à parentibus habuit, acceſſione digniſſimum,cui ſi,vt par eſt,& vt æquitatis,iuſtitiæque ratio poſtulat,te regendam permiſeris, & obſequentem, obedientémque præbueris, noli dubitare quin quæ multis iam annis miſerrima fuiſti,& afflictiſſima,fœliciſſima poſthac,ac florentiſſima ſis futura, & breui priſtinum fœlicitatis, dignitatíſque tuæ ſtatum recuperatura. Nec verò illum tibi tantum, ſed etiam mihi maximo & ornamento & emolumento, vſui atque præſidio ſpero futurum. Primo autem omnium perſuaſum hoc tibi exploratúmque eſſe velim, id quod eſt veriſſimum, & certiſſimum, de quo etiam ſæpe tibi cogitandum eſt, hunc Regem non caſu, & fortuna, ſed ſingulari Dei conſilio,atque nutu,non humanitus,ſed diuinitus,tibi obtigiſſe,& à ſupremo illo Cœli Imperatore, à potentiſſimo, miſericordiſſimóque illo Regum Rege,ac dominorũ Domino,ad te ex innumerabilibus iſtis tuis moleſtiis, ærumnis, calamitatibus atque periculis recreandam datum atq; donatum eſſe, id quod vel ſolum te ad illum ambabus, quod dicitur, vlnis amplectendum,& amore,honore, obſeruantia, obediẽtiáque debita colẽdum meritò exſtimulare debet.

Omnes

Omnes namque reges, ipsáque adeò regna & imperia non niſi diuina voluntate atque conſilio conſtitui,ac fundari, & conuelli rurſus,atque labefactari nemini profectò, niſi omnis non modò Chriſtiani,ſed etiam humani ſenſus, intelligentiæque experti dubium eſſe poteſt.Nam ſi, teſte ipſo Chriſto ſeruatore noſtro, teſte inquam locupletiſſimo, fidéque digniſſimo, qui eſt ipſiſſima veritas, ne paſſerculus quidem,viliſſima abiectiſſimáque auicula,paſſim (vnde etiam ſic videtur dicta à Latinis) volitans atque obuia, ſine Dei voluntate in terram cadit, ſi capilli quoque viliſſima capitis noſtri excrementa illi ſunt numero, ita vt ne vnus quidem niſi illo volente defluat, atque pereat, ſi denique ipſæ ſortes (quibus nihil magis videtur eſſe fortuitum) diuino numine reguntur, vt teſtis eſt Salomon Rex ille ſapientiſſimus; quantò magis credēdum eſt Reges, regna,atque imperia, quibus in hoc ſæculo nihil eſt maius,nihil excelſius, nihil magnificentius, &auguſtius, nonniſi ſingulari eiuſdem Dei conſilio, nutu, voluntate,& imperio in his terris cùm conſtitui, augeri, ſtabiliri,& conſeruari,tum tolli rurſus,atque exterminari.Per me,inquit Sapientia ipſa, Pro.8.hoc eſt,mea voluntate, conſilio, atque ope, Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Per me Principes imperant. Hinc apud Danielem.5. Excelſus. i. Deus Opt. Max. in regno dominari, & cuicunque voluerit illud dare dicitur. Optimo igitur meritiſſimóque iure in Concilio Pariſienſi,ſub Ludouico Pio,& filio eius Lo-

thario, regibus Francorum, & impp. anno 829. poſt habitam diſceptationem tandem iudicatum eſt, Reges regna tenere à Deo æterno potiùs quàm ab hominibus. Quid dicam quòd Ethnici quoque & prophani homines, vera licet fide, religionéque deſtituti, tamen duce & magiſtra natura, idē ſenſerunt, iudicarunt, ſcripſerūt? Quantò magis igitur nos Chriſtiani id ſentire, id iudicare, nobiſque omnino perſuadere debemus, qui ſacris imbuti myſteriis, qui diuinis, iiſq; certiſſimis edocti oraculis, certò credimus, vniuerſum hunc mūdum, omniáque tam minima, quàm maxima, Dei Opt. Max. volūtate, poteſtatéque ex nihilo producta perpetuò cōſeruari & adminiſtrari? Vnde (vt ex innumeris pauca tantùm quædam delibem) antiquiſſimi celeberrimíque illi poëtæ Heſiodus & Homerus (qui Ethnicorum quaſi Prophetæ, ac vitæ, morum, officiorúmque omnium ſapientiſſimi magiſtri extiterunt (Reges Διογενεῖς, Ioue natos, Διοτρεφέας Iouis alumnos, Iouíſque ſatu procreatos appellarunt, quo quidem ſignificarunt Regiam Maieſtatem diuina prouidentia conſtitui, ac ſingulari eiuſdem beneficio conſeruari. Reliqui quoque Poëtæ idem ſentientes neminem exiſtimarunt rectè regnare, aliiſque imperare poſſe, niſi eum, cui Deus ipſe regnum imperiúmue deſtinaſſet: & idcirco reges ab ipſo Deo precibus, ſacrificiis, atque litationibus petendos eſſe cenſuerunt. Hinc Samnius, inſignis nobilíſque philoſophus Ægyptius, non dubitauit Reges Dei tāquam ſupremi communis omnium mortalium

talium

talium parentis adoptiuos, peculiaréſque filios appellare. Is enim cùm intellexiſſet Alexandrum illum Magnum Iouis Hammonis oraculo Iouis filium fuiſſe ſalutatum, admirantibus multis dixiſſe fertur, nequaquam id mirum ſibi videri. Nam cùm ómnes mortales, Dei ſubiecti ſint imperio, ac poteſtati, illius certè qui inter ipſos homines imperium, ac principatum obtinet, non humanum, ſed diuinum potius munus, & officium eſſe exiſtimandum. Addebat præterea Deum communem quidem & vniuerſalē eſſe omnium hominum parentem, ſed peculiari quadam ratione filios ſibi adſciſcere & adoptare eos, quibus regnandi, imperandíque ius, ac poteſtatem committeret. Plura in hanc ſententiam ex prophanis literarum monumentis proferri poſſent, quæ breuitatis cauſa prætermitto. Quamobrem tu quoque nunc, ô Gallia, pro nouo hoc tuo Rege tanquam diuino dono atque munere, Deo immortali, perēni, & inexhauſto bonorum omnium fonti, & auctori ingentes & immortales pro pietate tua meritiſſimè ages, & habebis gratias: Regémque ipſum tanquam tibi natum, tibi à Deo ipſo donatum (quem idcirco veriſſimè à Deo datum cognominare poſſumus, quod Philippi Auguſti Regis Gall. anno 1181. cognomen fuit) amore, obſeruantiáque debita complecteris, & iuſtis, meritíſque honoribus afficies. Nam præter oracula, legémque diuinam, præter legem naturæ, & cōmunem illum omnium gentium conſenſum (qui legis naturalis atque diuinæ vim obtinet)

plurima profectò non obſcura,& exilia,ſed clara, & illuſtria Regiæ maieſtatis, dignitatíſque veſtigia in illo cernuntur, clariſſiméque refulgent,quæ quidem ſunt veluti firmiſſima ſolidiſſimáque argumenta illum ſingulari quodam Dei fato(ſi ita loqui licet) hoc eſt decreto,atque conſilio tibi, miſeris præſertim perditíſque iſtis tuis temporibus atque rebus datum eſſe, illúmque regali hac dignitate, & amplitudine digniſſimum ſummè tibi meritò amandum, colendum, & obſeruandum eſſe arguunt,ac demonſtrant.

Vnde autem potius exordiar,quàm à vitæ illius ortu,atque natalibus,quæ quidem planè regia,optimíque auſpicij, hunc verum eſſe Regẽ, tibíque verè natum, & ab ipſo Deo eſſe deſtinatum declarant.Natus enim eſt à Chriſti in his terris ſalutifero ortu,anno M. D. LIII. quo anno grauiſſimum inter Henricum II. Regem tuum, & Carolum v. Imp. bellum geſtum eſt: vnde inter horrentia Martis arma, inter ipſos armorũm ſtrepitus illum natum eſſe conſtat: quod ipſum bellicæ eius fortunæ, atque virtutis quoddam videtur fuiſſe præſagium. Quo etiam anno orbis terrarũ ſpes maxima Eduardus ſextus Anglorum Rex adoleſcẽs extinctus eſt:cuius demortui in locum Dei clementia mox voluit naſci Henricum tuum.

Natus eſt Idibus Decembribus, ſiue 13. eius menſis die, qui quidem S.Luciæ à veteribus fuit conſecratus. O diem verè genialem,almum, feſtiuum ac luculentum, non tam albo quàm aureo

reo notandum lapillo, quo nouus hic tuus Rex in lucem hanc mortalem, non Iunonis cuiuſdam Lucinæ ſiue Luciferæ (quam Ethnici olim ſuperſtitioſiſſimè coluerunt) ſed æternæ illius lucis, illius ſtellæ Iacob, illius Solis iuſtitię.i. Chriſti ope & benignitate editus atq; ſuſceptus fuit. An non quæſo hic ipſe natalis regis tui dies, luce meridiana clarius docet, magnóque eſt argumento, illum ad tetrã, diram, funeſtámque iſtam caliginem, qua adhuc obruta, oppreſſáque iacuiſti, depellendam, & ad almam atque ſerenam pacis, libertatíſq; lucem tibi adſerendam natũ eſſe? Itaque Rex hic tuus ſtellæ inſtar ſplendidæ tibi prælucet pietatis, religionis, fidei, iuſtitiæ, ſapientiæ, fortitudinis, liberalitatis, & aliarum virtutũ quaſi luce & exemplo, quod meritò imitari debes. An non etiam quotidie lumen rationis, iudicij, ingenij, conſiliíque ſui tibi porrigit, atque tendit, ad te ex iſtis plus quàm Cimmeriis malorum & calamitatum tenebris extrahẽdam, iíſque liberandam? Quid (quod ipſum quoque non niſi ſingulari quadam Dei prouidẽtia, conſilio, iudicióq; accidiſſe, nemo, credo, ſanæ mentis negauerit) quòd hoc eodem menſis die, quo sereniſſimus hic tuus rex Henricus IIII. olim natus eſt, Henricus dux Guiſius, ac poſtridie eius diei frater eius Ludouicus Cardinalis Henrici III. Regis tui iuſſu, ac mandato contra cuius ipſi caput & regnum conſpirarant, merito ſupplicio Blæſis affecti ſunt? Qui ambo Regi huic tuo, vinculo licet affinitatis coniuncti tamen infenſi valdè, infeſtíque fuerunt: ita vt cum

non regia ſolùm dignitate excludere, ſed etiam vita ipſa priuare ſæpiſſime ſint conati. Quinimò diem hunc Regis tui natalem, totius ſimul Regni, patriæque natalem, ac ſalutarem diem veriſſimè appellare poſſumus: cuius quidem ſplendor tetras iſtas, quibus adhuc oppleta & obruta fuiſti, tenebras magis magíſque diſcutit ac diſpellit, tibíque maiorem in dies priſtinæ ſalutis, libertatis dignitatíſque recuperandæ ſpem & quaſi lucem affert. Hoc enim die is natus, & ex vteri latebris, tenebriſque in hanc lucem emerſit, cuius opera fideli atque ſtrenua nunc Deus, ad te penè mortuam, atque ſepultam quodammodo recreandam, ac reficiendam, & ad priſtinam vitam, hoc eſt, ſalutem, dignitatémque reuocandam vtitur..

Ortum prætereà eius (cuius, vt verè ſapientérque Cic. ſcripſit, partem patria ſibi vendicat) ad præcipuum & ſingulare Dei beneficium eſſe referendum illud quoque non leui eſt argumento, quòd ea ſigna illum antegreſſa, comitata, & cònſecuta ſunt, vt eum ad patriam non ſolùm tuendam & conſeruandam, ſed etiam augendam, imperiúmque eius latiſſimè propagãdum diuinitùs tibi datum, & oblatum eſſe omnes ſibi tunc perſuaſerint. Cùm enim primùm hominibus nuntius allatus eſt, matrem illius principem & heroinam clariſſimam, filium marem peperiſſe, tanta paſſim lætitia conſecuta eſt, vt multi præ gaudio vim lachrymarum profunderent, & incredibiliter exultarent, illúmq; non vt infantem fœliciter exortũ fauſtis ominibus,

ſed

ſed vt Regem iam ſpectatum lætis acclamationibus proſequerentur. Omnes tunc in fœlici & auſpicato hoc eius ortu diuinum beneficium agnouerant, & ſpem magnam conceperant, fore, vt cùm ad maturam ætatem perueniret, maiorum ſuorũ virtutes, & egregia facta ingenio, induſtria, pietate, animi magnitudine, & cõtentione non æquaret ſolùm, ſed etiam ſuperaret. Quam quidem optimam hominum ſpem expectationémque illum non modò tueri fœliciter, ſed etiam ſuperare ac vincere videmus, & experimur quotidie. Nec verò tempus tantùm, ſed etiam locus, ſolúmque eius natale, optimi vt nominis, ita ominis quoque videtur eſſe, atq; auſpicij magnæq; fœlicitatis, ac dignitatis præſagium quoddam, & auguriũ. Natus enim eſt in Bearnia, in Pau, loco ditionis eius munitiſſimo atque celebri, vbi Parlamentum totius prouinciæ quaſi oraculum floret. Nonne igitur hoc ipſo Deus tibi ſignificare quodammodo voluit & ipſum beatum fore atque fœlicem, & totam patriam ſuam ex miſerrimo, & afflictiſſimo ſtatu (ſiquidem eum ſequi, eíque obſequi voluerit) in beatiſſimum ſtatum eſſe vindicaturum? Natiuitatem porrò eius (quam verè regiam & imperatoriam geneſim appellare licet) conſecutus fuit aliquanto poſt Baptiſmus, qui quaſi alter Chriſtiani hominis dies natalis, atque vitalis merito cenſeri debet.

In Baptiſmo fuit impoſitum ei nomen verè Regium, Imperatorium, & Auguſtum, maximæ cùm virtutis, tùm fœlicitatis omẽ, & augurium,

quo & Rex ſocer eius & agnatus,& Rex Nauarræ auus eius maternus fuit inſignitus.

Non autem ignoras (ne leuis hæc fortaſſe videantur eſſe momenti atque ponderis) quam diligens olim & religioſa veterũ, apud omnes ferè gentes,etiam apud Dei populum,in nominibus imponendis cura & obſeruatio fuerit.

Non igitur ſuperſtitioſa & anilis,vel curioſa, & inanis nominum,in magnæ præſertim dignitatis,clarę,& illuſtris fortunæ,certíſque hominibus obſeruatio, & animaduerſio iudicanda eſt: cùm non temerè & imprudenter,ſed ſummo conſilio,ratione, atque iudicio illis plerumque fuerint impoſita:vt ſcilicet eſſent vel rerum pręteritarum hoc eſt virtutum rerúmque præclarè laudabilitérque geſtarum monumenta: vel rerum futurarum,vt fœlicitatis quaſi auguria,atq; omina, vel officij incitamenta & calcaria. Chriſtianos autem in primis in nominibus partim imponendis,partim iis,quæ impoſita ſunt,conſiderandis, ac perpendendis non parum operæ, atque ſtudij decet ponere. Nomina namq; noſtra(vt piè,religioſéque nonnulli monent)nobis in ſacroſancto Baptiſmo indita, diuini,ac cœleſtis illius Lauacri memoriam nobis aſſiduè refricare debent, vt nimirum meminerimus nos ſanctiſſimo pretioſiſſimóque Domini ſanguine impuriſſimis noſtrorum ſanguinum id eſt peccatorum ſordibus ablutos, & repurgatos, & in album Eccleſiæ aſcriptos,nomen Chriſto ſummo noſtro Imperatori dediſſe, votúmque nuncupaſſe,nos mundo,ſatanæ, nobiſmet ipſis renuntiaturos.

nuntiaturos. Qua de cauſa omni nobis ſtudio enitendum eſt, vt per totum vitæ noſtræ curriculum cœleſtē hanc noſtrā ſanctam religioſámque inſcriptionem, vocationem, ſponſionem, atque votum vera ſeriáque pœnitentia ſanciamus, vitæ, morúmque ſanctitate ſtabiliamus, ac confirmemus. Conſtat etiam ex antiquiſſima, & communi nō Iudæorum tantùm, ſed reliquarum quoq; gentium ferè omnium conſuetudine, paterna, & auita nomina plærumque liberis imponi fuiſſe ſolita, quæ illis paternæ, auitæ, & maiorum virtutis quaſi μνημόσυνα id eſt monimenta ſimul & incitamenta eſſent. Quod in hoc quoque tuo Rege obſeruatum fuit. Legimus prætereà regum & imperatorum apud ſingulas gentes certa quædam & peculiaria fuiſſe nomina, quæ quidem aliis vſurpare non licebat. Sed vt omittamus vetuſta, & aliena Regū exempla, Regum Gallicorum & Francicorū nomina priſca quidem & antiqua fuerunt Pharamundi, Merouei, Childerici, Chlodouei, Childeberti, Chilperici, Clotarij, Dagoberti, Theodorici, Caroli, Martelli, Pipini, recentiora autem Caroli, Ludouici, Philippi, Franciſci, Henrici.

Sic igitur Regis tui nomen eſt Henricus, nomen verè regium, nomen vetus regum Galliæ, regiæque familiæ proprium, quod ei non caſu, & fortuitò, ſed ſingulari quodam Dei conſilio parentum voluntate ſtatim ab ortu in Baptiſmo fuit inditum, tanquam optimi ſanctiſſimíque ominis nomen. Tres etenim huius nominis Reges regno huic præfuiſſe conſtat, quorum primi

quidem ſummam lenitatem & mãſuetudinem, quæ in annalibus tuis hiſtoriis celebratur: ſecundi vero (qui huius noui Regis tui ſocer & agnatus fuit) bellicam fortitudinem: tertij denique (cui nunc ſucceſſit) ſingularem eloquentiam ſedulo fœliciterque imitatur Henricus hic IIII. eius nominis Rex tuus. Iam verò ſi Germanam nominis huius origine Germanici vim, notationémque ſpectes, compoſitũ eſt, vel ex Her (quod Græcis, Latinis, & Germanis dominum, virúmque ſtrenuum ſonat) vel ex Chen Hebræo, quod gratiam: vel ex Er, quod Germanis honorẽ ſonat (vnde Itali Erricum pronunciant) vel denique ex Hand. i. manu: vel Hoch. i. alto, excelſo: vel heim. i. domo: & Rich, quod Gallica, Italica, Germanica, adde & Hebræa lingua diuitem, & opulentum deſignat.

Henrici itaque nomen gratiam, honorẽ, dominium, imperium, opes, potentiam, robur deſignat: nempe,

Conueniunt fatis nomina ſæpe ſuis.

Cui igitur dubium quin hoc quoque Regis tui nomen illius fatis atque fortunæ, virtuti, fœlicitatíque optimè conueniat, quem gratia, honoribus, opibus, robore corporis atque animi, imperio deníque florentiſſimum eſſe conſtat? Denique quid portendat neſcio, quòd Germaniæ quoque ſororis noſtræ Imperatoribus nomen hoc familiare fuiſſe manifeſtum eſt.

Alterum autem gentile nomen familiæ eius antiquiſſimæ & regalis, Burbonij naturæ illius atque moribus etiam congruum admodum eſt,

&

& conſentaneum. Nam quid Bourbon aliud ſonat, quàm purum (quæ vox ab Hebræa bor ſiue bur eſt deriuata) atque bonum. Talem autem hunc eſſe ſuum Regem reipſa iam multos per annos experta es, nempe integrum vitæ, ſceleríſque purum, & natura bonum atque benignum, quem Græci καλοκ᾽ἀγαθόν vocāt. In hoc ipſum nomen, quidam ingenioſus gentis meæ poëta non ineptè, meo iudicio, his verſibus luſit.

BORBONIVS *ducat qua Rex ab origine nomen*
Quæris? Eum FORT-BON *Gallia tota vocat.*
Omen amant Latiæ Muſæ, FORTEMQ. BONVMQ.
Imò vocant PVRVM *nomine réque* BONVM.
At mihi (dignetur modò Rex hoc ſumere pour bō)
BORBONIVS *fuerit nil niſi* PORRO BONVS.

Tertium nomen eſt nota & titulus materni regni, vnde Rex Nauarrenus, ſiue Nauarreus dicitur. Vere autem ſic quoque appellatur, propterea quòd gnauus, & induſtrius egregiam adhuc, fidelem, & fœlicem in Gallia tuenda, & cōſeruanda operam nauauit, & in poſterum quoque nauare eſt paratiſſimus. Ergo vel ipſa hæc noui tui Regis regia plane, imperatoria, auguſta, magnifica, ſplendidáque nomina, regiæ illius cùm virtutis, tum ſplendoris, & amplitudinis notæ, atque ſymbola fœliciſſima, auſpicaciſſimáque omnia, te ad optima quæque de ipſo ſperandum, & ad omnia iuſta debitáque ei officia, obſequiáque præſtandum inuitare, & allicere debent. Erunt quoque deinceps ne dubita,

eadem nomina huic tuo regi ad maiorum & prædeceſſorum virtutem imitandam, & officio ſuo probè fungendum ſtimuli, & aculei acerrimi.

Iam verò in natalibus illuſtrium præſertim hominum, non ſolùm tempus, locus, Baptiſmus, nomina, ſigna, quæ ortum illorum vel antecedere, vel comitari, vel conſequi ſolent, hominũ denique vota, ſermones, gratulationes, gaudia (quæ in hoc tuo Rege regalis dignitatis pleniſſima reperiuntur omnia) ſed parentes quoque in primis, genus, atque familia, vnde procreati illi fuerũt, atque proſeminati, diligenter cõſideranda. Hic igitur Rex tuus, vt notum eſt omnibus, ambos parentes habuit verè regios, ex regali genere vtrinque oriundos, regiiſq; virtutibus ornatos, de quibus ego ſi pro dignitate vellem dicere, tempus me prius deficeret, quàm oratio. Matrimonium hi fœliciſſimis auſpiciis contraxerunt, nuptiáſque regali pompa, atque ſplẽdore magnificas celebrarunt anno XL VIII, menſe Octobri, in amplo, celebríque prouinciæ Lugdunenſis oppido, atque Caſtro Molinenſi, quod vulgò *Moulins en Bourbonois* vocatur.

Fuit autem hic annus partim duplici Henrici II. Regis tui & in Taurinum Pedemontij metropolim, & in vrbem Lugdunẽſium introitu magnifico ac triumphali: partim Burdegalenſi & Aquitanica, nec non Pariſinorum ſcholaſticorum ſeditione valde inſignis: quæ vtraque Henricis Regis ſumma prudentia tandem compreſſa, atque ſedata fuit. Anno poſt (nẽpe XLIX) menſe

menſe Decembri, Margarita Valeſia Nauarræ Regina,(Franciſci 1.ſoror)Regis tui auia materna, fœmina heroina, præter ſexum apprimè literata, omníque virtutum genere ornata, vitam cum morte commutauit.

Princeps porrò hic magnanimus Regis tui pater Regis Henrici II.in Piccardia legatus anno XLII. in ſeptentrionali Belgicæ parte Terouhanenſem arcem nobiliſſimam cepit, & ſoloæquauit, Flandros vnà cum Comite Reutio ſuo ductore fudit, atque fugauit.Filerium oppidulum, aliáque Caſtella in Arteſienſibus cepit, multáque alia bellicæ fortitudinis documenta dedit.Poſtea abdicata Piccardia, Aquitaniæ gubernator factus eſt anno1553. Octob.21.die.Tãdẽ anno LX.ſub nomine primi principis, Regis & fratrum Auguſtiſſimorum, atque adeò totius Regni cura,& adminiſtratio (quam Regentiam vulgò vocant)vt proximi agnati in celeberrimo regni Ordinum conuentu ei delata eſt, atque ita totius regni conſenſu, auctoritate & decreto apud omnes Francos prærogatiuam primi principis habuit, vnde cõſtat liquido ad hunc tuum Regem filium eius primogenitum & vnicum ius Regni pertinere.

Iam verò mater illius Ioanna,Henrici Albretij,Regis Nauarræ filia regni hæres ac Franciſci 1.Regis tui ex Margarita ſorore neptis: Regina, & heroina præſtantiſſima,tot tantíſque virtutibus floruit, vt nullius tantum ſit vel ingenij lumen,vel orationis flumen,nullius tanta dicendi, ſcribendíque vis, atque copia,qui illas nõ dicam

exornare,& illuſtrare,ſed enarrare, ac percenſere poſſit. Fœmina fuit, non nomine tantùm, ſed re ipſa, atque moribus, verè Ioanna (quod Latinè gratioſam ſonat) hoc eſt pia, caſta, religioſa, humana, liberalis, atque benigna. verè itaque illa non huius tantùm tui Regis, ſed etiam totius Regni, omnis diſciplinæ, iuſtitiæ, iudicij, atque religionis, Scholæ, & Eccleſiæ, omnium ſtudiorũ, literarum, atque artium honeſtarum, & liberalium, quandiu vixit, quaſi mater quædam, atque nutrix alma & fidelis extitit, malorum, dolorum, moleſtiarum, ærumnarum, periculorúmque, quæ ei toto ferè vitæ curriculo fuerunt ſubeunda, patientiſſima. Has illius virtutes atque laudes nemo eſt tam inuidus, tam audax & impudens, tam maleuolus, & inimicus, qui negare auſit.

Ex his ergo ille parentibus, principibus, & regibus clariſſimis cùm ſit procreatus, dubium nemini eſſe debet, quin quemadmodum adhuc paternæ maternæque virtutis, laudis, atque gloriæ ſtrenuum ſeſe imitatorem præbuit, in poſterum quoque eorundem exemplo, & imitatione nullam de toto regno, patriáque optimè promerẽdi occaſionem ſit prætermiſſurus. Quòd ſi verò à parentibus aſcendere, & genus eius cùm paternum, tum maternum paulò altius repetere volumus, omnia ſine dubio regalis dignitatis, virtutis, atque gloriæ pleniſſima reperientur. Vtraque enim eius proſapia eſt antiqua, regia, ſplendida, auguſta, magnifica: & quoddam aliquot iam ſæculis multorum vtriuſque ſexus du-

cum,

cum, principum, comitũ, atque regum præſtantiſſimorum, de patria, totóque ferè orbe Chriſtiano optimè meritorum quaſi ſeminarium. Ac genus quidem ille paternum non minùs atque Rex tuus recens mortuus à Ludouico I X. illo, cùm aliis virtutibus, tum vitæ, morúmque ſanctitate clariſſimo, trahit: qui idcirco Sancti cognomen adeptus eſt. Ab illo itaque genarcha & communi ſtipite ſeu progenitore ſanctiſſimo, à regia inquam, fœlici, ſanctáque illa ſtirpe familiæ duæ familiarum omnium tuarum, imò familiarũ orbis totius Chriſtiani omnium præſtantiſſimæ nobiliſſimæque tanquam duæ ſorores germanæ fuerunt propagatæ. Vna eſt Valeſia, quæ à Ludouici illius Sancti filio primogenito (cui Philippi III. nomen Audacis ſiue Animoſi cognomen fuit) orta annos ampliùs C C C. per continuam legitimámque ſucceſſionem Franciæ atq; Galliæ tuæ regnum obtinuit, nunc immani (ô facinus horrendum ingens) monachi illius Dementis fraude atque ſcelere ſubito eſt extincta.

Altera verò Borbonia gens ab altero Ludouici illius Sanctiſſimi filio minore nata, ac ſecũdo genito, Roberto nimirum Comite Claramontano deriuata, & ad noſtra vſque tempora fœliciſſimè propagata eſt, vnde hic tuus rex prodit, iuſtus idcircò, legitimúſque regni Gallici hæres. Nam ſtirpe atque familia Valeſia hoc eſt poſteritate Philippi Regis, & fratris maioris, quæ adhuc regni huius imperium tenuit, ſublata, & extincta, nunc Borbonia tanquam iuſta,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

legitimáque ei heres ſuccedit. Ita ergo ex fœlici, ſancto, regióque illo ſtemmate duo hi quaſi aurei florentéſque rami, hoc eſt, familia Valeſia & Borbonia, per duos fratres germanos enati, ac propagati fuerunt. Vel (ſi alio ſimili vti libet) ex illo tanquam ſanctiſſimo fonte duæ hæ familiæ veluti riuuli quidam, ſeu potiùs flumina ſimul, atque lumina clariſſima promanarunt.

Quòd ſi altiùs vtriuſque familiæ ſereniſſimæ originem repetere volumus, vtranque conſtat ab origine Francicàm, Regiam, minimέque peregrinam eſſe, ex tribus Regiis familiis protectam quæ regno huic tuo, quod iam ferè M.C C. annos durauit, ex ordine præfuerunt. Conſtat enim S. illum Ludouicum IX. & tritauum eius Henricum I. qui Capeti nepos fuit, Caroli illius magni agnatos fuiſſe, hoc eſt continua ſerie & recta linea maſculina non minus à Pharamundo deſcendiſſe Reges illos tuos poſteriores Capetanos, quàm ſuperiores Carolingos, & illis priores Merouingos. Neque verò vlla vſpiam familia etiam fuit, quæ tandiu populi cuiuſquam imperio præfuerit. Labitur enim iam annus ducenteſimus ferè atque milleſimus ex quo ad VVaramundum illum (à quo Henricus iſte tuus IV. eſt in perpetua & nuſquam interrupta androgeneia) rerum ſummam & poteſtatem detulerunt Franci tui liberrimi. Nunc ergo poſtquam cum Henrico vnà tuo III. omnes interciderunt Valeſij, Monachi illius parricidio, longũ illis atque æternum, vt ita loquar, Vale dicere cogeris, & Borbonios Auere plurimum & per-

petuum ſaluere dicas æquum eſt, qui tanquam illorum fratres germani & agnati proximi iuxta legem tuam fundamentalem & conſuetudinem ſacroſanctam illis in Regno tuo nunc iure ſuccedunt. Hinc ergo liquido conſtat quanta ſit familiæ Borboniæ antiquitas, dignitas, nobilitas, atque ſplendor. Illa namque primùm origine eſt antiquiſſima, & tota planè regalis, cum ex prima & vltima tua familia regia Pharamundi ſcilicet & Capeti profecta, eiuſdē ſit cum regno tuo antiquitatis & originis: ita hanc familiam ſolam & vnicam verè propriéque Franciсam, & Gallicam appellare poſſis, ac omnino agnoſcere debeas, tanquam illam quæ vna cum Regno tuo nata ſit, cuiuſque gentiles & agnati Merouingi & Carolingi Reges tui intermedij omnino omnes fuerint. Deinde virtutū rerúmque præclarè geſtarum, ac victoriarum gloria, (vt tui domeſtici atque etiam externi plurimi annales, & hiſtoriæ teſtantur) clariſſima, tum vitæ, naturæ, morúmque Pietate, ac Bonitate (vnde meritò Borbonia dicta) preſtantiſſima. Denique vt regum & principum antiquiſſimorum eſt propago, atque ſoboles, ita multorum regum, atque principum parens eſt, atque procreatrix.

Quum autem Rex hic tuus à Ludouico Sancto, communi illo Valeſiorum & Borboniorum genarcha vndecimus ſit: gradus illos quæſo ne te pigeat paulò mecum vnà hic recognoſcere. Ac de patre quidē illius, Antonio ſereniſſimo Rege Nauarræ iam dictum eſt, qui in obſidione

Rothomagenſi globulo tormentario ictus anno M. D. L X I I. die 17. menſis Nouemb. diem ſuum obiit.

Auus autem eius fuit (vt non es neſcia) Carolus dux Vendocinus, Par Franciæ, Piccardiæ gubernator: qui Franciſcam Alenconiam Renati ducis Alenconij filiam anno M. D. X III. in vxorem duxit, (quæ nuptiæ Caſtelloduni fuerunt celebratæ) qui obiit anno M. D. X X X V I I. Is præfuit Regio Conſilio quo res Galliæ adminiſtrabantur tum quum Franciſcus I. captiuus in Hiſpania detineretur: & eius prudẽtia & fidelitate Regnum Galliæ fuiſſe conſeruatum teſtatur Belleyus qui temporibus illis floruit. Huius Ducis Vẽdocini ſoror Antonia Borbonia nupſit Claudio Lotharingico Guiſij & Aumalij Comiti, (vnde Guiſij cęteri deſcenderunt) quæ nuptiæ ſimiliter anno M. D. X I I I. Lutetiæ Pariſiorum fuerunt celebratæ: Hinc conſtat quanta ſit inter Regem tuum, & Guiſios cognationis vinculum. vtinam qui ſuperſunt ex Guiſiis ſint memores tanti honoris in maiores ſuos collati. Hunc ipſum Carolum Borbonium (quod hîc ſilentio præterire non poſſum) Ludouicus X I. Rex Gal. vnà cum Longouillano prorege Aquitaniæ, cum valido exercitu auxilio miſit Ioãni Règi Nauarræ, Regis huius tui proauo materno: ad eum regni Nauarreni partem, quam Ferdinandus V. Rex Arragoniæ, pontificiæ excommunicationis prætextu, vi atque iniuria occuparat, recuperandam. Atque ita mira Dei prouidentia Regis huius tui auus paternus, eiuſdem

pro

proauo materno, Regis Galliarum iuſſu, opem, auxiliúmque tulit.

Ex hoc autem aui, atque auiæ eius fœlici, & auſpicato matrimonio nati ſunt filij, nẽpe Antonius primogenitus, Regis tui pater: Frãciſcus Anguiani Comes ſecundo genitus, cuius ductu, & auſpiciis, memorabilis illa ad Serizollam victoria tibi parta eſt, qui ſine liberis obiit: Carolus tertio genitus, Cardinalis Borbonius, & Archiepiſcopus Rotomagenſis, Regis tui patruus, Ioannes quintogenitus, & Ludouicus Princeps Condæus, fortiſſimus heros, patriæque propugnator, anno M. D. LXIX. 13. Martij ad Iarnacum fortiter pugnans, primùm captus, deinde contra datam fidem occiſus, IV. poſt ſe reliquit filios. Hi ſunt Henricus Princeps Condæus primogenitus (qui veneno impiè nefariéque ſublatus eſt è medio, relicto filio poſthumo) Franciſcus Princeps Contiacus, Carolus Cardinalis Vindocinus, & Carolus Sueſſonium Comes: qui III. poſteriores nunc omnes fortiſſimè pro Regis, ac totius patriæ ſalute pugnãt, quibus Deus contra hoſtium ſuorum vim atque inſidias & artes prudentiam & ſimul diuturnam valetudinis vitæque vſuram largiatur. Et hæc de Regis tui auo, & eius filiis, ac nepotibus.

Proauus Regis tui fuit Franciſcus Comes Vẽdocinus, qui in matrimonio habuit Mariam Luxemburgiam, Ludouici Franciæ Conneſtabilis filiam, vel, vt alij volunt, neptim. Abauus porrò tui Regis fuit Ioannes Borbonius, Comes Vendocinus, princeps magnæ gloriæ, ac

virtutum,rerúmque geſtarum laude florentiſſimus. Fuit enim vnus ex heroum illorum numero,qui ſub Carolo v I I. patriæ protectores, & Anglorum flagella ſuerunt appellati. Eripuit ex Anglorum manibus Frõſacum, vxorem habuit Iſabellam de Bellavalle. Nõ minor,immò maior etiam fuit ataui illius virtus,atque gloria. Is fuit Ludouicus Borbonius, Comes Vẽdocinus, qui ſupremus fuit Franciæ magiſter, quem veteres aulæ præfectum, & Comitem Palatinum vocabant. Cúmque fuiſſet gubernator prouinciæ Syluanectenſis, interfuit ſanguinolentæ illi pugnæ Azincurtianæ anno M. CCCCXV.imperante Carolo v I. in qua vnà cum aliis principibus captus fuit ab Anglis. Deinde egregiã fortémque operam Carolo v I. contra Anglos & Burgundos nauauit anno M. CCCCXXVIII. Comitatus enim eſt Ioannam illam Arçam virginem Lotharingam, & pro ſua virili patriam tutatus eſt, Anglos inde maximis laboribus, atque periculis conatus eiicere. Vxor eius fuit Ioanna Lauallenſis,ipſe obiit anno 1446.

Tritauus Regis tui Ioannes Borbonius, Marchię Comes,qui vnicus Iacobi Borbonij(de quo paulò poſt) filius fuit. Duxit in vxorem Catharinam Vendocinenſem & Ceſſeronenſem Comitiſſam & hæredem. Tritaui pater fuit Iacobus Borbonius, Marchiæ Comes, Ludouici Ducis Borbonij filius minor natu. Franciæ equitum magiſter occubuit fortiter pro patria pugnans, vnà cum primogenito fratre Petro Borbonio Duce in nobili illo prælio Pictauiẽſi anno 1356.

in quo captus eſt Ioannes Rex cum fratre Philippo. Vxor eius fuit Ioanna de S.Paulo.

Tritaui auus fuit Ludouicus F. Roberti Franci, primus Dux Borbonius, Par & Camerarius Franciæ, dictus Magnus. Interfuit pugnæ illi acerrimæ Philippi VI, in Flandria ad Montem Caſſelli, in qua occubuerũt Flandrorum rebellium XX. millia. Vxor eius fuit Maria Hannonia: ipſe obiit anno 1341. Poſtremò tritaui proauus fuit Robertus Francicus Comes Clarimõtij & Charleſij, Ludouici S. ex Margarita filia Comitis Prouincię Reimũdi filius, lineę & ſtirpis Borbonię genarcha frater Regis Philippi III. Audacis minor natu, qui lineæ ſeu ſtirpis Valeſiæ iam intermortuæ genarcha extitit. In vxorem duxit Robertus Beatricem Archambaldi Borbonij Comitis filiã, hæredem & dominam Comitatus Borbonij, ex qua ſuſcepit Ludouicum, qui matri in Comitatu Rochenio, & patri ſucceſſit in Claromontano Comitatu, qua ratione etiam Comes Marchiæ fuit. Dominium illud Borbonij tam amplum fuit, vt à Philippo Valeſio regnum ineũte anno 1327. titulo Ducatus augeretur. Deceſſit Robertús anno 1317. ſepultus in Iacobitarum monaſterio, Pariſiis, in medio Capellæ Borboniæ.

Atque hæc quidem eſt, quam breuiter perſtringere volui, Regis tui ſereniſſimi ad Ludouicum vſque Sanctum deducta genealogia, valde glorioſa, clara, & illuſtris, quæ vel ſola hunc tibi Regem vehementer debet commendare. Eſt etenim veluti Catena quædam aurea, iuris,

religione,ſanctitate,ſapientia, fortitudine,iuſtitia,& aliis præclaris virtutibus,ceu annulis,monilibus, atque gemmis pretioſiſſimis diſiuncta: ac proinde cùm virtutum nobiliſſimarum, quibus maiores eius fuerunt ornati,tùm iuſtæ, legitimæq; eius in hoc regno Gallico ſuceſſionis teſtis eſt locupletiſſima. Nimis autem longum & operoſum foret, de maiorum eius virtutibus,factis atque præclaris meritis de patria verba facere, quæ cuiuis vel paululum in hiſtoriis tuis verſato ſunt notiſſima.

Verum quoniã Ludouici illius IX.Francorum Regis (qui vtriuſque familiæ, & Valeſiæ iam intermortuæ, & Borboniæ adhuc florentis, & in regno ſuccedentis quaſi ſtirps communis atque Caput extitit)cùm virtus,tum fortuna magnam cum hoc tuo Rege affinitatem & cognationem habet, non erit, vt ſpero, tibi moleſtum de eo quędam à me dici.Nam quemadmodum Ludouicus ille Sanctus natus anno 1213. patri defuncto anno M. D. XXVI. (quem nonnulli veneno extinctum fuiſſe volũt) ſucceſſit tertio decimo ætatis anno :ita Rex tuus annos nondum X. natus patre ſereniſſimo Rege Nauarræ orbatus eſt, anno ſalutis M. D. LXII.Deinde vt Ludouicus Sanctus partim inteſtinas Regni turbas, ſeditiones, motus, tumultus & conſpirationes aliquot ciuitatum, ac principum rebellium, vt Comitis Tholoſæ,Comitis Campaniæ, Comitis de Dreux, Comitis de S. Paulo, & Comitis Britanniæ (quæ ſtatim ab initio Regni eius extiterunt) mira fœlicitate ſedauit, & compoſuit:
partim

partim externas Anglorum impreſſiones, & impetus fregit, atque repreſſit: ita Rex tuus adhuc partim in inteſtinis atque domeſticis regni ſui turbis, & conſpirationibus, (quæ illum ſtatim exceperũt) ſedandis, partim in externorum hoſtium copiis fugandis atque frãgendis non fortis ſolùm atque ſtrenuus, verùm etiã mirum in modum fœlix adhuc Dei beneficio ac fortunatus fuit. Adhæc vt Ludouicus à pueris ipſa neceſſitate cogẽte rei militari deditus fuit: ita Regi tuo Caſtra ab ineunte ætate pro ludo fuerunt, non in vmbra quiete & otio, ſed in ſole, in puluere, atque acie educatus fuit, vnde maximã rei militaris peritiam eſt conſecutus. Prætereà vt Ludouicus Sanctus iuſtitiam, iura, atque iudicia plane corrupta inſtaurauit: ita Regi huic tuo nihil prius eſt, & antiquius, nihílque magis ſtudet, quàm vt iudicia ferè omnino conſtuprata priſtinę integritati, dignitatíq; reſtituãtur. Quemadmodum Ludouicus Sanctus magiſtratuum ambitum, & ſordes omnibus modis repreſſit, & honores, atque munèra publica venalia eſſe noluit, grauitérque prohibuit: ita tuus hic Rex muneruum officiorúmque, cùm ciuilium, tum Eccleſiaſticorum turpiſſimas nũdinationes, atque negotiationes odit, execratur, atque vetat grauiſſimè, omnémque dat operam, vt illa digniſſimis quibúſque maximè aptis, & idoneis, optiméque de patria meritis mandentur, ac committantur. Item vt Ludouicus Sanctus paraſitos, hiſtriones, mimos, ludiones, homines ignauos, inutiles, luxu, luxuriáque perditos, ex aula ſua

ciecit: Ita tuus hic Rex pernitioſorũ huiuſmodi hominum turbam procul à familiaritate, conſuetudine, conſpectúque ſuo remouet, ac repellit. S. Ludouicus à blaſphemiis, & deierationibus abhorrens Dei nomen in vanum aſſumentibus cauterium in fronte inuri curauit: ſic Rex tuus blaſphemum nominis diuini abuſum nequaquam ferre, ac tolerare poteſt. Præterea vt Ludouicus S. literarum, ſtudiorúmque liberalium paternam curam geſſit, Scholam Pariſiorum, quæ propter motas iniurias, & cædes ſcholaſticis illatas, dilabebat, reſtituit, Sorbonę collegium inſtituit: quæ malam nunc Regi tuo, & Regi etiam demortuo: (illius nepotibus) reddit gratiam, & plures alias ſcholas fundauit, ita Rex tuus literarũ diſciplinarúmq; liberalium, ſcholarum, & Academiarum fideliſſimum adhuc ſeſe patrem atque patronum præbuit. Itẽ quemadmodum Ludouicus S. varia, & aduerſa fortuna ab ineunte ætate diuexatus fuit: ita Rex tuus ab incunabulis adhoc vſque tempus plurimis periculis fuit expoſitus, maximis grauiſſimíſque curis, ſolicitudinibus, ærumnis, moleſtiis, laboribus, atque doloribus, iactatus, ex quibus Deus illum mirificè adhuc cum omnium admiratione ſeu ſtupore potiùs eripuit, & liberauit. Ludouicus. S. Venetis vſus eſt amicis, & opitulatoribus fideliſſimis: ita Regi tuo Sereniſſimo maxima intercedit cum antiquiſſima, ampliſſimaq; illa Repub. (quam omnium ciuitatum, & rerũpub. liberarum reginam, atque dominam appellare poſſumus) amicitia, quæ etiam prima

(quod

(quod optimi auſpicij loco duco) inter omnes orbis chriſtiani reſpubl. atque principes ei honorificentiſſimè gratulata eſt. Ludouicus S. graues exactiones pecuniarum prohibuit, & repreſſit, ſuſpectam habēs Rom. curiæ auaritiam. Vnde legati quidam Pontificij, qui pecuniæ ex regno tuo corrogandæ, emendicandæ & exportandæ cauſa miſſi fuerant, vacui cum ludibrio, riſu, atque ſannis ex Regno ad Papam redierūt: id quod in Anglia quoque illis accidit. Sic Rex tuus nullis iniquis, & iniuſtis tributis, vectigalibus, pecuniarúmque exactionibus, populum ſuum vel ab Eccleſiaſticis, vel à politicis premi, & aggrauari patitur, totúſque in eo eſt, vt omnibus illis oneribus intolerabilibus populus omnino leuetur. Ludouicus S. precibus ſacris ſine ceſſatione ferè, & intermiſſione operam dedit, ac in primis in morbo ſuo lethali morti vicinus aſſiduas & ardentes ad Deum preces fudiſſe, & huius modi precandi formam ſæpe iteraſſe dicitur: Fac nos, quęſumus Domine, proſpera mūdi deſpicere, & nulla eius aduerſa reformidare. Deprecatus etiá eſt aſſiduè, & ardenter pro populi ſalute hoc modo: Eſto Domine plebis tuæ ſanctificator, & cuſtos. Et cùm iam ad vitæ huius mortalis finem appropinquaſſet, ſublatis in cœlum oculis ſic oraſſe fertur: Introibo in domum tuam Domine, & confitebor nomini tuo. His dictis in Domino obdormuit. Quæ Matthæus Pariſius hiſtoriæ Anglicæ ſcriptor literis Regis Nauarræ ad Dominum Tuſculanum ſcriptis confirmat. Regis verò tui quàm aſſiduum,

& indefeſſum quámque flagrans ſit Deum pro ſua, & totius populi, atque regni ſalute, deprecandi ac inuocandi, gratiáſque illi pro omnibus acceptis beneficiis agendi ſtudium: nemo, qui vel à limine aulã eius ſalutauit, inficiari poteſt.

Poſtremò Ludouicus S. admirandæ fuit pietatis, ac probitatis, vnde Sãctus cognominatus: Ita Rex hic tuus mirifica vitæ, morúmque probitate, & ſanctitate, toti regno prælucet, ita vt admirationi ſit omnibus, & mirabilia mundi reuera dici queat, non minus atque excellentiſs. ille olim Imp. Otto III.

Ex his igitur adhuc commemoratis patet, Regem tuum Ludouico illi S. progenitori ſuo non agnatione tantùm, ſanguiníſque coniunctione, ſed etiam virtutum ſtudiorúmque ſimilitudine, eſſe coniunctiſſimum, ac proinde illum tanquam verum, non ſolùm Regni, ſed etiam vitæ ſucceſſorem, tibi amandum ſummè & obſeruandum eſſe. Quocirca non in hunc tãtùm Regem tuum præſentem, qui nunc Regni gubernacula tenet, atque tractat, ſed etiam in omnes eius maiores, in omnes, inquam, Reges, & principes tuos Francicos, & Gallicos, qui huic Regno præfuerunt, ac plurima in te beneficia contulerunt, iniurij, ingrati, & impij ſunt vindicandi, qui huic iuſto, legitimóque ſuo & filio, & hæredi, & ſucceſſori, & virtutum laudúmque non imitatori ſolùm, ſed etiam amplificatori fideliſſimo reſiſtunt, repugnant, aduerſantur, iuſtum & paternum eius imperium detrectant, eius non dignitatem ſolùm regiam (qua multis nomi-

nominibus eſt digniſſimus) ſed vitam quoque ipſam eripere conantur.Hi profectò Dei,hominúmque omnium, in quibus vel gutta eſt ſanæ mentis,iudicio, graui & inexpiabili ſeſe obligãt atque obſtringunt ſcelere.

Ac gens quidem hæc illius paterna nõ à Ludouico ſolùm illo Sancto,ſed à Capeto etiam & Pharamundo denique Regibus tuis,gentium vna omnino omnium quæ ſuperſunt hodie nobiliſſima perpetua ſerie , & linea maſculina deſcendens, argumentum eſt apodicticum , vt ita loquar , firmum , atque ſolidum , Regnum hoc tuum Gallicum , iuxta perpetuum Regni huius ius , & conſuetudinem, ad illum pertinere, illi deberi, ita vt non niſi per ſummum nephas, atque iniuriam (quod Deus auertat,atque prohibeat) ei eripi poſſit. Nam neminem latet, tuum Regnum Franciæ non eſſe electiuum, nõ etiam hæreditarium ſimpliciter , & patrimoniale , aut feudale , ſed ſucceſſiuum , & regiæ familiæ proprium , ad quod eius familiæ proximus ſemper demortui agnatus,quocunque ille gradu ſit,vocatur,ſucceſſione & ſubrogatione perpetua,ſeruato in infinitum illo agnationis ordine. Itaque Baldus Peruſinus,Iureconſultus ſuæ ætatis celeberrimus,quaſi præuidens,atque præſagiens id, quod nuper accidit, ducentis ferè antè annis diſertè affirmauit , deficiente regia familia (ſcilicet Valeſia) regnum hoc Borboniæ deberi , ita vt ſi quis illi vel milleſimo gradu agnatus , ex iſta ſuccedat,is iuſtus Rex ſit appellandus. Idem ſenſerunt etiam alij, viri doctiſſimi , vt Ioannes

de Terra Rubea, Boëtius, & Iacobinus de Sancto Georgio, qui de Regni huius ſucceſſione ſcripſerunt.

Sed nolo, nec etiam opus eſt, Sereniſs. tui Regis in ſucceſſione iura certiſſima pluribus perſequi, cùm illa nota ſint omnibus, qui non manifeſtæ veritati claudere volunt oculos: ita vt illi qui his repugnant & aduerſantur, iniuſtitiæ nomine & criminis etiam læſæ maieſtatis meritò ſint accuſandi.

Iam verò quantùm ad familiam maternam, quæ eſt Albretia, attinet, illã quoque antiquiſs. conſtat eſſe, atque regiam: ex qua tanquam ex equo Troiano aliquot Reges, Reginas, ac principes illuſtriſſimos prodiiſſe hiſtoriæ tuæ teſtantur. Ex iiſdem quoque cõſtat, iam ab aliquot ſæculis Regum Franciæ & Nauarræ ſummam fuiſſe & arctiſſimam non animorum tantùm, ac voluntatum, ſed etiam affinitatis atque ſanguinis coniunctionem. Vnde quatuor olim etiam Francorum ſimul, & Nauarrorum reges fuiſſe legimus, id quod nunc quoque in Rege tuo accidiſſe vides, qui optimo, iuſtiſſimóque iure vtrumque ſimul regnum obtinet, quod ſingulari Dei conſilio, atque beneficio acceptum eſt referendum.

Theobaldus, vt pauca quædam hîc attingam, ex Campaniæ comite Rex Nauarræ factus, Ludouico S. ſocero ſuo Comitem ſeſe, atque ſocium fideliſſimum ad expeditionem, & bellum ſacrum præbuit, in quo poſt Soceri obitum vnã cum eius filio Tunetum expugnauit, ac inde rediens

diens paulò poſt ad ſuperos in reditu migrauit. Philippus I V. Philippi I I I. & re, & cognomine Audacis, ſiue Animoſi, Regis tui filius, Ludouici S. nepos, vnà cũ tribus filiis Rex ſimiliter Franciæ Nauarręque fuit, multis laudibus digniſſimus, à quo per gradus X I. nunquam interrupto ſucceſſionis ordine Regni illius hæreditas ad Ioannam Reginam Regis tui matrem peruenit.

Sed omiſſis antiquioribus, hîc præcipuè Ioannis Regis Nauarrorum (qui Regis tui proauus fuit maternus) mentio eſt facienda, quũ pręſertim illa hiſtoria noſtræ huic ætati, ſeu potius tempeſtati, præſentíque rerum tuarum conditioni, atque fortunæ per quàm ſimilis ſit, & accommodata. Nam anno Chriſti M. D. X I. Ludouicus X I I. Rex tuus (qui patriæ parens ob paternum nimirum in patriam, Regnúmque Gallicum amorem fuit cognominatus) vnà cum Ioanne iſto Rege Nauarræ cognato, à Iulio I I. Pontif. Rom. proſcriptus fuit. Hîc igitur laudanda magnopere & prædicanda eſt Ioannis illius Regis Nauarreni erga Ludouicum X I I. Regem tuum & propinquum ſuum egregia ac perpetua laude, prædicationéque digniſſima fides. Nam cùm Iulius ille Põtifex Rom. Ludouicum X I I. (qui mos eſt Pontif. Rom. antiquus & vſitatus) anathematum ſuorum fulminibus feriiſſet, Regnúmque eius prædæ omnium ac direptioni expoſuiſſet, Ioannes iſte Albretius Rex Nauarræ, ab illo rogatus, & admonitus eſt, vt ſibi pro cognationis, & Senioris iure & clientelarum feudatalium inſtitutis, aduerſus hoſtes ſuos

opem, auxiliúmque ferret. Rex itaque Nauarrę, cum & in tuo Regno natus, Regiſquè tui & propinquus, & propter magna, quæ in illius regno poſſidebat, feuda, cliens eſſet, atque Vaſallus, officij ſui nequaquam immemor, coactis ſumma celeritate in ſuo Regno peditum, equitúmque copiis, tantum in Galliæ fines adduxit auxiliarem exercitum, vt Regnum ſuum viris propè nudatū ac deſtitutum reliquerit. Hac re cognita Papa Iulius cum Hiſpanorum Rege Ferdinando v. (cui tum primùm Catholici cognomentum, anno nimirùm M. CCCC. XCII. impoſuit) per internuntios agere inſtituit, vt celeriter, comparatis copiis Regis Nauarræ abſentis ditionem viris & armis exhauſtā inuaderet, pollicitus ſe & Nauarrum pro hæretico, & Schiſmatico proſcripturum, & ipſius Regnum pro præmio addicturum. Ferdinandus Rex tantam rei gerendę occaſionem nactus, ei deeſſe noluit. Promulgata itaque Pontificia in Regem Nauarrum execratione, manus maximas cogit, & poſt Rauennenſem victoriam Galliam tuam ſe inuadere velle ſimulans, improuiſam, & inopinatam impreſſionem in vicini Regis abſentis ditionem facit, & primum quidem vrbem primariam, Pampelonam nomine, Pompeiopolim olim dictam, deinde maximam totius Regni partem occupat.

An non quæſo in his, quæ commemorata ſunt, expreſſam noſtrorum temporum, & eorum, quæ nunc in patria tua acciderunt, imaginem cernere licet? Nam quemadmodum olim

Ioannes

Ioannes ille Albretius Rex Nauarræ Regis tui proauus, Ludouico XII. Pio cognomine, Regi tuo propinquo,& patrono ſuo, in maximo, propter Pontificios anathematiſmos, & execrationes, diſcrimine conſtituto, contra vim hoſtilem fideliſſimas ſuppetias tulit, idque cum extremo vitæ, fortunarúmque ſuarum omnium diſcrimine, vnde etiam maximam Regni ſui iacturam, & naufragium fecit: Sic Rex quoque tuus proaui illius ſui pietatem, fortitudinē, fidemq; imitatus, contēptis omnibus minis, atque periculis, (etſi à Sixto V. Pontif. Rom. noſtri temporis diris deuotus atque proſcriptus fuiſſet) Henrico tamen III. Regi tuo agnato, affini, atque patrono ſuo opem ferre,& contra hoſtium eius vim,& impetum, operam fideliſſimam præſtare non dubitauit; cuius quidem ſuæ fidelitatis fructum ſtatim ampliſſimum cepit, & idcircò meliore, quàm proauus eius, fortuna fuit vſus.

Quum igitur tale ſit Regis tui Chriſt. cùm paternum, tum maternum genus, planè regium, tam vetuſtum, tam ſplendidum, tam clarum, tam magnificum, ab vno ferè eodémque fonte deriuatum, & cùm tales ſint vtriuſque generis illius parentes, aui, proaui, maiores, regali laude, dignitatéque præditi, quis quæſo inter vos Francos, tam perditæ profligatæque fuerit audaciæ,& improbitatis, qui illum non Regia hac dignitate (quam à maioribus ſuis hæreditario Regni iure accipit) digniſſimum iudicet, eíque tanquam iuſto, natiuo, & legitimo ſuo domino parēdum eſſe exiſtimet, cùm præſertim vtriuſq;

generis parentum atque maiorum ſuorum virtutes tam ſtrenuè imitetur, vt maiorem illis gloriam, quàm ipſe acceperit, daturus eſſe videatur. Omnes boni, inquit Cicero, nobilitati fauemus(quam idem blandam conciliatriculam appellat)& quia vtile eſt Reipub. nobiles homines dignos eſſe ſuis maioribus, & quia valet apud nos clarorum hominum,& benè de Repub. meritorum memoria etiam mortuorum. Meritò igitur te, omnéſque bonos nouo huic tuo Regi fauere decet, quem paternam, auitam, ac maiorum ſuorum gloriam, laudémque tanquam hæreditatem, & patrimonium pretioſiſſimum ſuis propriis virtutibus, laudibus, rebúſque geſtis, non conſeruare ſolùm, ſed etiam augere quotidie,& amplificare videmus.

Gaude igitur,& lætare, ô Gallia(quo etiã nomine plurimum tibi gratulor)quòd Regem nacta es genere & patrio, & materno, non nouo, ſed antiquo: non humili & obſcuro, ſed claro, illuſtri, planéque regio: non externo,& peregrino, ſed domeſtico, & inteſtino, Regio inquam illo Gallico, & Francico ſanguine oriundum, ad quod ſine vlla controuerſia ac dubitatione, omniúmque confeſſione, optimo, iuſtiſſimóq; Regni ipſius iure, ac conſuetudine perpetua, Regni tui ius, atque poſſeſſio pertinet, Regem poſtremò nacta es maiorum ſuorum veſtigiis inſiſtentem, facta illorum atque virtutes laudabiles fœliciſſimè imitantem, ac proinde nõ genere tantùm, ſed etiam ingenio, & virtutibus generoſiſſimum,

Huc

Huc accedit regia, & egregia illius educatio,& inſtitutio,quę & ipſa quaſi altera quædam hominis natiuitas ſeu generatio meritò cenſeri debet,cùm ſit vitioſæ,prauæ,& corruptæ noſtræ naturæ quædam quaſi regeneratio, hoc eſt, inſtauratio, correctio, & emendatio: & ad vitioſam, deformem, corruptámque noſtram naturam, qua naſcimur omnes, regenerandam quodammodo, & recreandam, id eſt corrigēdam,& emendandam plurimum conferat, atque conducat. Ac maximam quidem vim puerilem educationem, ac inſtitutionem, vel ad virtutem, vel ad vitium, vel ad decus, vel ad dedecus habere tam certum eſt,quàm quod certiſſimum:ita vt illa veriſſimè totius reliquæ vitæ quaſi baſis,ſeu fundamentum dici poſſe videatur. Nam teſte experientia quotidiana, qualis eſt cuiuſque educatio puerilis, talis reliqua vita, mores, actionéſque eſſe conſueuerunt, iuxta illa Horatiana. Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem Teſta diu. Et, vt inquit Vegetius,non tantùm celeriùs, ſed etiam perfectiùs imbibuntur,quæ diſcuntur à pueris. Quòd ſi igitur in accipitrum, auium, canum, aut aliorum animantium educatione, quæ vel animi, & voluptatis gratia, vel ad venationē, ad equitationē,ad vecturam,ad cuſtodiam,ad agriculturam, aliúmue vitæ humanæ vſum aluntur, plurimum operæ, ſtudij, atq; laboris cōſumitur:quàm turpe quæſo eſt non multò plus operæ,ſtudij, atque laboris in liberorum educatione,& inſtitutione collocari, qui partim ad Deum colendum, partim

ad humanæ ſocietati inſeruiendum, & denique ad æternam & immortalem illam vitam adipiſcendā nati, & in his terris à Deo collocati ſunt. Etſi vero cuiuſuis etiam priuati, vel viliſſimæ, abiectiſſimæq; ſortis, & fortunæ hominis probam, diligentem, accuratámque inſtitutionem eſſe decet: tamen illorum præcipuè nequaquam negligenda, ſed ſummo potiùs ſtudio procuranda eſt educatio, atque inſtitutio, & illorum vitæ, atque moribus hæc adhibenda eſt cultura, qui plurimis aliquando ſunt præfuturi, & idcircò non ſibi tantùm, ſed plurimis aliis plurimum ſanè vel prodeſſe, vel obeſſe poterunt: à quorum inquam, vel probitate & virtutibus, vel improbitate atque vitiis, non paucorum tantùm hominū, vnius familię, vel ciuitatis, ſed hominum innumerabilium, ac totius alicuius gentis, atque regni vel ſalus, vel exitiū atq; interitus depēdet.

Hic igitur, ô Gallia, ſocia, ſorórque chariſſima, meritò tibi rurſus gratulor quod Regem non regio ſolùm genere natum, ſed regaliter etiam, egregiéque educatum, regiis, & egregiis pacis, bellíque artibus probè ab ineunte ætate excultum, & informatum es conſecuta. Rex, inquit Plato, non naſcitur in Repub. quemadmodum inter apum examina corporis & animi dotibus cæteros antecellens, ideò neceſſe eſt eum probè diligentérque ad reipub. adminiſtrandæ munus erudiri atque inſtitui. S. Chyſoſtomus educationis liberorum neglectionem non dubitauit parricidium appellare: quam ob cauſam Ieli ſummum ſacerdotem, virum alioquin piū

& re-

& religioſum, horrendas in ſenectute pœnas luiſſe legimus. Id ſi in priuatis culpādum, quantò magis in principibus, & Regibus, qui non ſibi tantùm, ſed multis hominum myriadibus nati ſunt.

Nam primum quidem quum nondum 10. natus annos patrem ſuum, glorioſæ & illuſtris memoriæ, Nauarræ Regem amiſiſſet, ſingulari Dei conſilio, atque benignitate, ipſa matre ſua, diuinæ virtutis fœmina, optima fideliſſimáque pietatis, fidei, religionis, charitatis erga Deum, & proximum, aliarúmque virtutum magiſtra, vſus eſt, quæ partim pręceptis ſuis atque monitis ſapientiſſimis, partim piæ, ſanctæq; vitę ſuæ exemplo, (cuius maxima vis eſt atque pondus) ad omnem Regiam virtutem ipſum pręclarè erudiuit. Ac ipſe quidem pater (vt ex viris fide digniſſimis, qui ei tunc adfuerunt, intellexi) iam iam moriturus, animámque ſuam Deo traditurus, hunc ſuum filium Reginę coniugi ſuę, licet abſenti, magnóque à ſe locorum interuallo diſiunctę, per quoſdam, qui aderant, vnicè commendauit, ipsíque filio ſuo hoc per eoſdem præceptum dedit, vt ſeſe fideliſſimę ſuę matris diſciplinę totum ſubiiceret, eiúſque pręceptis, atque monitis libentiſſimè obſequeretur, iuxta illa Salomonis, Audi fili mi, caſtigationem patris tui, & ne abiicias legem matris tuę. Nam hęc ſunt in capite tuo additamentum gratię, & torques circa collum tuum. Sic ergo mater tui Regis, quę illi poſt Deum vitam hanc mortalem dederat, eidem & vitę huius, bene, ſapienter, fœlicitérque

degendę,& ætemę illius vitę conſequendę,optima,ſaluberrimáque pręcepta dedit,& cum materno quaſi lacte inſtillauit. Non irritum autem & inanem,ſed fructuoſiſſimum hunc illius fuiſſe laborem,ipſe certè euentus, & experientia quotidiana, illius virtutes, & facta pręclara ſatis ſupérque teſtantur; vnde non tam in ipſum,quàm in totam patriam veſtram, atque Regnum ampliſſimum vberrimi commodorum, & ornamentorum fructus redundant. Tantò autem pręſtantior materna hęc diſciplina, & educatio iudicari debet, quò illam videmus eſſe maiorem. Nam plęrumque illuſtris pręſertim conditionis, atque fortunę liberos, parentum, ac imprimis matrum vel negligentia, & incuria, vel peruerſa,prępoſteráque indulgētia,& molli,delicata, ac eneruata educatione corrumpi potiùs, ac deprauari,quàm corrigi,& emēdari, bonámque ad frugem perduci videmus, & experimur ferè quotidie. Contra quem communem morem, ac conſuetudinem Regis tui mater, verè materno, pióque erga illum affecta animo, non negligenter,remiſsè,languidè, molliter,& delicatè, ſed ſumma adhibita ſeueritate, grauitate, induſtria, diligentia, cura,& ſolicitudine filium hunc ſuum inſtitui, & erudiri curauit, ita vt non tam in illius ſinu,atque gremio molli,& delicato,quàm in ſanctiſſimis eius ſermonibus,pręceptis, atque monitis optimè fuerit educatus. Apud Romanos illos totius orbis terrarum olim domitores, atque dominos, legimus illuſtres quaſque familias aliquam è maioribus natu ſpectatę pro-

ĉtatę probitatis, ſapientięque fœminam eligere fuiſſe ſolitos, apud quam liberi ſui educarentur. Sic enim Corneliam Gracchorum, Aureliam Cęſaris, Actiam Auguſti matrem, principum liberis educandis, ac moderandis pręfuiſſe, literis memorięque eſt proditum.

Sed vſa pręterea eſt ad filium hunc ſuum probè educandum virorum pietate, ſapientia, virtutibus, & optimarum artium ſcientia præſtantiſſimorum fideli opera, atque miniſterio. Adhæc dedit operam, vt ſtatim à pueris non prouectæ tantùm ætatis, ſed etiam æqualium familiaritate, & conſuetudine vteretur optimorum, qua quidem ipſe cùm bonis probíſque moribus, tum ſcientia tantò faciliùs augeri poſſet. Et ſanè multi piorum, doctorum, ſapientúmque virorum conſuetudine plus longè proficiunt, quàm vel aſſidua, & diuturna librorum optimorum lectione, vel longinquis, diuturníſq; peregrinationibus. Contrà autem Mammęam illam Alex. Imp. matrem, fœminam præſtantiſſimam imitata, turpis & infamis vitæ, morúmque homines, vt hiſtriones, mimos, moriones, turpiloquos, lenones, paraſitos, totúmque illud adulatorium agmen (quod, vt rectè poëta ille cecinit, media procedit ab aula) ab illius conſortio, conſuetudine, colloquio, conſpectúque arcere, ac ſummouere ſedulò ſtuduit, ne improborum morum, geſtuum, dictorum, factorúmque quaſi peſtifera contagione, tenella & infirma illius ætas atque animus inficeretur.

Iam verò cui eſt dubium, quin cuiuſuis edu-

catio ad illud potiſſimùm munus, vitæque genus, ac inſtitutum, cui aliquando obeundo, atq; gerendo quis eſt deſtinatus, accommodari debeat? vnde, exempli gratia, aliam eius, qui Eccleſiæ, aliam eius, qui Reipub. aliquando ſit prę-futurus educationem, inſtitutionémque eſſe oportet. Atqui cùm in Rege, non modo iuris, legum, rerúmque politicarum, ſed rei etiam bellicæ, ac militaris magna ſcientia requiratur, hic tuus Rex & politicis, & bellicis in rebus ſtatim à pueritia diligentiſſimè fuit inſtitutus, & informatus, vnde mirum profectò non eſt, tantam, & tam admirandam in eo eſſe artium pacis, ſimul atque belli peritiam. Ac Martis quidem armorúmque magiſtris optimis, ac fideliſſimis vſus eſt, prętcr alios cùm patruo ſuo Ludouico principe Condæo, heroicæ virtutis, fortitudiniſque incomparabilis viro, tum Gaſpare Colignio Caſtilionæo, magno illo quondam Thalaſſiarcha, ſeu claſſis, reíque maritimæ præfecto, qui immortalem poſt ſe reliquit gloriam, & quo cùm aliis virtutibus, tum præcipuè rei militaris ſcientia vix præſtantior vllus in Galliis extitit. Nec verò ille armorum tantùm, ſed etiam morum eius rector ac moderator optimus & ſapientiſſimus fuit. Ac quoniam Regis tui ætas in medium belli ciuilis, rerúmque omnium diſcrimen, atque certamen inciderat. ludus illius, atq; ſchola ab initio ætatis fuerunt caſtra, eíq; palæſtra, ſol, puluis, labor, militia in ſtudio ſemper fuit, vnde excellentem hanc quam admirantur omnes, rei militaris ſcientiam, non vel magi-

ſtrorum voce, atque ſermonibus, vel librorum, & hiſtoriarum lectione, ſed vſu ipſo, & exercitatione aſſidua ſibi comparauit. Ludi quoque illius, & exercitia puerilia, quibus à teneris annis fuit deditus, fuêre verè regia, reíque bellicę quaſi progymnaſmata, vt pilę ludi, curſus, ſaltus, venatio, natatio, equitatio, decurſio equeſtris, campi curſio, haſtiludium, iaculorum & ſclopetorum emiſſio. Nam quoniam pueri ludis maximè ducuntur, ac delectantur, ſapientes pædagogi omnem dant operam, vt puerorum, quibus præſunt, ludi negotiis atque muneribus ſeriis, quæ aliquando, vbi ad virilem ætatem peruenerint, ſunt obituri ſint accommodati, quò quaſi per iocum, atque ludum res ſimul ſerias atque vtiles diſcant. Tales fuerunt quoq; Regis tui ludi, quibus à primis annis fuit deditus, planè regij, & imperatorij, illius muneris, & officij quaſi prçludia quędam, & progymnaſmata. Artibus prętereà, & diſciplinis liberalibus, quantum ei per bellicas occupationes licuit, operam tribuit, ita vt & linguę Latinę aliquam notitiã ſit adeptus, & Italicę, atque Hiſpanicę non ſit ignarus. Denique in hiſtoriis ſacris & prophanis admodum eſt verſatus: quorum cognitione cùm ad omnem vitę vſum, atque munus, tùm ad reipub. regníque adminiſtrationem nihil ferè eſt vtilius, & accommodatius. Ac omnino cogitanti mihi, & veterem illam filiorum regiorum apud Perſas educationem memoria repetenti, Regis tui educatio videtur illi eſſe quàm ſimillima. de qua ſic Plato in Alcíbiade. Poſtquam enim puer

ſeptimum ætatis annum attigerat, rei equeſtri, atque venationi dabat operam, idoneis ad id vtẽs magiſtris. Anno autem decimo quarto pueri curam ſuſcipiebant ij, quos illi Regios pędagogos appellabant, qui erant ſelecti è Perſis. IIII. conſtantis ætatis viri, quorum vnus ſapientiſſimus, ſecundus iuſtiſſimus, tertius temperantiſſimus, quartus fortiſſimus habebat: Horum primus ſapientiſſimus Diuinum cultum, & Regia inſtituta puerum docebat, Secundus iuſtiſſimus puerum illum Regium docebat, per vniuerſam vitam vera dicere. Tertius temperantiſſimus, monebat vt ne vllius voluptatis imperio, & libidini ſe ſubiiceret, ſed maturè aſſueſceret eſſe liber, & reuera Rex, iis primum imperans quę in ipſo ſunt, non autem illis ſeruiens. Quartus fortiſſimus, puerum reddebat impauidum, & intrepidum: quippe cùm is, qui timet ſit ſeruus. Horum igitur primus cultus diuini, ac legum, & inſtitutorum regiorum, Secundus veritatis, & iuſtitię, tertius temperantię, & continentię, quartus fortitudinis doctor ac magiſter erat. Omniũ autem harum virtutum, quæ cùm in omni homine, tùm pręcipuè in Regibus valde ſunt neceſſariæ, magiſtram habuit matrem ſuam, quę ſpectatę pietatis, religionis, veritatis, fidei, temperantię, caſtitatis, ſobrietatis, frugalitatis, fortitudinis denique fuit mulier.

Regia ergò planè fuit Regis tui educatio, ſiue matrem eius reginam clariſſimam ſpectes, qua ille non ſolùm procreatrice, ſed etiam nutrice, & vitæ, morúmque educatrice, atque magiſtra optima,

optima,& fideliſſima vſus eſt: ſiue modũ ipſum, formámque educationis,quæ Regia fuit,& Regi futuro conuenientiſſima, conſyderes, quę & ipſa tibi meritò & optimè de hoc tuo Rege ſperandi,& illum amore,ſtudio, obſeruantia, & obedientia debita proſequẽdi cauſa debet videri iuſtiſſima,& ſtimulus acerrimus.

Multa quoque hic referri & commemorari poſſent prępclara eius facta,dicta acuta, atq; ſalſa quæ in ætate illa puerili eius fuerunt ingenij, atque acuminis ſpecula, futuræque dignitatis indicia ac teſtimonia,quibus magnam ſibi apud omnes gratiam, beneuolentiámque conciliauit. Quinetiam veriſſimè affirmare poſſumus illas ipſas funeſtiſſimis belli ciuili funeſtiſſimas clades,& calamitates,quibus puerilis illius ætas expoſita fuit & obnoxia,illi patientię,fortitudinis, omniúmque virtutum fuiſſe magiſtras, & quaſi cotes. Vexatio, inquit propheta, dat intellectũ: Itaque Rex tuus à pueris, plurimis diuexatus, & exercitatus malis,miſeriis, & ærũnis ſimul maiori in dies ſcientia, atque ſapientia auctus fuit. Idem de Rege tuo veriſſimè affirmari poteſt, qui puer innumerabiles exantlauit labores, perpeſſus eſt ærumnas, ſubiit atque ſuſtinuit pericula: vnde illum ad glorię, atque laudis metam quotidie propiùs accedere videmus, donec optatiſſimũ, & perfectiſſimum illum æternę glorię ſcopum contingat, & coronam reportet immortalẽ. Etſi autem mater Regina Nauarrena, illam ditionem, atq; regnum ſuum partim ſuis, partim fideliſſimorũ,& ſapientiſſimorum viro-

rum conſiliis, atque opera optimè,fœliciſſimé-que adminiſtrabat: tamen filium quoque ſuum licet adhuc puerum in Regij illius ſui muneris ſocietatem aſciſcebat, quo ille ſtatim à pueris tractandis Regni habenis aſſueſceret. Nam à teneris,vt poëta ille ait,aſſueſcere multum eſt. Vſus ergo ſtatim ab initio ætatis, Regij illius ſui muneris ſocia,imò non tam ſocia,& adminiſtra, quàm magiſtra cùm ſua matre, (cui ſe ſemper morigerum, & obſequentem præbuit) ſingularis ingenij,iudicij,conſiliíque fœmina,tum aliis optimis,& ſapientiſſimis viris,ita ſtatim ab initio ſeſe geſſit, vt omnibus eius imperio, poteſtatíque ſubiectis,non gratus ſolùm,& iucundus propter ſuauiſſimos mores, verùm etiam propter multa, quæ dedit, egregiæ indolis, & ingenij documenta, maximæ admirationi fuerit. Et hic quidem fuit probæ & eximię illius educationis fructus longè præſtantiſſimus, qui in totum illud regnum ſtatim redundauit. Suæ enim tum ſapientiæ,tum iuſtitię,tum fortitudinis,tum imprimis facilitatis, humanitatis, lenitatis, atque clementiæ in tenera adhuc illa ſua ætate clariſſima edidit ſpecimina. Erga omnes cuiuſcunque ordinis, ſtatus, fortunæ,religioníſue homines ſe valde facilem, comem,& humanum præbuit,ac non modò nemini vllam vel minimam intulit iniuriam, neminem læſit, ſed multorum etiam offenſas remittere, & condonare, quàm vlciſci, ac perſequi maluit; vnde multos ſibi ex inimiciſſimis amiciſſimos, fideliſſimóſque reddidit.
quemadmodum ipſe nemini vllam iniuriam

intulit,

intulit, ita nec ab aliis iniuriam cuiquam inferri paſſus eſt.

Et hęc fuerunt Regij illius muneris quaſi incunabula, initia, ac prima rudimenta, minimè contemnenda, ſed pręclara & eximia.

Habes igitur, ô Gallia, Regem Regię & Imperatorię artis minimè rudem, imperitum, & ignarum, ſed in hoc, omnium vt maximo, ac pręſtantiſſimo, ita difficillimo, laborioſiſſimo, periculoſiſſimo regnandi & imperandi munere, ab initio ætatis verſatum optimè, & exercitatum. Nam cùm in omnibus aliis vitę muneribus, atq; negotiis, tum in hoc omnium maximo & difficillimo munere regali vſus & exercitatio plurimum valet: ſine qua omnia vel optima vtiliſſimáque pręcepta, ac inſtituta videntur eſſe quaſi corpus ſine anima. i. mortua ac nullius ferè momenti. Vnde ſapienter Cicero, Nec medici, inquit, nec imperatores, nec oratores, quamuis artis pręcepta perceperint, quicquam magna laude dignum ſine vſu, & exercitatione conſequi poſſunt. Experientiam ſimiliter Ariſtoteles, Poli viri ſapientiſſimi teſtimonio probat, artis atq; ſcientię parẽtem eſſe, & procreatricem: id quod tui quoque Regis exemplo facillimè comprobari, ac confirmari poteſt; qui quidem vel ipſa experientia eximiam hanc ſibi bene regnandi, imperandíque ſcientiam peperit, quæ tibi nunc vtilis valde eſt, & fructuoſa. Quia verò, ô ſoror chariſſima, hęc mea ad te oratio gratulatoria eſt, libenter prætermitto tum nuptias illas funeſtiſſimas, tum ea quę à die 24. Auguſti Anni 1572. ad

finem anni 1574. acciderunt:quum hic Rex tuus ſingulari Dei prouidentia & auxilio ex aulica cuſtodia, ſimúlque ex grauiſſimis periculis exceſſit,euaſit,erupit. Nimirum Deus hac ratione teſtatam voluit paternam ſuam atque admirabilem curam erga tuum Regem:& hoc exemplo docuit, humanos conatus aduerſus Dei conſilium nihil poſſe. Atque vt in hoc tuo Rege aliquid cæleſte & ſupra naturam contemplemur facit qu.d noua ſtella quę anno 1572.fulſerat viſa ſit 17. poſt annis apparere: quaſi nouum hunc Regem ex tot malorum tenebris tandem emerſum fœliciter exceptura.

Rurſus ô Gallia velim cogites,Regem te habere non in regali hoc munere peregrinum & hoſpitem, imperitũ, & rudem, ſed peritum valdè,& exercitatum, qui ſcientię huius atque artis regalis plurima iam & maxima documenta dedit,quibus non apud domeſticos tantùm, ſed etiam externos atque peregrinos maximam nominis famęq; celebritatem, laudem, atque gloriam ſibi comparauit. Eius enim prudentia, æquitas, clementia, & regię omnes virtutes in Bearnia & inferiori Nauarra regenda,& in gubernandis ſuis ſubditis clariſſimè eluxerunt. Per aliquot igitur annos, quum Henricus III.tibi & Henricus IIII. nouus hic tuus Rex Bearnię & Nauarrę benè felicitérq; imperarent pax vtroq; in regno fuit quæ anno M.D.LXXX.menſe Noueb.inter Romanę & Reformatę religionis ſtudioſos,regio edicto,inita atq; ſancita fuit, quod quidem edictum regiũ & pacificatorium ipſius

Regis

Regis mandatu, publico prçconio, per totam Galliam fuit promulgatum. Paulatim itaque patria tum tua à prçteritis malis, miſeriis, turbis, atque moleſtiis reſpirare, ac reuiuiſcere, vireſq; paulatim rurſus colligere atque recuperare cœpit. Nam iuſtitia religioſa legum ſanctione & obſeruatione vires paulatim recolligebat: Pietas ius ſuum (cuius iacturam inſana effrenatáque annorum licentia maximam fecerat) in hominum animos, & conſcientias repetebat. Nobilitas diuerſis ſtudiis, factionibus, & inimicitiis depoſitis, mutua rurſus lenitate charitatéque coaleſcebat. Plebs poſt innumeras ærumnas, à bellicis & infeſtis iſtis depopulationibus immunis, labore atque ſudore partis iucundè fruebatur. Denique belli calamitates, inimicitiæ, atque ſimultates grauiſſimæ, breui temporis ſpatio per ἀμνηστίαν, obliterabantur, ac ſepultæ iacebant. Sed tandem anno 1585. extremo Martij, fatalis rurſus quædam calamitas incidit, & improuidas hominum mentes occupauit, iuſtóque Dei iudicio domeſticum & inteſtinum iſtud bellum, quod, ad tempus aliquod ſopitum fuerat, certorum quorundam hominum culpa, religionis, iuſtitiæque ſpecie, & ſimulatione ex inferis quaſi rurſus excitatum, ac redintegratum fuit; & coniuratio illa quam Liguam vocant, ex tenebris atque latebris erupit, palámque armata in regno Gallico volitare, atque graſſari cœpit. Non autẽ ignoras, Gallia, ſocia, & fœderata chariſſima, qui poſtremi huius tui belli (cui Deus mox finẽ imponat) quo adhuc premeris, & affligeris,

quaſi tubę,buccinę,faces, pręcipui duces,aucto-res, ac principes extiterint, qui eius quaſi claſſi-cum cecinerint, à quibus fax iſta fuerit accenſa, quorum nonnulli diuini iudicij ſeueritate,atque iuſtitia pœnas iam graues, & atroces dederunt, (ita vt omnes nominare non ſit neceſſe) reliqui niſi reſipuerint,& à cœptis auſiſque iſtis ſuis de-ſtiterint, non eſt quod impunè ſe id laturos exi-ſtiment. Non es neſcia, quàm honeſti, religio-ſique in ſpeciem illorũ prętextus fuerint,quibus cauſis, & rationibus ſe ad arma capienda, bel-lúmque hoc ſuſcipiendum adduci,& impelli pa-làm proteſtati fuerint: quibus illi plurimos in patria tua nobiles,proceres, ciuitates, ad eiuſdẽ belli,quod videbatur eſſe ſanctiſſimum & iuſtiſ-ſimum,ſocietatem pertraxerint.Spem etiam fe-cerant Regi tuo defuncto, & aliis, ſe paucos in-tra menſes,omnes nouę & reformatæ ipſius Re-ligionis, (cuius cultores Hugonoti vulgò ap-pellabãtur) reliquias exterminaturos & totũ re-gnum ad vnam religionem atque fidem, ad pa-cem & trãquillitatem, ad priſtinum ſplẽdorem, dignitatémque eſſe reuocaturos. Plurimum illi nitebantur atque confidebant exterorum & po-tentiſſimorum quorũdam Regum, Principum, populorúmque auxiliis: quę quidem illis non defuerunt.Quid hęc,Rex tuus defunctus egerit, quomodo ſe ab initio belli huius geſſerit, ne-minem latet. Nam literis nuntiiſque ad Regem Nauarrenum,proximum ſuum agnatum, ad re-gni proceres, ad externos etiam principes miſ-ſis apertè & palàm proteſtatus eſt, bellum iſtud

contra

contra voluntatem, & maieſtatem ſuam ſuſceptum eſſe,atq; geri:& idcirco ſimul omnes grauiſſimè adhortatus eſt ad opem ſibi ferendam, & ad ſe totúmque regnum aduerſus iniquam & iniuſtam coniuratorum iſtorum vim tutandum, ac defendendum. Edictum quoque pacificatorium editum anno LXXX. eodem tempore, (anno nimirum LXXXV.) renouari, ac denuo promulgari curauit. Sed paulò poſt mutato rurſus conſilio atque ſententia,& inita cum coniurationis, vel ſacri illius fœderis ſociis pace, cōſilia rurſus illorum, atque conatus palam approbauit,iíſque aſſenſum prębuit,edictum pręterea pacificatorium anno LXXX. primùm editum, deinde anno LXXXV. renouatum,ac rurſus publicatum, eodem anno reuocauit, & nouo edicto XVIII. die Iulij publicato,religionis,reformatę cultum, & exercitiũ capitis pœna grauiſſimè prohibuit. Et tamen multorum ſermones Regem tuum inuitum hęc omnia, & quaſi oppreſſum facere teſtabâtur: At verò idem hoc triſte, funeſtúmque bellum nouo huic tuo Regi fuit quaſi campus quidam(quem ei Deus dedit) amplus, & ſpatioſus, in quo diuina eius virtus excurrere, cognoſcíque poſſet. Ac ab initio quidem iſtius belli non te fugit, ô Gallia, quàm inuitus hic tuus Rex(quem idcircò verè Solomonem,pacíſque filium,hoc eſt,pacificum,& pacis amantem dixeris) ac nō niſi extrema compulſus neceſſitate,ad arma rurſus ſumenda, bellúmque ſuſcipiendum acceſſerit. Recordare hic quęſo, mente memoriáque recole,quàm bono fortíque

animo ſtatim ab initio, duello ſeu monomachia cum primario belli iſtius auctore atq; duce cõgredi (etſi minimè dignitate & nobilitate ſibi pari) cum magno vitæ dignitatiſq; ſuę diſcrimine, atq; ita caput, fortunas, vitam, dignitatémq; ſuã patriæ deuouere, ac cõſecrare paratus fuerit? Satius enim eſſe apertè profitebatur, vel alterutrũ, vel ambos perire, quàm tot hominum millia (id quod euenturũ eſſe proſpiciebat, quod etiã euenit) calamitoſiſſimo illo bello rurſus implicari, miſerriméq; interire. Duello igitur vitã, dignitatẽ, fortunáſq; ſuas omnes prǫſentiſſimo offerens periculo, libenter chariſſimã ſuam patriam triſtiſſimo funeſtiſſimóq; iſto bello, quod prǫui debat, plurimorum funerũ, atque malorum fore cauſam, liberaſſet, pacémque patrię, dignitatis, ſanguiníſque ſui profuſione redemiſſet. Non igitur iuuenili quodam ardore, non cæco, & pręcipiti animi impetu, non temeritate, & audacia, non ira, non vindictæ cupiditate, non ambitione, ſed deliberato conſilio, flagrantiſſima patrię, regníque totius charitate, atque cõmiſeratione adductus, & impulſus: & cùm cauſę ſuę bonitate, conſcientiæq; puritate, tum Dei potiſſimũ fretus iuſtitia, miſericordia, atque ope, nulla nec vitæ, nec dignitatis ſuæ ratione habita, ſingulare iſtud certamen cum prçcipuo incendij iſtius auctore, Sacríque (vt vocant) fœderis duce, ſuſcipere, capútque ſuum pro patria in diſcrimen offerre, atque obiicere paratiſſimus fuit. Boni enim imperatoris eſt, inquit Plutarchus, ciuium ſalutem ſuæ incolumitati anteponere. An non quæſo hic

ſo hic illius conatus cùm amoris erga patriam longe maximi,tum purę, ac ſinceræ conſcientię, tum denique magni excelsíque animi ſignum & iudicium fuit manifeſtiſſimum,cùm ſuo ſanguine tot tantóſque miſerias, atque calamitates, quas toti Galliæ impendere cernebat,redimere, atque auertere voluerit? Deinde nonne multis ſcriptis in lucem editis,multis nũtiis, literíſq; ad Regẽ,ad Reginam matrẽ,ad Clericos,ad Nobilitatẽ, ad tertium Statum,vt vocãt,ad Pariſiẽſes, ad Collegium Sorbonicũ, ſtatim ab initio iſtius belli (quod aduerſus ſe potiſſimũ, familiámque ſuam inſtrui,& comparari animaduerterat) miſſis,apertè teſtatus eſt,nihil ſe malle quàm pacem & concordiam,quàm patriæ ſalutem , Regis regníque dignitatem: ſe ab omni bello ciuili præſertim inteſtino,ceu patriæ pernicioſiſſimo, toto pectore abhorrere,omnes ab armis,atque bello ad pacis concordięque ſtudium grauiſſimè eſt adhortatus , denique teſtatus eſt , ſe inuitum ac neceſſariò , vis hoſtilis à ſua & ſuorum vita,atq; fortunis arcendæ, ac depellendæ gratia adigi, & impelli.Nihil enim omnes illæ literæ atque ſcripta in lucem edita aliud fuerunt,quàm adhortationes ad pacem, & concordiam, dehortationes à bello,atque armis , quàm querelæ,& deplorationes miſeriarum,& afflictionum totius patrię, quàm teſtificationes ſui animi,pacis,concordię, ſalutis , dignitatíſque communis cupidiſſimi , à bellis , atque tumultibus abhorrentis & alieni, quàm preces,atque vota ardẽtiſſima, quàm petitiones iuſti legitimíque alicuius Concilij , ſiue

OEcumenici,ſiue Nationalis,quo Religionis cõtrouerſię diiudicari,& Eccleſię pax cõſtitui poſſet, quàm deniq; vaticinia, verè diuina,de futurarum rerũ euẽtu,de futuris cædibus, atq; lanienis, de diuina vitæ cauſæq; ſuæ iuſtiſſimę defenſione,de futura vindicta,& vltione diuina,de hoſtium ſuorũ certiſſimo exitio,atque interitu:quę ipſo euentu partim iam cõprobata eſſe, partim magis magiſq; cõprobari nemo ſanę mentis inficiari poteſt. Ne te pigeat quæſo hæc, ô Gallia, in mẽtem tuã reuocare,dininas illius prædictiones,quę in literis illius extant:ex quibus ipſis patet diuino illũ duci ſpiritu, atque numine,& idcircò digniſſimum eſſe, quem nõ ſolùm diligas, & obſerues, ſed etiã ſuſpicias, & admireris.Eius rei aliquot tantùm ex plurimis proferam teſtimonia: ex quibus de reliquis facile eſt iudicare. Epiſtolam Bergeraco ad Regem defunctum anno LXXXV. 21. Iulij miſſam, his verbis concludit: Interim iſtis in malis mea me conſolatur innocentia,& integritas,amor,fidéſque mea erga maieſtatem tuam, atque Rempub. quódque mihi ſum conſcius,per me non ſtetiſſe, quo minus illam vel vitæ meæ periculo liberarem à naufragio.Fretus igitur Deo, defenſore meę æquitatis, iuſtitiæ, atque fidei tutore, perſuaſum exploratúmque habeo, illum mihi ſemper fore propitium, méque vi iuſta nequaquam deſerturum, ſed ope,auxilióque præſto mihi ſemper futurum,& maiores in dies additurum vires, atq; animum aduerſus hoſtes meos, qui iidem etiam tui ſunt hoſtes. Hũc ſupplex oro,vt Maieſtatem

tuam

tuam ſalutari iuuet atque regat conſilio, ſaluam incoluméṁque conſeruet, eique in tantis difficultatibus, atque periculis adſit: mihíque eam largiatur gratiã, vt quoad vixero iuſta debitáq; tuæ maieſtati præſtare poſſim officia, & obſequia. Epiſtolæ præterea eodem anno, vndecimo die Octob. ex Marſcano monte ad ampliſſimum ſenatum Curiæ Pariſienſis miſſæ hic eſt finis: Ieſum Deum appello, me Regi domino meo eſſe, & fuiſſe fidelem, à me diligi Galliam, à me viros bonos, & virtutis amantes coli, qui Galliã defendunt: à me acerbiſſimum dolorem percipi ex iſta rerum communium, omníſq; ſtatus perturbatione. Sed Deum ſpero hanc in me collaturum gratiam, vt & ego hac in cauſa Regi domino meo, ita vt par eſt, inſeruiam, & omnes veri Franci, Regni patriæque ſuæ amantes, tam bene ſuum præſtent officium, vt breui mea opera cùm hoſtium ſuorum viſurus ſit exitium, & interitum, tum Regni tranquillitatem: quam ad rem certum mihi deliberatúmque eſt, ſanguinẽ, vitámque meam profundere. Literarum ad Collegium Sorbonicum eodem ex loco, atq; tẽpore miſſarum eſt clauſula. Teſtor autem vobis, me paratum eſſe iuſto ac legitimo concilio acquieſcere, paratum eſſe in eo audire Eccleſiam, itaque pro Ethnico & publicano haberi me à vobis non poſſe. Quòd ſi verò generale concilium haberi non poteſt, me à nationali (vt facilius expediantur omnia) non abhorrere, quam viam ſępe in hoc regno meminimus de iudicio, conſilióq; veſtro obſeruari. Quod ſi præter petitio-

nem meam, contráque omnem Eccleſiæ ordinem, morem, ac conſuetudinem, proſcriptionibus, cædibus, & aliis duris, iniquis, iniuſtis, planéque barbaris modis ampliùs agetur, conſtitui iuſtiſſimam defenſionem omnibus violentiſque iſtis proſcriptionibus opponere, minimè dubitans fore, vt maledictione diuina illi inuoluantur, qui falſo fucatóque Eccleſiæ prætextu Regno huic tantas turbas conciliãt. Vos autem teſtes appello æquiſſimarum conditionum, quas offero omnibus, quibúſque me obſtrinxi. Deum verò appello teſtem, & defenſorem, qui cauſæ meę æquitatem diiudicabit, ac pronuntiabit cõtra meos aduerſarios: quem oro, vt vobis ſit propitius. Eiuſdem literę ex mõte Albano Cal. Ianuarij anno. M. D. LXXXVI. ad Clerum Francię datę, hunc habẽt finem: Credo bellum, quod tanto animi ardore, atque contentione geritis, Chriſtianis eſſe indignũ, & quòd inter Chriſtianos, & eos potiſſimum qui profitentur ſe doctores Euangelij, mouetur. Si bellum vobis tantopere arridet, ſi placet magis prælio, quàm Chriſtiana diſceptatione decertare, ſi ſanguinaria coniuratio magis delectat, quàm Concilium, Lauo manus meas, ſanguis, qui hinc effundetur, ſit ſupra capita veſtra: ſcio imprecationes eorum, qui affligentur, in me non cadere. Mea enim patiẽtia, mea obedientia, & rationes, quas adduxi, notæ ſunt omnibus. Expectabo benedictionem Dei in iuſta hac mea defenſione: à quo precibus contendo, vt ſpiritum pacis & concordię, vnde tranquillitas huius regni, & concordia

Eccleſię

Eccleſiæ exiſtat, vobis largiatur. Idem literas eodem tempore & loco miſit ad tertium ordinem Franciæ, quarum hæc eſt concluſio: Nihil aliud à vobis expeto (qui ad ferenda potiùs, quàm inferenda mala nati eſtis) quàm vota, affectus, precéſque veſtras. Deum Opt. Max. orate, vt pro æquitate, iuſtitiáque ſua ſegreget, atque ſecernat eos, qui fœlicitatẽ, ac ſalutem huius regni quęrunt, ab iis, qui eiuſdem calamitatem & ruinam. Ego verò Deum obteſtor, me nihil aliud exoptare quàm Regni, veſtrúmque omnium commodum, ac ſalutem: ita me Deus amet, ſi vnquã ambitione, aut prauo aliquo affectu arma ſumpſerim. Literas quoque Calend. Ianuar. M. D. L X X X V I. ex Monte Albano ad Pariſienſes ſcripſit, ſub quarum finem hæc continentur: Sed Deus nouit meum cor: ſanguis eorum ſit ſuper auctores iſtarum miſeriarum. Quòd ad me attinet, Deum precor, & precabor aſſiduè, ſine vlla ceſſatione & intermiſſione, vt ipſe viam aperiat, ac patefaciat, qua nomen eius ſanctè colatur, Regni iuſtum obſequium, debitum exhibeatur, ſtatus huius regni in priſtinam tranquillitatem, fœlicitatem, dignitatem atque ſplendorem vindicetur. Literæ ad Reginam Bergeraco I. Decemb. anno M. D. L X X X V. Nemini abſurdum & ab officio meo alienum videri debet, quòd omnem adhibeo operam, vt me tueri, ac conſeruare, & hoſtes meos opprimere poſſim. Hic cũ maximo animi mei dolore atque cruciatu maximas prępuideo clades, & calamitates, quę in hoc Regnum redundabunt. Sed Deus nouit, nouiſti

tu quoque, Domina, quis illarum culpam ſuſtineat. Conſcientiam habeo puram: naturæ ipſi aduerſarer, ſi non vitæ familiæque meæ patrocinium, ac defenſionem ſuſciperem. Videbo illum diem, Domina, quo Rex & tu, ſed nimis forſan ſerò, cognoſcetis, & experiemini, qui ſint illi, quorum manibus arma dederitis, quorum manus vos amaſtis, nimis ſeræ erunt veſtræ querelę de pace cum illis inita, & de bello quod ſubditis veſtris fideliſſimis infertur. Deus me tueatur aduerſus illorum conatus, inſidias, atque minas: cámque mihi gratiam impertiat, vt poſſim videre ruinam, & exitium meorum hoſtium. Maxima incommoda, atque dolores, quibus afficior, hæc mihi verba extorſerunt, quæ oro Maieſtatem vt bonam in partem interpretetur, quam Deus diu ſaluam, incolumémque conſeruet. An non hæ illius literæ teſtes ſunt locupletiſſimæ ſingularis eius pietatis, religionis, iuſtitiæ, innocentiæ, integritatis, fidei, amoris, charitatis erga Deum, erga Regem, erga patriam admirandæ? Nõne Deus, vt Pſalmiſtę verbis vtar. (Pſ. x x i.) Deus illi dedit cordis deſyderium, & prolocutionem labiorum eius non prohibuit, hoc eſt illum precum iſtarum, atque votorum ſuorum fecit compotem, & iis plenè cumulatéque ſatisfecit, illius vaticinia (quæ S. Spiritus afflatu illum fudiſſe quis dubitet?) cùm de ſalutis dignitatíſq; ſuæ conſeruatione, & amplificatione diuina ac cœleſti, tùm de hoſtium ſuorum ruina & exitio, partim ad exitum iam perduxit, vel partim perducit adhuc quotidie, atque implet? Hîc quoque

mihi

mihi in mentem venit(de quo à viris fide digniſſimis ad me perſcriptum eſt) cuiuſdam doctrina pietatéque clariſſimi, vaticiniũ: quod ille anno L'XXXVIII.ante Guiſianorum fratrum cędem in magnifico quodam epulo, quo à principibus quibuſdam, doctíſque nonnullis viris exceptus fuerat,edidit.Nam cùm de Regni rerúmq; Gallicarum ſtatu incidiſſet ſermo,atque mentio,ille magna parrheſia atque contentione dixit: Regem Nauarrenum, (quem Deus tam diuturna adhuc cruce exercuit, atque probauit,) breui ad ſummam dignitatem peructurum, & Eccleſiam Regnúmque Gallicum ſub eo reſpiraturum ab immaniſſimis iſtis bellis, atque miſeriis, & priſtinam recuperaturum pacem, ac tranquillitatem.Hoc etſi illis,qui aderant,tunc temporis incredibile viſum fuit, ac tantùm non ab illis irriſum, & exploſum, ita vt bonus ille vir nonnullis delirare, & deſipere videretur; tamen videmus illud iam impletum eſſe,& magis magíſque adhuc quotidie impleri.

Hoc igitur modo Rex tuus(vt ad propoſitum redeam)pro pietate,ſapientiáque ſua ſe ab initio funeſti iſtius belli geſſit.Belli enim initiis,& nefariis eorum, qui illud indixerant, conatibus omni ſtudio operáque ſua obſtitit, nihílque intentatum reliquit, vt pacem, qua ille vnicè delectatur, ſartam tectam tueretur, omnémque bello iſti viam intercluderet.Non igitur voluntate ſeu libidine quadam animi, ſed inuitus, & extrema coactus neceſſitate, tentatis fruſtrà omnibus remediis bellum tandem, ſuæ nimirum

& ſuorum, imò totius Regni, Regíſque ipſius ſalutis, aduerſus hoſtilem vim & impetum, iuxta legem naturalem, atque diuinam pro virili ſua tuendæ, & defendendæ gratia ſuſcepit. Nihil enim illius arma voluerunt, niſi vt vim & contumeliam propulſaret, nihil egit cunctus illius exercitus, niſi vt ius ſuum tueretur & auctoritatem. Secutus eſt hac in re Cic. ſapientiſſimi viri conſilium, atque ſententiam. Bellum, inquit, ita ſuſcipitur, vt nil niſi pax quæſita eſſe videatur. Item: ſuſcipienda ſunt bella eam ob cauſam, vt ſine iniuria in pace viuatur.

Cùm itaque Rex tuus nullum pacis conſiliis atque monitis videret relictum eſſe locum, omnia contrà ſalutaria pacis conſilia, atque remedia, vi impediri, atque tolli; audaciam virtute, temeritatem conſilio, furorem fortitudine, manum manu, vim vi ſibi eſſe ſuperandum duxit. Huc accedebat Regis ipſius auctoritas grauiſſima, qui ipſius cæterorúmque Regni procerum opem, auxiliúmque ab initio implorauerat, cum ſcriptis publicis literíſque teſtatus fuiſſet, arma, belláque à ſacri illius fœderis vel potiùs impiæ coniurationis ſociis contra ſe, maieſtatem ſuam, totúmque Regnum moueri, ac comparari. His igitur iuſtiſſimis de cauſis arma tádem ſumpſit, bellum ſuſcepit, exercitum confecit, rei preſuit, rémq; optimè fœliciſſiméque, Dei in primis auſpiciis ductúque geſſit; ac vt ab initio, ita in ipſo quoque belli curſu & ardore auctor ſuaſórque pacis ſemper fuit, pacem flagitare non deſtitit. Quàm verò in belli illius ad-

miniſtratione piè ac religiosè, quàm prudenter, & ſapienter, quàm fortiter, quàm clementer, quàm moderatè ſeſe geſſerit, teſtes ſunt non illius modò amici, atque ſocij, ſiue domeſtici, ſiue externi, verùm etiam hoſtes & inimici vel acerbiſſimi. Itaque bellum hoc ipſum anceps, atque dubium, quod aliquot millia hominum breui tempore abſumpſit, eximiarum eius virtutum, imperatoriarum vt fortitudinis, ac ſcientiæ bellicæ, prudentiæ, ſapientiæ, clementiæ, patientiæ, iuſtitiæ, temperantiæ, fœlicitatis denique, atque fortunæ, ſeu fauoris potius erga illum diuini, quaſi theatrum quoddam excelſum, & ſublime fuit. Egregia honeſtáque in illo exempla vidiſti, omniáque munera imperatoria ita egregiè obiit, vt nihil in illo deſyderari potuiſſe videretur. Mira enim fuit illius ſolertia, & ſagacitas in hoſtium inſidiis præcauendis, in illorum conſiliis, itineribus, conatibus explorandis, & cognoſcendis. Omnibus velitationibus, præliis, oppidorum oppugnationibus interfuit, ac præfuit: princeps prælium iniuit, vltimus prælio exceſſit: magna fuit ad conſilia ex tempore, atque è re nata capienda eius animi vis, atque ſolertia: incredibilis inediæ, ſitis, frigoris, caloris, vigiliarum, laborum militarium patientia, ac tolerantia, ita vt nunquam militibus plus laboris impoſuerit, quàm ſibi ſumpſerit. Summa in rebus gerendis & conficiendis celeritas, quam in Alexandro, Q. Curtius, in C. Iulio Cæſare Suetonius maximè laudant: cuius præſidio illos res incredibiles confeciſſe teſtantur. Commemorabi-

lis prætereà eius apparuit atque eluxit ſemper clementia,lenitas,ac manſuetudo,qua victis non inſultauit, ſed pepercit. Breui itaque tempore plurima caſtella,caſtra,atque oppida cepit,prælia ſecunda fecit, victorias egregias reportauit, in omnibus ſuis pugnis,velitationibus, oppidorum oppugnationibus ſuperior ſemper, victórque euaſit:ita vt dubitari poſſet fortior ne an fœlicior fuerit,quæ tamen omnia ipſe pro ſingulari ſua pietate non ſibi, ſed ſoli in ſolidum benignitati diuinæ accepta retulit, vt ſermones & ſcripta quædam eius in vulgus edita teſtantur. Quò prætereà maioribus copiis, maioriq; contentione ſeu furore potius ab hoſtibus ſuis potentiſſimis fuit oppugnatus, tantò clarior & luculentior eius ſemper eluxit virtus, ac fortitudo, palmæ inſtar inuictæ, & inexpugnabilis, tantò maior eius fuit fœlicitas,atque gloria, tantò denique maiora & illuſtriora diuini erga illum amoris, atque fauoris ſigna apparuerunt. Nam cùm toto hoc tempore decem,quod prorſus incredibile noſtræ futurũ eſt poſteritati aduerſus illum(cui exiguæ admodum erant copiæ) diuerſis in locis, Regij exercitus, & quidem maximi, omnibúſque rebus inſtructiſſimi fuiſſent comparati, & inſtructi, qui quidem certiſſimum illi minitabantur exitium,cùm hoſtes trimeſtri ſpatio Nauarrenum ſe deleturos, & omnes eius agnatos tota Gallia profligaturos iactitarent, tamen animo ſemper excelſo, impauido, & præſenti fuit, ac maximis illis difficultatibus, atque periculis non ſuccubuit: non animum

deſpondit,

deſpondit, ſed diuina fretus ac fultus bonitate, reſtitit fortiter, ac contrà audentior iuit. Tandem igitur omnes illi exercitus (id quod velint nolint amici pariter atque inimici fateri coguntur) à Deo miraculoſiſſimè partim fame & inedia, partim peſtilentia, atque morbis, partim (& hic quidem minima ex parte) ferro, tormentis, & cædibus, partim metu breui tempore deleti ita fuerunt, vt ex eorum omnium reliquiis vix vnus iuſtus exercitus confici potuerit. Quis igitur dubitet, quin Deus ipſe è Cælis pro Rege tuo pugnauerit?

Victoriam autem præ cæteris inſignem, & claram Deo iuuante cõſecutus eſt aduerſus Ioyeuſium Ducem Henrici III. Regis tui affinem, cuius quidem exercitum maximum, copiis ſuis numero inferioribus vnius ferè horæ ſpatio vicit, fugauit, atque proſtrauit, tormentis bellicis, atque vexillis omnibus captis, cæſa maxima militum manu, ducibus propè omnibus partim occiſis, partim comprehenſis, quos tandem gratis ſine vllo lytro liberos dimiſit. Illa itaque ipſa victoria cùm aliarum præſtantiſſimarum eius virtutum, tum lenitatis præcipuè, ac moderationis eius ſingularis teſtis fuit, qua potiùs, non vt plærunque fieri conſueuit, inſolentem ſe ac ferocem, non vindictæ, & vltionis cupidum, ſed clementiſſimum erga victos præbuit. Per totum itaque hoc quadriennium totam belli molem propè ſolus cum paucis ſuorum ſuſtinuit, nullis tum adiutus externis auxiliis: & tamen ſæpius cum hoſte congreſſus, nunquam vi-

ctus,ſemper victor fuit. Nam quantum ad auxiliares illas Germanorum, Heluetiorúmq; meorũ copias attinet, quæ ad te, anno LXXXVII. aduenerunt, numeroſiſſimæ licet illæ fuerint, tamẽ (vt notum eſt omnibus) cùm diuino iudicio tum hoſtium dolis atque fraudibus ſubitò ac vno quaſi momento fuerunt dilapſæ: quo ipſe Deus proculdubiò ſignificare & tibi & mihi voluit, non in humanis copiis, atque viribus, ſed in ſola Dei potentia ac miſericordia ſalutis ſpem omnem nobis eſſe reponendam: nec vt Salomon, inquit, in multitudine exercitus victoriam belli conſiſtere, ſed de Cœlo fortitudinem eſſe.

Sedne quod ei tentationis, & afflictionis genus deeſſet, coniunx quoque eius aduerſus illum tum vi tũ dolis inſurrexit, & copias, exercitúmq; miſit, ei bellum intulit, donec tandem conatus illius fuerunt repreſſi, & ipſa à Rege defuncto fratre ſuo in quandam Aruerniæ arcem, tanquam in cuſtodiam fuit traducta. Itaque vt Iobum olim ſingulare illud patientiæ exemplum, ita hunc quoque tuum Regem vxor eius afflixit: ita vt quę ei omnium ærumnarum, laborum, periculorúmque ſocia, & ſolatio eſſe debuerat, eius potius inſidiatrix, & oppugnatrix extiterit. Acceſſit denique ad cumulum maximorum malorum, atque miſeriarum Condæi fortiſſ. principis & fratris chariſſ. ac fideliſſimi mors ſubita, immatura, & indigniſſima. Quàm quæſo te grauem, & acerbum hunc illi caſum putas fuiſſe, ſocio illo & comite ſtudiorum, periculorúmque ſuorum à ſe tam ſubita indignáq; morte orba-

te orbari?

Quid dicam de comitiis illis Blæſiis, quæ à Regni quibuſdam ordinibus, atque proceribus, Regis defuncti auſpiciis, & auctoritate, medio in bello contra Regem iſtum tuum potiſſimum indicta fuerunt agitata, ad quæ huic tuo Regi aditus fuit interclūſus, cùm tamen ipſe tanquam primus Regij ſanguinis princeps, Regníque hęres, iis potiſſimum intereſſe debuiſſet. Illa verò Comitia tota videbantur ad exitiũ, interitumq́; illius eſſe comparata, vnde etiam illis nondum finitis maximus aduerſus illũ miſſus eſt exercitus, cui tamen ope auxilióque Dei exercituum, maiorem calamitatem inflixit, quàm ab illo acceperit, multa quoque caſtella, arces, atque oppida cepit: ita vt quò maiori contentione hoſtes illum oppugnarunt, & opprimere fuerunt conati, tantò maior ſemper virium ei facta ſit acceſſio. Nunc autem recognoſcas quæſo mecum quis Comitiorum illorum exitus, & quæ fuerint conſecuta. Admiranda profectò ſeu ſtupenda fuiſſe illa Dei iudicia atque miracula vidimus: & fuerunt mirabilia in oculis noſtris. Cùm enim Rex tuus in maximo rurſus diſcrimine verſaretur, deſperatæ, deploratæq́; res illius eſſe viderentur, cùm noui exercitus, nouæ vires aduerſus illũ inſtruerentur, ipſe ſpe omni auxilij humani eſſet deſtitutus: ecce ſubito ac improuiſo præter omniũ ſpem & opinionem Deus illi opem tulit. Illi enim ipſi, qui præcipui fuerãt omnium iſtorum malorum, atque turbarum auctores, quaſi hęreditarij, qui exitium Regis tui ſpirabãt, qui prin-

cipem in Comitiis illis dignitatis poteſtatíſque locum tenebant, gratia & auctoritate plurimum pollebant, qui noua moliebantur aduerſus Regem tuum conſilia, quorum inuicta quodammodo adhuc & inexpugnabilis videbatur eſſe potentia, qui maximis cincti & ſtipati erant præſidiis humanis, ita vt ab omni periculo planè immunes eſſe viderentur, hi inquam omniũ grauiſſimi, potentiſſimi, immaniſſimíque illius hoſtes, illo abſente, inſcio, & ignaro, Regis defuncti Henrici III. iuſſu & mãdato, qui præuenire eos, quàm pręueniri ab eis prudentiſſimè maluit, partim trucidantur vti meriti ſunt, partim comprehenſi in vincula, atque carceres coniiciuntur. Ipſi illi conſiliorum, atque malorum omnium architecti, horrendis ſed bene meritis modis confoſſi, iugulati, capite truncati, combuſti, & in profluentem proiecti fuerunt: (cuiuſmodi variis ſuppliciorum generibus immeritò innumerabiles pios homines affecerũt.) Suppliciũ præterea illud ſtatim Reginæ matris (ſocrus tui Regis) mors fuit cõſecuta: in quo ipſo quoq; ſingularem erga te Dei prouidentiam, atque clementiam ſatis admirari non poſſumus.

Quatriduo poſt ſublatos Guiſios, Rex tuus Niortium, nobile Pictauienſis agri oppidum, commodiſſimo loco ſitum, vnico è ſuis deſiderato milite, capit: quo capto alia non pauca deditionem fecere. Cùm verò ſimili animi ardore & impetu ad maiora properaret, ſubitò in pleuritidem, acutum ſanè periculoſúmque morbum incidit, quem continuis & immodicis laboribus contraxerat.

cõtraxerat. Sed Deus,in quo ille ſperare,quémque aſſiduis,& ardẽtibus precibus inuocare non deſtitit, ceu verus animi corporíſq; medicus verè medicã & ſalutarem ei manum ſuam, deſperantibus iam ferè de eius vita medicis omnibus porrexit, illúmque præter omnium ſpem illo mortis periculo liberauit, priſtinæq́; valetudini reſtituit.

Cùm autem Rex tuus defunctus, poſt cædem illam Guiſianã frementibus atque frendentibus paſſim in toto regno tuo cõiuratis,deficientibus ab illo aliquot prouinciis, & ciuitatibus regni primariis, in ſummis difficultatibus, anguſtiis, atque periculis verſaretur, ſtatim reuocatis illis copiis, quæ ad Regem hunc oppugnandum, & opprimendum miſſæ fuerant,ipſius opem,auxilium, præſidiúmque aduerſus hoſtium ſuorum vim,& impetum petiuit,quem ille adhuc ſiue libens,ſiue coactus (id enim ſoli Deo notum,cui humani cordis receſſus intimi perſpecti ſunt atque cogniti) acerrimè oppugnauerat, vel certè oppugnari permiſerat. O Deus immortalis, quàm inſcrutabilia ſunt tua iudicia, quàm imperueſtigabiles ſunt tuæ viæ? Quid enim quæſo fuit admirabilius quàm Regem tuum defunctũ ad eius opem, auxiliúmquè, tanquam ad fidum ſuæ poſt Deum ſalutis portum confugere,quem antea inſectatus fuerat? Hunc contrà nunc vltrò accerſit, & aduocat. Rex itaque hic tuus pro incredibili conſtantique ſua erga Regem ſuum, regnúmque charitate, omnium oblitus offenſionum, & iniuriarum, non ſine magno pericu-

lo, cùm non paruæ eſſent maximorum periculorum ſuſpiciones, cum copiis ſuis ſtatim nulla mora interpoſita accurrit, regíque ſuo iacenti & afflicto (ad quem paulo antè omnis ei interclusus fuerat aditus) magna animi alacritate ſuccurrit, & opitulatur. Hi itaque duo reges animi copiíſque coniunctis, communibus ſuis hoſtibus fortiter aliquandiu fœlicitérque reſiſtunt, non ſine magno hoſtium quidem damno, atque dedecore, ſuo autem totiúſque regni honore, atque commodo. Sed, proh dolor, non multò poſt, duo hi Reges, morte alterius, rurſus à ſe inuicem fuerunt diſtracti. Nam monachus ille Iacobita quaſi alter Sinon, Lutetia prodiens (qui, vt audio, ab initio captus parum abfuit quin in flumen præceps fuiſſet datus) fictis literis, ficto, fucatóq; vultus, ſermone, geſtibus, fidei, amoris, honoris, & amicitiæ ſpecie, ac ſimulatione (vt eſt fucatum & hypocriticũ iſtud hominum cucullatorum genus) Regem tuum in ipſo conclaui ſuo, quo ab illo fuerat intromiſſus, letali vulnere afficit, quo paulò poſt ille fuit extinctus. Facinus horrendum, ingens, nouum, & ante illum diem inauditum. Nullum enim tuorum Regum populi coniuratione cæſum fuiſſe legimus. Quis hic quæſo non item admiretur admiranda ſeu ſtupenda potiùs Dei iudicia, qui Regem tuum à monacho potiſſimum ſauciari, atque interimi noluit, quod hominum genus ex fraudibus, atque fallaciis totum conflatum, ei cariſſimum ſemper antea, & familiariſſimum fuerat: ſéque ab illiuſmodi hominibus ad reformatæ

matæ religionis odium, & perſecutionem incitari paſſus fuerat.

Mortem porrò Regis tui ſubitam, & improuiſam, maxima conſecuta eſt animorum in aula, totóque exercitu perturbatio, ac conſternatio. Et tamen Deus(qui pro immenſa,ac infinita ſua bonitate, atque potentia ex malis quibuſuis poteſt elicere bona, & mala quæuis ad bonum finem,vſúmque conuertere)immani illa nefariáque cęde,illo vulnere,illa prioris tui Regis morte, nouo huic tuo Regi ad nouam hanc eius dignitatem,viam, aditúmque(qui illi omnino videbatur eſſe obſtructus & interclusus)patefecit. Sic enim,vt Dionyſius Areopagita rectè dixit, diuina prudentia his quoque,qui mali ſunt,benè vtitur, ad aliquam videlicet vel ipſorum, vel aliorum ſiue priuatam, ſiue communem vtilitatem. Admirabili igitur Dei ope atq; virtute hic tuus Rex præter omnium hominum ſpem,& expectationem,imò contra multorum potentiſſimorum hoſtium ſuorum voluntatem,atque conatum in excelſo hoc & ſublimi dignitatis gradu collocatus eſt. Et,vt olim quo maiori ſtudio, atque contentione cùm Ioſephum fratres eius, tùm Dauidem Saul ſocer, & Abſolonius eius filius, permultíque alij, cùm aperti, tum occulti hoſtes, omni honoris, dignitatíſque aditu prohibere fuerunt conati,tantò magis vtrumque ad ſummum honorem, dignitatémque promouerunt:ſic quò magis plurimi inuidi,maleuoli,& inimici, hunc tuum Regem non ſolùm omni dignitate,ſed vita quoque ipſa ſpoliare ſunt cona-

ti, tantò magis illum ad ampliſſimam hanc dignitatem prouexerunt.

Venio igitur nunc ad Regis huius tui vocationem, hoc eſt, poſt ſuperioris obitum in Regno tuo Gallico ſucceſſionem: quam nō iuſtam ſolùm, & legitimam, ſed etiam admiratione digniſſimam eſſe omnes coguntur confiteri, ita vt nemini dubium eſſe poſſit, quin Deus ipſe ſingulari quodam conſilio illum potenti ſua dextera, atque brachio ad ſummum & ampliſſimum hunc honorem, dignitatémque perduxerit. Ac legitimam quidem, iuſtámque eſſe hanc eius in Regno tuo ſucceſſionem facillimè comprobari poteſt: de quo etiam luculenta quędam doctiſſimorum virorum extant ſcripta, atq; teſtimonia.

Nam primum quidem, cùm Regna, & imperia alia ſint electiua, alia hæreditaria, alia ſucceſſiua: conſtat Regnum tuum Galliarum neque electiuum, neque hæreditarium, aut verè patrimoniale, ſed merè ſucceſſiuum eſſe: ita vt Regi defuncto illo momento mortis ſubrogetur primogenitus, vel proximior agnatus: cui Regnum debetur ex ſola lege, vel conſuetudine Regni, à qua ſola ius illud accipit, & non à patre, vel alio prædeceſſore. Ab hac autem Regni tui Francici ſeu Gallici ſucceſſione, arcentur lege Salica, à Pharamundo vſque annos iam propè ducentos & mille religioſiſſimè ſemper culta (cuius hæc ſunt verba: De terra Salica. i. Francica, in mulierem nulla portio hæreditatis tranſit, ſed hoc virilis ſexus acquirit) ſeu, vt alij volunt, perenni & perpetua ipſius Regni tui conſuetudine, non filię tan-

liæ tantùm, ſed etiam ex filiabus deſcendentes maſculi à Regni ſucceſſione penitus remouentur & excluduntur in perpetuum. Regnum enim Franciæ eſt ita nobile & clarum (vt ait Coſmus Guimerius Regis quondam conſiliarius) quòd in eo nunquam ſuccedit fœmina. Et, vt Chapanæus prætor Parlamenti Burgundiæ teſtatur, In Regno Francorum non ſuccedunt fœminæ, ex ſpeciali conſuetudine ipſius Regni: & non extantibus maſculis, alij conſanguinei in Regno ſecundum prioritatem gradus, in linea maſculina, excluſis fœminis, ſuccedunt. Et ſi contingeret, quòd tota domus Franciæ moreretur, & ſtaret vnus de ſanguine antiquo, etiamſi eſſet in centeſimo gradu, talis iure ſanguinis & antiquæ conſuetudinis ſuccederet iure hæreditario, & non per electionem. Hinc ergo apparet agnatos Regis quantumuis remotos, excludere natos ex filia Regis. Huius autem quædam proferuntur iudicia, vt res iudicatæ, quæ legis vim obtinent. Sic enim primum Philippo IV. Pulchro, Regi Franciæ & Nauarræ vnà cum trib. filiis Regibus ſine maſculis liberis mortuo ſucceſſit in Regno Franciæ non eius filia Iſabella Regina Angliæ, neque Iſabellæ filius Eduardus III. ſed Philippus VI. nepos Philippi IV. ex fratre Carolo Valeſio. Deinde Ludouico X. Hutinò (qui Philippi Pulchri filius primogenitus fuit) non ſucceſſit in Regno Francorum Ioanna filia Nauarræ Regina, aut Carolus Rex Nauarræ eius ex hac nepos, ſed frater Philippus V. Longus. Prætereà Philippo V. Longo ſucceſſit frater Carolus IV.

Pulcher,non autem filiarum aliqua.Huic Carolo,IV. qui Rex Franciæ & Nauarræ fuit,mortuo, Ioanna filia Ludouici x. ſucceſſit in Regno Nauarræ(ad quod etiam admittuntur fœminę.)Sed in Regno Franciæ ei neutiquam ſucceſſit, ſed Philippus VI. filius Caroli Valeſij quarto gradu.Ad hæc Caroli VIII. ſucceſſor fuit Rex Ludouicus XII. tanquam agnatus proximus non Anna,Caroli VIII.ſoror, Borbonij Ducis relicta. Huius ratio redditur quia ſi nati ex filia Regis ad Regni ſucceſſionem admitterentur, nulla certa eſſet Regni familia , ius Regiæ familiæ tributum euaneſceret, quia Regnum deſultoriè ab vna familia in alteram transferretur:Et ob eandem cauſam priuilegium generi, poſteríſque alicuius conceſſum negatur ad eos qui ex fœminis nati ſunt , pertinere : alioqui priuilegium ipſum euaneſceret. Hinc Chaſſaneus quoque, Lib. I. de Repub. Galliæ. nullo tempore viſum eſt ait , per fœminam Francorum imperium moderari. Et Io. Feraldus; gloriari , inquit, debent Franci, ſicut ille Thales Mileſius, qui maximas gratias ſe agere dicebat , quòd vir eſſet, non fœmina.His adde quoque Claudij Seſſellij, qui Ludouici XII.cōſiliarius fuit, teſtimonium; cuius hæc ſunt verba:Primò quidem,inquit,ſingulare eſt illud , quod ad ſolos maſculos Galliæ defertur imperium.Salicam vocant eam legem, qua id cauetur,& optimo quidem conſilio:Si enim fœminæ ſuccedant,fieri poſſet vt in externi alicuius poteſtatem ſumma rerum perueniat: in quo permultum ſit futurum incommodi. Nam

is,cùm

is, cùm & educatione, & moribus, & lingua, & ingenio differat, à natura ipſa diligere quodammodo cogitur, & in rebus omnibus præferre ſuæ nationis homines, iis honores, & præfecturas, & vbicumque eſt aliquid emolumenti communicat: qua quidem ex re neceſſe eſt graues oriri offenſiones, ac inuidiam, cùm multitudinis, tum nobilitatis. Quum verò ſoli maſculi locum habent, certus ac perpetuus eſt hæres: quoniam qui genere proximus eſt, is indubitatè ſuccedit, eũq; populus reueretur, ac colit, vt magiſtratũ ſuum legitimum, etiamſi remotiori gradu diſtet ab eo, qui deceſſit: Quod nuper vidimus, inquit, mortuo Carolo VIII. atque etiam Ludouico XII. Et quanquam aliquando vehementiſſimæ diſſenſiones, grauiſſimáque bella videntur ob eam rem extitiſſe: tamen ius tandem obtinuit, eóque res deducta, & legibus ad eum modum eſt confirmata, nihil vt poſthac turbæ ſit idcirco metuendum, nulla etiam vt dubitatio reſidere deinceps poſſit.

Hæc quum ita ſe habeāt, ne tibi, quæſo, Gallia, diutius fucum fieri patiaris ab iis, qui contra certiſſimum hunc morem, & antiquiſſimam conſuetudinem Regni tui ius & poſſeſſionem, etiam ad eos, qui ex fœminis deſcendunt pertinere exiſtimant: quod quidem quid eſt aliud, quàm omnia iura, leges, conſuetudines, & res iudicatas Regni euertere? Cogitabis etiam hîc, id quod ſanè cogitatione & animaduerſione eſt digniſſimum, quod ſi fœminis quoque, aut maſculis qui ex iis deſcendunt, ad Regni ſucceſſio-

nem aditus pateret, tamen ideò Regi quoq; tuo id optimo iure deberetur, cùm is, vt ſuprà demonſtratum eſt, non modò paternum, ſed etiam maternum genus quodãmodo à Ludouico Sancto & cęteris tuis antiquis Regibus ducat: ita vt Regni tui Franciæ, atque Gallię, ſecundum vtrumque genus vel maximè ſit capax. Excluſis igitur penitus ab huius Regni ſucceſſione fœminis, & iis qui ex illis deſcendunt, iuncta legem Regiam, & perpetuam Regni conſuetudinem, Rege mortuo, ad filium eius primogenitum: vel hoc pręmortuo, ad nepotem eius Regni ſucceſſio peruenit. Sin verò ſine filio aut nepote deceſſerit, & in eius ſtirpe maſculus eſſe deſierit: tunc ad proximam Regię gentis ſtirpem eodem primogeniturę ordine ſeruato Regni ſucceſſio transfertur. Lex enim Francię non liberos, ſed primogeniti primogenitum: & deficiente prima ſtirpe ſecundę ſtirpis primogenitum, & eius primogeniti primogenitũ vocat diſertiſſimè. Proximus autem lege Regia definitur non gradus, aut ætatis, ſed lineæ, & ordinis ſucceſſionis prærogatiua. Nam cùm proximus in iure dicatur quem nemo antecedit, proximus in ſucceſſione non vtiq; is eſt cenſendus, qui defuncto eſt proximus, ſed quem nemo antecedit in defuncti ſucceſſione. Accidit enim interdum vt aliquis lineæ, ſiue ſtirpis, & ordinis ſucceſſionis reſpectu ſit proximior, qui tamen gradu eſt remotior, & contrà quis agnationis gradu ſit proximior, qui lineæ gradu ſit remotior, vnde nepos ex primogenito præferendus filio ſecundo genito, ſiue

patruo.

patruo. Agnati igitur Regum nequaquam agnationis ſuæ iure ſuccedunt, ſed iure ſtirpis, & prognationis: neque tanquam agnati ad ſucceſſionem vocantur, ſed tanquam prognati: neque denique cauſſam, & titulum, & ius ſucceſſionis ab Rege nouiſſimè defuncto accipiunt, ſed à communi gentis auctore, & principe, quem Græci Genarchum, Latini genitorem vocant: iure tantùm ſtirpis, & progeniei deferuntur: hoc eſt, ei maſculo, qui ex communi gentis auctore, & primo inueſtito prognatus, nunc ſublatis omnibus intermediis, proximum ab eo gradum obtinet. Atque hęc quidem eſt perennis & perpetua Regni tui conſuetudo, quæ Lex Regia appellatur. Nam Lex Regia ſeu Francica, vt à Iureconſultis definitur, cõſuetudo ab omni æuo tacito omniũ Francorum tuorum conſenſu recepta, & longiſſima annorum ſerie ſtabilita: ſiue ius ſucceſſionis in Regno Francico. Conſuetudo enim diuturna præſertim contradictionis iure confirmata, ſcriptæ legis auctoritatem obtinet. Hæc lex non tam eſt ſcripta, quàm in omnium eorum, qui veri & genuini ſunt Franci, pectoribus impreſſa, & inſculpta: id quod teſtantur Francica Parlamenta (quę iuris Francici ſunt quaſi oracula) omnes Iureconſulti iuris interpretes, omnes deniq̃ue Franci tui, qui vel minimam iuris ſui cognitionem habent. Itaque lex hęc Regia, & patria nihil eſt aliud quàm totius Gallię, & omnium eorum, qui non nomine tantùm, & natione, ſed etiam animo ſunt Franci & Galli, hoc eſt, qui patrias leges, ac proinde te patriam ipſam, ſaluam vo-

lunt, & incolumem, perpetua conſenſio.

Lex hæc cùm eſt antiquiſſima, tum æquitati, & iuſtitiæ, iuri diuino, & humano congrua planè, & conſentanea: vnde verè ſacroſancta, inuiolabilis, nunquam ſatis veneranda à Iureconſultis appellatur. Meritò etiam & Regia, patria, & Francica, & fundamentalis vulgò appellatur: propterea quod in eius ſalute, & Regis, & totius Regni ſalus conſiſtit. Hæc eſt quaſi vnicum Regni tui afflicti, ac tantùm non funditus euerſi quaſi fundamentum, columen, & propugnaculum, qua ſublata & abrogata, Regnum ipſum tuum tolli, atque conuelli ſit neceſſe. Hanc igitur, ô Franci, qui Francos geritis animos, ſartam tectam tuemini. Huius legis tanta eſt vis, vt etiam Regibus adimat omnem de Regni ſucceſſione teſtamenti factionem, hoc eſt vt legib. tuis minimè liceat per iſtam ipſam legem tuam fundamentalem, ſucceſſorem & Regni hæredem nominare alium: quàm quem Deus talem naſci voluit. Quamobrem etiamſi Henricus III. eius prædeceſſor, alium præter hunc Regem Regni hæredem, & ſucceſſorem teſtamento ſuo feciſſet & declaraſſet: irritum planè, & caſſum fuiſſet hoc eius teſtamentum.

Huius legis virtute nunquam deficit Rex in Regno Frãcico, ſed Rex ſemper viuit: propterea quòd defunctus ipſo iure ſucceſſionis proximo agnato Regnum relinquit, quamuis ad Regni adminiſtrationem ineptus foret, & parum haberet Iudicij. Iuxta hanc itaque legem tuam patriam, Regiam, Frãcicam, Gallicam, fundamentalem,

talem, immutabilem, ſacroſanctam, & inuiolabilem (vt paſſim à Iureconſultis Regni tui celeberrimis appellatur.) Rex hic tuus in Regno Gallico rectè legitiméque ſucceſſit: ipſo mortis articulo & momento mortuo Regi tuo ſuperiori Henrico III. cum quo deficiente ſimul familia eius ſiue ſtirpe Valeſia, ad Regni tui ſucceſſionem ocyus vocata eſt familia Borbonia, quæ ex eodem fonte prodiit. In iſta autem familia nemine repugnante prærogatiuam primi Principis apud omnes Francos habuit Antonius Rex Nauarræ: vnde etiam illi anno M. D. LX. Regis Caroli IX. & fratrum eius Auguſtiſſimorum, atque adeò totius Regni cura, & adminiſtratio (quam Regentiam vocatis) vt proximo agnato, ac ſanguinis Regij primo principi, in celeberrimo Regni ordinum conuentu delata eſt, totius Regni conſenſu, auctoritate, & decreto. Huius itaque filius primogenitus cùm ſit hic tuus Rex, qui quidē iure Repræſentationis (quod naturalem æquitatem Vlpianus Iureconſultus appellat, quódque in omnibus feudis ſeruatur) in patris ſui primogeniti locum ſucceſſit, cui eſt dubium, quin Regiæ patriæque illius tuæ legis vi, & virtute ſucceſſionis ius in hoc Regno, nunc ad illum ſolum pertineat?

Sed nolo pluribus de lege hac Regia, déque hoc ſucceſſionis Regiæ iure verba facere, ne actum agere, aut Lucernam in meridie accendere velle videar, cùm hæc à viris doctiſſimis, & iuris, legum, conſuetudinum, & hiſtoriarum Francicarum ſiue Gallicarum peritiſſimis plenè pla-

néque diſputata ſint, & explicata : imò nulla demonſtratione apud te potiſſimum, indigeant:& nemini Francorum ignota eſſe poſſint. Cuius iuris veſtigia, ex Caroli IV. Imp. prouidentia (qui apud te educatus, tuis moribus & legibus inſtitutus fuit.) Germaniæ ſorori noſtræ, vnica ſuperſunt in Aurea,quam vocant,illius Bulla:vbi ſeriò cauetur, vt eodem iſto tuo iure in Electoratus Imperij quatuor perpetuò ſuccedatur: hoc eſt Bohemiæ Regno:Comitatu Palatino,ad Rhenũ:Ducatu Saxoniæ: & Marchionatu Brandẽburgico. Ecquis igitur quæſo erit,vel adeò omnis iuris,conſuetudinis,legúmque tuarum rudis & imperitus, qui hunc ignoret iuſtum, legitimúmque tuum eſſe Regem : vel tam iniquus, tam iniuſtus,& impius,qui cùm id norit,tamen ei iuſta debitáque obſequia, & officia præſtare grauetur? Nam fieri profectò non poteſt quin vel is,qui hoc ignorat,brutę inſcitię ac ignorantiæ,vel is, qui ſcit,& tamen rebellem ſe, ac contumacem aduerſus illum præbet, non tam humanæ,quàm diabolicæ cuiuſdam malitiæ,& audaciæ (cùm humanum ſit peccare, diabolicum in peccato perſeuerare) meritò ſit accuſandus. Peccat enim grauiſſimè non in Regem tantùm, ſed in legem etiam illam Regni tui fundamentalem, antiquiſſimam , auguſtiſſimam, æquiſſimam, & iuſtiſſimam: ac proinde in ipſum tuum Regnum atque patriam, cuius quaſi fundamenta quantum in ipſo eſt conuellere conatur.

Et hæc de iuſta legitimáque Regis tui ad hoc regnum vocatione, ſeu in Regno hoc Gallico ſuc-

co ſucceſſione ſint dicta: quæ vt Regi tuo maximo eſt in omnibus moleſtiis ſolatio, ita vel ſola æquiſſima tibi iuſtiſſimáq; cauſa videri debet,cur hunc Regem,ceu naturalem,proprium, iuſtum, legitimúmque tuum dominum, atque Regem agnoſcere,colere,& venerari debeas. Id autē faciēt omnes illi,ſat ſcio,in quibus vel gutta ſanæ mentis,gutta amoris, & charitatis,gutta denique Francici, & Gallici ſanguinis reſidet. Contra verò,qui ei regni huius poſſeſſionem ſimul cum vita extorquere conantur: illi non Regem tātùm, ſed Regnum tuum ipſum,patriámque totam lædunt,ac violant:& idcirco grauiſſimo atrociſſimóque ſeſe parricidij ſcelere manifeſtè contaminant. Huius præterea ipſius legis regiæ, patriæq; beneficio, Regem habes non alienum:peregrinum,externum,ſed Regem proprium,natiuum, domeſticum, inteſtinum,indigenam,ex tuis viſceribus excitatum: quem os de oſſibus tuis, vt ita loquar, appellare potes. Aliæ gentes Reges ſæpe externos & peregrinos adſciſcunt,& eligunt,non ſine magno dedecore,ac ſine plurimis damnis atque incommodis: vt experientia ipſa teſtatur. Qua de cauſa nō facilè ac temerè externi & peregrini ad regnorum & rerūpub. gubernacula vocari, eligi, & admitti debent, niſi grauiſſimæ id cauſæ poſtulent. Quid quòd Deus ipſe, populo illi ſuo, quaſi peculio ſiue gregi electo & eximio præcipit, ne peregrinum aliquem Regem eligant: ſed ex fratrum ſuorum numero, hoc eſt, natione Iſraelitam? Sic enim Deut. XVII. ſcriptum eſt: Conſtituendo

conſtitues Regem quē elegerit Dominus Deus. Ex fratribus tuis conſtitues ſuper te Regem: nō poteris ſuper te conſtituere Regem, qui non eſt frater tuus. Aug. in illa verba: Verumtamen, inquit, præcepit, ne fieret alienus, ſed eſſet ex eodem populo, indigena, non alienigena. Fuit hoc ad hunc vſque diem per tot ſæcula præ cæteris propè omnibus orbis terrarum regnis, & imperiis, quaſi prærogatiua tua peculiaris, ac beneficium ſingulare tibi à Deo, ſupremo omnium regnorum & imperiorum auctore, & moderatore tributum, & conceſſum, quòd nullo peregrino & extero, ſed domeſticis tantùm, & natiuis Regibus ſemper vſa es: quam ob cauſam tantò diuturnior, firmior & fœlicior Regni ac reipub. tuæ fuit ſtatus, ac conditio. Hoc autem ipſum factum eſt patriæ illius, atque Regiæ tuæ legis beneficio, qua non niſi Regij & Francici ſanguinis viris, non autem fœminis, aut ex fœminis deſcendentibus, ad Regni tui ſucceſſionem aditus patet: quam idcirco tā ſtudioſè ſartam tectā tueri, & conſeruare debes, quàm Regni tui perturbationem, confuſionem, ſeu euerſionem potiùs, euitare, & ſaluti eius incolumitatíque benè vis eſſe conſultum.

Sed ad hæc alia quoque accedunt in hac eius ſucceſſione animaduerſione digniſſima, quæ ſi diligenter, accuratéque, vt par eſt, perpenderis: magis adhuc cogeris confiteri, cùm iuſtam, æquam, legitimam, tum diuinam planè & admirandam hanc eius ſucceſſionem eſſe, Dei hominúmque conſenſu, approbatione, auctoritatéq; confirmatam

confirmatam, & ſtabilitam. Nam primò quidẽ Rex prior ſtatim accepto illo vulnere, cùm ſpes adhuc ei vitæ diuturnioris eſſet non exigua, Regem hunc tuum ad ſe accerſiuit, illíque mandauit, vt ſuas vices obiẽs, principum & optimatum cœtum cogeret, ei præeſſet, & cuncta regni negocia tractaret & adminiſtraret, donec ipſe cõualeſceret. Deinde verò poſtquam vitæ ſuæ finem adeſſe animaduertit, edita peccatorum ſuorum confeſſione, eorúmque veniam ſupplicibus votis à Deo deprecatus, conuocatis proceribus, & principibus, coram illis hunc tuum Regem tãquam proximum ſuum agnatum, primum Regij ſanguinis principem, ſibi & ſanguinis communione, & affinitate, & nomine quoque, atque ætate coniunctiſſimum, iuxta ipſam tuam regiam legem atque patriam, iuſtum legitimúmque ſuum ſucceſſorem, regni hęredem, Regem denique tuum coram regni ordinibus atque proceribus declarauit, illúmque eis vnicè commendauit, & hanc quidem tũc poſtremam, & quaſi cygneam vocem edidit: cùm dubium nemini ſit, quin eorum qui morti ſunt vicini voces, dicta, monita atque teſtimonia plurimi fieri debeant. Etſi verò, vt ſuprà demonſtratum eſt, Regnum quod agnato proximo defertur, non eſt Regis morientis patrimonium, neque ex ipſius volũtate & iudicio ſucceſſori defertur, ſed ipſius legis patriæ inſtitutis, & moribus, tamen Regis illius tui prioris legitimi, in agone mortis conſtituti, de legitima huius tui Regis ſucceſſione, verum, luculentúmque teſtimonium negari

profectò non poteſt, quin maximi momenti, ponderis, ac oraculi cuiuſdam inſtar, ſit exiſtimandum. Sed illud prætereà maximam apud me admirationem habet, quòd Rex ille ſuperior qui paulò antè, ſiue coactus & inuitus, ſiue à coniuratis illis incitatus, (vt plęrique exiſtimarunt,) maximas & inſtructiſſimas copias ad eum opprimendum, & exterminandum miſerat, mox eum iuſtum legitimúmque Regni hæredem ac ſucceſſorem, Galliæque tuæ Regem declarat, omnes ad ei parendùm adhortatur, ei quaſi coronam imponit, & Regnum hoc tanquam lampada tradit. An non hæc ipſam Dei manum & dexteram omnipotentem effeciſſe, & Regis illius animum ad id flexiſſe firmiter eſt credendum?

Iam verò poſt Regis obitum, nonne in communi & maximo illo luctu, ac mœrore, is qui anteà Rex Nauarræ ſolùm fuerat, ſtatim omnium Principum, Ducum, Parium, Mareſchallorum, Comitum, Baronum, Nobilium, & Militum, quotquot aderant, vnanimi conſenſu, fauſtiſſimáque acclamatione Rex Galliarum appellatus, & ſalutatus fuit? Prætereà vt olim belli tempore non ſolùm apud Romanos, ſed etiam in hoc ipſo tuo Regno, vel in ipſis caſtris, nouos ſtatim Reges, & Imperatores ab exercitu, & ducibus ſalutatos ſeu appellatos, & (qui mos apud maiores tuos, Reges inaugurandi vſitatiſſimus fuit)ſcutis impoſitos, eleuatos, & circum geſtatos fuiſſe legimus: (vnde tritæ illæ dicendi formæ, aliquem in Regem eleuari, ſublimari) ita belli

belli huius tempore periculoſiſſimo, & calamitoſiſſimo, in ipſis caſtris, inter media arma Rex hic tuus totius exercitus voce, ſuffragiis, atque applauſu, ad ampliſſimum hunc honorem euectus fuit, ita vt nihil hîc factum ſit contra maiorum tuorum exempla, & inſtituta. Quid dicam (quod ſatis mirari non poſſumus) quòd plurimi eorum, qui infeſtis animis armíſque illum ante paucos menſes oppugnauerant, eundem nunc Regem ac dominum ſuum, iuſtũ, & legitimum, imò ceu patrem, ac patronum optimum vocibus ſuis profitentur, proclamant, atque declarant, ei dant nomen, ſéque ſacramento militari obſtringi patiuntur? Quemadmodum igitur magnes vi quadam inſita attrahit ferrum: ita Spiritus Dei, qui verè eſt flexanimus, quorumuis hominum corda, dura licet, emollire & ad Regi ſuo obſequendum flectere atque mouere poteſt. Ciuitates quoque & prouinciæ illæ, quæ in prædeceſſoris fide & obſequio conſtanter permanſerant, huic quoque ſtatim ceu legitimo ſuo Regi vltrò ac libenter ſeſe ſubmittunt & ſubiiciunt, ei fidem, officia & obſequia ſua deferunt atq; pollicentur. Aliæ quoque ciuitates, quæ præcedenti Regi aduerſatę fuerunt, huic obſequuntur, ei ſeſe dedunt, imperium eius ſuſcipiunt, & amplectuntur. Quid quòd ipſum quoque tempus, atquę locus quodammodo huic eius ſucceſſioni in Regno ſuffragantur, eámque comprobant? Nam primo quidem quo ad tempus: ipſe menſe Auguſto in Regno hoc tuo Gallico præcedenti Regi defuncto ſucceſſit, qui quidem ipſe

menſis Auguſtus ſanè auguſtiſſimus huius tui Regis, ſiue Auguſti & Imperatoris (quibus nominibus, & titulis Reges tuos fuiſſe inſignitos annales tui teſtantur) bonum, auguſtum & auſpicatum quodammodo videtur eſſe augurium: & maioris forſan adhuc & amplioris dignitatis præſagium. Deinde locus quoque ipſe huic eius dignitati ſuffragatus eſt. Is eſt oppidum Sancti Clodouæi, quod non procul à Lutetia Pariſiorum totius Regni metropoli, & ab oppido S. Dionyſij (quod clarum eſt monumentis Regiis) diſtat: in quo ſuperior quidem Rex Monachi illius cultro venenato cōfeſſus, hic verò, Rex tuus primùm declaratus & ſalutatus fuit. Sic autem oppidum illud à Clodouæo Rege conditore fuit appellatum, cui Anaſtaſius Imperator tunicam purpuream, ſiue, vt tum loquebantur, blateam, & coronam auream multis vnionibus diſtinctam miſit: Is autem Caunacarium Cameracenſem, & Atrebatium regulum, quòd ſe verum Regni hæredem diceret, & eius ſimul fratres, & totam familiam è medio ſuſtulit: & omnes ferè Gallias, ſub ditione ſua tenuit. Videtu'r ergo hic ipſe locus Clodouæi illius primi Galliarum Regis Chriſtiani nomine inſignis, boni eſſe huic tuo Regi ominis, & auſpicij iudicium. Multis igitur nominibus, ſiue legem Regiam, & conſuetudinem patriam, ſiue perſonas, ſiue locum, ſiue tempus, ſiue alias circumſtantias ſpectes, cùm iuſta, legitima, vere Regia, tum admirabilis ac planè diuina huius tui Regis in hoc Regno ſucceſſio cenſeri, & iudicari debet. Illa enim ſunt

potius

potius ſpectanda quàm externi quidam ritus & cæremoniæ ante aliquot ſæcula vſurpari ſolitæ.

Quid dicam quod ſilentio prætermitti hic minimè debet, quod paulò poſtquam ad Regiam hanc dignitatem fuit euectus, Deus illum rurſus ex præſentiſſimo mortis periculo eripuit, quam illi audaciſſimus quidam nebulo, diabolico furore incitatus, & impulſus, ſclopeto intentauerat: quod ipſum non leui eſt argumento, Deum hunc tuum Regẽ diutius viuere, patriæq; tuæ præeſſe ſimul ac prodeſſe velle. Poſtremò Deus Opt. Max. hanc verã, iuſtam, legitimamq; Regis tui in Regno Francico ſucceſſionem, fœliciſſimo rerum eius omnium, contra hoſtium ſuorum conatus, ſucceſſum, multis prẹliis ſecundis, victoriis admirandis, plurimarum vrbium, oppidorúmque expugnationibus, ac deditionibus, denique quotidiana plurimorum, qui alieni ab eo fuerant, reconciliatione, multifariã comprobauit & comprobat adhuc quotidie. Prætereà illud quoque velim conſideres, quod hic tuus Rex nõ ſolùm ex regali tam materna, quàm paterna proſapia ortum ſuum ducit: ſed etiam quod iam anteà regali functus eſt munere, regalis eius fuit ſtatus, atque conditio. Et vt olim duo hẹc Regna Francicum & Nauarrenum fuerunt coniuncta, imperantibus nimirum Philippo I V. Pulchro eiúſque filiis, Ludouico X. Hutino, Philippo V. longo, & Carolo I V. Pulchro (qui omnes Franciæ ſimul & Galliæ Reges fuerunt) ita Deus admirabili ſuo conſilio eadem nunc denuò coniungi voluit: vnde maxima in-

colarum vtriuſque Regni cōiunctio, atque concordia & vtilitas etiam eſt ſperanda.

Prætereà ætas quoque tui Regis ad imperandum apta valde, atque idonea magnam tibi, optimi rerum ſtatus ſpem facere, illúmque gratum valde & acceptum reddere debet. Noſti oraculum illud diuinum: Væ terræ, cuius Rex puer eſt: Et hoc quidem tute ipſa ſi vlla vnquam prouincia cum maximo certè tuo damno, & quaſi naufragio per multos iam annos optimè es experta: quando poſt Henrici II. Regis tui obitum, filij eius adhuc ferè pueri in Regno hoc ei ex ordine ſucceſſerunt: quorum pueritia callidi & aſtuti quidam homines, & ij quidem extranei, ad totius Regni damnum, peſtem, atq; perniciem abuſi ſfuerūt, eiúſque perturbandi ac tantum non euertendi inde anſam arripuerunt. Eſt igitur quòd hic quoq; agnoſcas ſingularem Dei prouidentiam, clementiam, atque curam paternam, qui regem tibi dedit difficillimis periculoſiſſimiſque iſtis temporibus eius ætatis, quæ eſt media, conſtans, matura, florens, planéque regia, hoc eſt ad bene regnandum opportuna valde, atque commoda. Vitæ præstereà anteactę curſum adhuc eum tenuit, vt maximam meritò laudem, atque gloriam ſit conſecutus. Porrò regis tui cani, qui præter ætatem in illo conſpiciuntur, primò quidem indices ſunt atque teſtes innumerabilium eius curarum, moleſtiarum, ſolicitudinum, laborum, atque periculorum, quæ ille pro ſalute tua adhuc fortiſſimè, fœliciſſiméque exantlauit, atque perpeſſus eſt,

iuxta

iuxta tritum & peruulgatum illum verſiculum, Cura facit canos, quamuis homo non habet annos. Quam ob cauſam hi ipſi cani tibi meritò cari: téque ad iuſtam debitámque gratitudinem, atque caritatem illius merito impellere debent. Deinde hi iidem cani quaſi floſculi quidam iucundi & amæni, ſigna ſunt venerabilis, canæ, atque maturæ illius ſapientiæ; & idcircò te ad eundem venerandum, atque colendum exſtimulare debent.

Iam, quid dicam de corporis illius regia ſanè egregiáque forma atque ſtatura? Annon frons lata, ſupercilia decora, & elata, oculi cæſij, naſus aquilinus, qualis olim Cyri, vultus illius totus eſt regius, regiámque præ ſe fert dignitatem, & M. Cataldi Finnatis antiquam prædictionem? Etſi verò vt in omni homine, ita in Rege potiſſimū quoque atque principe, nō tam corporis, quàm animi forma atque pulchritudo (quæ nihil eſt aliud quàm virtus) ſpectari debet: tamen gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus, vt poëta ille cecinit. Et vt Lucianus ait, ea demum perfecta eſt pulchritudo, quando concurrit in idem animi virtus, & corporis forma pulchra & elegans. Nam corporis pulchritudo ſine virtute, nihil prodeſt, ſed potius obeſt: vt Saulis, Abſolonis, Priami (cuius ſpecies digna fuiſſe dicitur imperio) Alcibiadis & aliorū exempla docent: qui eleganti corporis ſpecie barbaricam tegentes crudelitatem maxima damna regnis importarunt. Vnde Socrates pulchros, virtute vacuos, dicebat habere pulchram nauem, ſed guberna-

torem malum : vnde nil expectandum niſi nau-
fragium.Perſæ tamen,qui cœleſte aliquid & di-
uinum Regibus ineſſe ſtatuebant,iiſque diuinos
tribuebant honores:ideò enixè dabant operam,
ne quid in eorum forma & ſpecie deforme, &
indecorum appareret. Si quid igitur in Regum
filiis erat prauum , atque diſtortum , dabatur ea
cura certis mulieribus , quæ dum corpora erant
tenera, & emendari poterant, ea quodammodo
fingerent,& ad rectitudinem ſenſim,& lentè re-
uocarent. Indignum enim cenſebant Regis no-
men , apud illos ſanctiſſimum , aliqua corporis
inſigni prauitate deformari.Sic Æthiopas olim,
qui ſupra Ægyptum habitabant , legimus eum
Regem eligere fuiſſe ſolitos , qui omnibus cor-
poris proceritate anteiret : cùm ius ſtatuerēt il-
lum dignitate omnes vincere,quem natura ſpe-
cie & magnitudine præcellentem finxiſſet.Plura
ex prophanis literarum monumentis exempla
proferri poſſent.Quid quòd in ſacris quoque li-
teris Dauid cùm manu fortis , tum vultu pul-
chro, amœno, & amabili fuiſſe dicitur : vnde e-
tiam nonnulli ſic volunt fuiſſe dictum. An non
idem de Rege tuo veriſſimè dici poteſt,qui cùm
manu eſt fortis,& robuſtus,tum vultu aſpectuq;
eleganti,pulchro,iucundo, & amabili:qui quoſ-
uis ad ſe amandum allicit , & inuitat, ita vt Pul-
chri cognomen illi meritò tribui poſſit,ob exi-
miam animi,corporiſque pulchritudinem. Hoc
idem olim cognomentum habuit Carolus IV.
& pater illius Philippus IIII.Philippi III.Au-
dacis filius,Ludo.S.nepos,& ſucceſſor:qui à Bo-
nifacio

nifacio Papa fuit excõmunicatus anno M. CC. LXXXVI. quíque Palatij Pariſini cõditor fuit, quo imperante collegium Nauarrenum à Ioanna Regina Nauarræ eius vxore, inſtitutum, & fundatum fuit: Et Carolus IIII. eius filius, qui floruit anno CIↃ. CCC. XXI. qui ambo Franciæ ſimul & Nauarrę Reges fuerunt: quibus nunc addi poteſt tertius, hic tuus Rex Pulcher, animo & corpore pulcherrimus Franciæ & Nauarræ Rex.

Præterea ad tam arduum, difficile, & laborioſum munus alacriter obeundum, corporis quoq; non ſanitas ſolùm, ac valetudo, verùm etiam robur, atque vires requiruntur. Nam ſi Rex fuerit imbecillis, & infirma valetudine præditus, nullo modo tantum Regni onus atque pondus ſuſtinere poterit. Mixtam alacritatem ad res acriter & animosè gerendas corporis cùm ſanitas, tum infirmitas atque robur affert. Etenim vt corpus infirmum animi vires frangit atque debilitat: Ita robuſtum validúmque corpus animum acriorem animoſiorémq; reddit, multóq; magis in omni labore, & periculo confidentem.

Habes ergo, ô Gallia, ſingulari Dei beneficio Regem non animo ſolùm, ſed etiam ore, vultu, corpore pulchro, formoſo, ſano, validóque prędıtum. Quæ quidem ipſa corporis & pulchritudo, & ſanitas, & robur, cùm animi illius inſignem pulchritudinem, ſanitatem, atque robur indicant, tum maximo illĩ ad tot tantáque munera, atque negotia bellica præſertim gnauiter, ſtrenuéque obeundum, ſunt adiumento. Hanc

autem naturalem corporis ſui conſtitutionem ſanam, elegantem, ac robuſtam cùm ſobrietate, ac cibi potúſq; temperantia ſingulari, tum honeſtiſſimis & vtiliſſimis quibuſdàm exercitiis non conſeruauit ſolum, ſed etiam auxit atque firmauit. Duo autem ſunt corporis exercitia vere regia, quibus tuus hic Rex ab ineunte ætate deditus fuit, nempe pilæ ludus atque venatio. Ac pilæ quidem ludum, qui corpus reddit agile, alacre, robuſtum, ſudoris, atque laboris patiẽs, Regium eſſe ludum clariſſimorum celeberrimorúmq; Regum ac principum, vt Dionyſij Syracuſani, Alexandri M, Iulij Cæſaris, & Mecœnatis (qui antiquo regúm Hetruſcorum genere oriundus, omnes virtutes regias habuiſſe ſcribitur) exempla docent: quos literis memoriæque proditum eſt illo crebro vſos, ac magnoperè delectatos fuiſſe legimus. Quòd ad venationem attinet illa quoque exercitatio eſt Regia, & imperatoria, quæ cum bello, & militari arte, atque diſciplina maximam cognationem, & affinitatem habet: quemadmodum Xenophon nobilis ille ſcriptor in Cyri Regis pædia pluribus explicat. Sunt enim vt pauca quædam ex illis attingam, in venationibus nemorum luſtra peragranda, ſyluarum exitus difficiles exploràndi. Item qui venandi ſtudio de multa nocte vigilant, feris inſidias moliuntur, ſaltus omnes obſident, exploratores in ſpeculis diſponunt, alas ſcienter inſtruunt, equitando, currendo, proſiliendo feras inſequuntur, eas telo confodiúnt, communi ſtrepitu progreſſui atque receptui canúnt, dant ſigna prædæ

gna prædę, atque victorię: (vnde venatio bello acpugnę eſt ſimillima) niues, frigus, æſtus, ſitis, inędia, laſſitudo, multáque alia incommoda eius modi perferenda: (quę quidem venandi ſtudium paulatim facilia reddit,) multáque alia facere ſolent, quę à bellicis laboribus & diſciplinis non ſunt aliena. Huiuſmodi corporis exercitationibus cùm Rex tuus fuerit à pueritia deditus, mirũ profectò non eſt illum tam eximia corporis non ſanitate ſolùm, ſed firmitate etiam atque robore frui, ad quoſuis dolores, labores, atque moleſtias ſuſtinendas, ac ſuperandas idoneo. Hinc illa frigoris, caloris, inedię, vigiliarum, armorum, atq; laborum militarium incredibilis patiẽtia: quam omnes nõ ſatis mirari poſſunt. Graues adhuc meo quidem iudicio maximíque momenti atq; ponderis, ô Gallia, gratulationis meę de nouo hoc tuo Rege cauſas intellexiſti: quę eædem tibi quoque ad illum ſumma charitate, obſeruantia, & obedientia complectendum grauiſſimæ iuſtiſſimęque cauſę, atque rationes & videri & eſſe debent. Regis enim huius tui (vt breuiter ac ſummatim ea quę adhuc dicta fuerunt repetam, atq; complectar,) Regij & egregij ſunt natales, Regium natale ſolum, regius Baptiſmus, regia nomina, regij parentes, atque maiores, regium genus tam maternum, quàm paternum, regia educatio, regia patrij, atque hæreditarij regni ſuſceptio, & gubernatio: regia & egregia in hoc bello ciuili, & inteſtino facta, dicta, victoriæ, trophæa: regia iuſta legitimáque eius eſt poſt ſuperioris regis mortem ſucceſſio: regia eſt illius

ætas:regia corporis totius forma,ac conſtitutio. An non hæc quæſo, (quorum omnium teipſam teſtem appello,) firma ſunt ſolidáque argumenta hunc tibi Regem diuinitus cœlitúſque eſſe datum? (vnde meritò Adeodatus cognominari meretur,quod Philippi II. Auguſti.filij Ludouici VII. cognomentum fuiſſe accepimus) ac proinde illum tanquam verum, iuſtum, legitimúmque Regni Francici hæredem, ac ſucceſſorem regem,regia hac dignitate digniſſimum,fide, amore, beneuolentia, & obſeruantia ſumma tibi colendum eſſe? Venio nunc ad regias & egregias illius virtutes,propter quas vel ſolas Regno hoc,regiáque maieſtate, & amplitudine digniſſimus eſt iudicandus. Itaque etſi hic non eſſet Rex tuus proprius & naturalis,iure,lege,conſuetudinéq; Regni perpetua tibi natus, tibi deſtinatus,& addictus:eſſétque regnum tuum non ſucceſſiuum, ſed electiuū tibíq; alterius alicuius Regis,ſine legis tuæ patriæ atque regię violatione vel in regno tuo, vel in toto orbe Chriſtiano eligendi facultas daretur,& optio: neminem vel tua ipſa atteſtante conſcientia præſtantiorem,pluribus,& maioribus ornatum virtutibus, tibi tuíſque rebus commodiorem, & vtiliorem eligere poſſes.

Etſi igitur præclara, eximia, planéque regia ſunt illa fortunæ, corporíſque (vt vulgò appellantur,) bona, quibus illum Deus cumulauit, & de quibus adhuc dictum eſt: tamen illis longè antecellunt animi bona, hoc eſt, virtutes. Virtus enim, vt veriſſimè, ſcitiſſiméque Cicero illud elo-

lud eloquentiæ lumen dixit, vna altiſſimis eſt defixa radicibus, quæ nunquam vlla vi labefactari poteſt, nunquam loco dimoueri: alia omnia incerta ſunt, caduca, fragilia, mobilia, falſa, & fallacia. Hæc autem ipſa animi bona id eſt virtutes, cùm in omnibus hominibus, tum in regibus pręcipuè requiruntur, ad munus illud ſuum tam auguſtum, tam magnificum, tam amplum, tam graue, tam arduum, tam difficile, ac laborioſum, cum dignitate, fructúque ſuſtinendum ac obeundum. Nam quemadmodum ad onera corporea, magna præſertim, atque ponderoſa, vel tollenda vel ferenda & ſuſtinenda, magnæ requiruntur manus, brachiorum, lacertorum, ac totius omnino corporis vires: ſic ad Regij huius muneris ſeu oneris potiùs omnium ponderoſiſſimi, grauiſſimíque, vim, molémque ita vt decet ſuſtentandam, neceſſariæ omnino ſunt non tam corporis, quàm animi vires, hoc eſt, virtutes maximæ, ac præſtantiſſimæ: de quibus multa à doctiſſimis ſapientiſſimíſque viris ſubtiliter copioſéque tradita, ſcripta, ac diſputata ſunt: quæ ſi quis animo cogitationéque ſua perluſtrabit, facilè illas ferè omnes Regi huic tuo ineſſe perſpiciet.

Si autem vis omiſſis multis diſputationibus omnium regiarum virtutum quaſi ideam & epitomen quandam, atque compendium, ſiue ſynopſin habere: proponas tibi ante mentis tuæ oculos ipſum auguſtum Regis nomen, cuius ſi vim poteſtatémque accuratè perpenderis, ac penitius introſpexeris, facilè animaduertes illo

vno tanquã faſciculo quodam omnes regias virtutes atque munera comprehẽdi. Ac ipſum quidem Regis nomen Latinum, ſi illud diligenter, accuratéque conſideraueris: omnes regias virtutes atque munia complectitur, animóque tuo, vno quaſi intuitu contemplanda proponit. Regem enim Latinis conſtat dictum eſſe à regendo (iuxta verſiculum illum peruulgatum: Si benè regna regis, dignus ſis nomine Regis) vnde Rex non incommodè meo iudicio definiri potuit, bonus & ſapiens populorum rector, ac moderator: ſiue alios regendi gnarus & peritus: quam definitionem deſcriptionémue huic tuo Regi conuenire non eſt dubium. Regere autem, vnde Regis nomen deductum eſt, idem eſt quod aliquid in rectum finem dirigere. Rex itaque hoc quidem tam auguſto nomine dignus, hoc eſt populorum rector, vel id agit atque molitur, vel certè id agere atque moliri debet, vt populum in eum finem, in quem intueri debet, modo & ordine atque diſciplina perducat: Is autem eſt, florens & beatus, reipub. ſtatus. Atque hoc ipſo quidẽ nihil Regi tuo prius eſſe nec antiquius, dicta factáq; eius omnino omnia, quotidie teſtantur. Regere, vndè Rex latinis dictus, etiam idem eſt, quòd ea quæ praua, obliqua, diſtorta ſunt, recta efficere, ad rectitudinem reuocare: vndè vernacula noſtra lingua, iudex (Kuſter) eleganter à regendo dicitur, quaſi dicas rector ſeu director: eò quod iudicis partes ſunt, quaſuis res, cauſas, lites, & controuerſias, quæ quaſi curuæ ſunt, obliquæ, diſtortæ, & confragoſæ ad rectitudinem

tudinem legum, iuriſque regulam reuocare, diiudicare, atque componere. Hoc autem præcipuè ſummi illius quaſi iudicis, & rectoris, id eſt Regis, eſt officium, vt nimirum & ipſemet rectũ à prauo diſcernere, & ea quæ praua ſunt, ad recti normam dirigere, atque componere ſtudeat, & idem à reliquis iudicibus, magiſtratibus, miniſtris, & officiariis ſui Regni fieri curet, ſummo ſtudio atque opera. Regere præterea, vndè Rex ſuum nomen habet, idem eſt, quod rem gerere. Ex his enim duobus verbum hoc videtur eſſe compoſitum, vnde etiam ex regere tranſpoſitis tantùm literis fit gerere. Hoc ipſo autem ſignificatur, illum demum verum eſſe Regem, hoc tã magnifico titulo dignum, qui non otio & inertiæ, ſed negotiis, & actionibus bonis ac laudabilibus eſt deditus: quíque ſemper boni aliquid gerit, & agit: qui rem non ſuam, & priuatam, ſed publicam bene ſapientérque gerit: qui denique domi, foríſque, in pace, & in bello, rebus fortiter laudabilitérque gerendis ſtudet, nullíſque ſe voluptatibus à rebus agendis abduci patitur. Regem autem hunc tuum, iuris & æqui ſtudioſiſſimum, & ab omni otio & ignauia abhorrentem, benè laudabilitérque adhuc rem publicam geſſiſſe, ac multarũ rerum geſtarũ gloria florere, quid opus eſt multis verbis explicare, quũ id à nemine vel impudentiſſimo negari poſſit. Ad hæc Rex, ſi vim nominis ſpectes, is eſt habendus qui cùm vniuerſam rempub. Curiam, Senatum, Forum, eccleſiam, atque religionem collapſam ac proſtratam, tum ſingulos Regni ſui incolas ia-

centes,miſeros, & afflictos, potentiorum vi, ac tyrannide oppreſſos, conſilio, conſolatione, ope,operáque ſua erigere rurſus,excitare,ac ſubleuare:deniq; corrupta, & vitioſa quęuis corrigere,& emendare ſedulò ſtudet. Atqui huius quoque officij Rex tuus multa iam omnium confeſſione edidit ſpecimina, & edit adhuc quotidie. A Regis prætereà nomine deriuatur regio & regia,eò quòd Rex cùm totam regionem, ditionémue iuri poteſtatíque ſuę ſubiectam,eiúſque incolas,tum regiam in primis ſuam,hoc eſt, aulam,domum,atque familiam piè, honeſtè,ſapientérque & in officio continere debet. Idem de hoc quoq; tuo Rege veriſſimè affirmari poteſt, qui cùm regnum tuum Gallicum, tum domum & familiam ſuam, aulicos ſuos miniſtros, & officiarios, partim vitæ ſuæ exemplo, partim præceptis,& monitis,partim pœnis, atque præmiis in officio continere,ac coercere ſtudet: Rectè facientes diligit, honoribus auget, præmiis afficit: delinquentes, minus officio,& exiſtimationi ſuæ conſulentes, coercet. Porrò, Rex præterea à regendo dictus, is etiam eſt qui ſeipſum regere poteſt & affectus ſuos moderari (vt doctiſſimi quique cenſuerunt)& qui ſe ſanctis monitis ab aliis quoque regi patitur: quod vtrunq; in Rege tuo elucere omnes vident. Præterea à verbo regendi(vnde Rex denominatur) rectum deriuatur & rectitudo (ita vt rectum omne regium,& regium viciſſim rectum dici poſſit) Rectum autem id eſt quod honeſtum, verum, iuſtum,legitimum, ſyncerum, ſimplex, firmum, conſtans:

conſtans: idem denique quod virtus, ſiue cum virtute & officio coniunctum: vnde virtus à Cic. recta ratio & recta animi affectio appellatur. Rex igitur ſiue rector populi eſt, qui recti id eſt omnis virtutis, honeſtatis, & officij eſt amans, ſtudioſus, qui rectè & ex ordine cuncta in repub. facit, qui recta à prauis optimè diſcernere poteſt, qui dictis factiſque rectis ſtudet, & delectatur, à prauis abhorret, recta ſectatur, praua fugit, cuius rectum eſt cor, recta mens, recta conſcientia. Tuus itaque Rex hanc ob cauſam Regis titulo & honore eſt digniſſimus, cùm corde animóque ſit verè regio, & recto, hoc eſt, fideli, ſimplici, ſyncero, & integro, iuſto, firmo, conſtanti, forti, excelſo, ad Deum, ad cœlum, ad regni ſalutem tuendam, & conſeruandam erecto ſemper & excitato nō depreſſo, & defixo in mūdo, rebúſque mundanis, & terrenis: qui recto eſt oculo, recto ore corde & ſermone. Recta pręterea regiáque via, hoc eſt, patria lege, & conſuetudine ad hoc regnum peruenit: recta regiáque via incedit, neq; ad dextram neque ad ſiniſtram declinat, hoc eſt, ad verbum, legémq; diuinam (quæ quidem recta regiáque eſt via, omnis officij recta perfectaq; norma atque regula) omnia dicta, facta, conſiliáque ſua dirigit, & componit. Ad hæc cum Regis nomine, legis atque gregis voces, magnam affinitatem habent. Vnde legimus cuiuſdam Regis hoc fuiſſe Symbolum Pro Lege Et Grege, quo ſignificabatur ipſum legis pariter, atque gregis, hoc eſt, populi ſui fidelem & paternam curam geſſiſſe. Et

id quidem officium eſt cuiuſvis Regis,ac principis, vt nimirum legum diuinarum, & humanarum,quæ regula ſunt atque norma vitæ,morum, atque religionis, & in primis legum patriarum, religioſiſſimus ſit cultor, amator, atque cuſtos: & cùm ipſe leges colat,& obſeruet,tum alios ad legum obſeruationem incitet, & impellat. Deinde vt populi vniuerſi tanquam gregis hominum,egregij & dilecti ſit paſtor atque cuſtos.Id ipſum Regi tuo optimè conuenit,qui Legis pariter atque gregis ſui Francici & Gallici fideliſſimum ſeſe adhuc tutorem, patronum, & paſtorem exhibuit.An non ergò ex his apparet Regis nomen atque titulum huic tuo Regi optimè conuenire, cùm virtutes atque officia, quorum nomen illud nota eſt atque ſymbolum, quæque Regem decent, eidem probè congruant, ita vt illum non nomine tantùm, atque titulo tenus, ſed reipſa atque virtutibus, regio vt nomine,ita honore digniſſimum eſſe conſtet. Sed vt de Regis tui virtutibus pergam dicere (de quibus ſatis dici non poteſt, quæque totius orbis Chriſtiani ſermonibus celebrantur)regia in primis,hoc eſt, regibus & re & nomine conuenientiſſima virtus eſt vera religio: quam verè reginam, atque dominam, caput, & fundamentum, atque adeò quaſi animam omnium virtutum appellare poſſumus, ſine qua reliquæ virtutes ſunt quaſi mortuæ,ita vt ne nomen quidem virtutum mereantur. Religionis itaque Chriſtianæ,quæ eſt purus Dei cultus, verbo eius, ac voluntati conſentaneus:ſinu,complexúque omnes reliquæ virtutes continentur.

continentur. Vnde timorem Domini,(quo vera religio intelligitur)ſapientiſſimus ille Rex, ſæpe initium,fontem,radicem,& ſcaturiginem ſapiẽtiæ vocat. Hæc verò cùm omnibus hominibus ad ſuam ſalutem, tum Regibus in primis ad ſe, ſuæq; poteſtati concreditos bene regendos,& ad benè fœliciterque regnandum omnino eſt neceſſaria. Religionem autem veram, & orthodoxam,non in auri, & argenti,in ſuppellectilis,veſtium, vaſorum, ceremoniarum, rituum, ac geſtuum externorum ſplendore,pompa,& magnificentia: ſed in ſpiritu,& veritate, in fide,ſpe,& charitate, in legis ac mandatorum diuinorum obſeruatione, in vitæ, morúmque puritate, & ſanctitate aſſidua, in primis & ardenti numinis diuini inuocatione conſiſtere, apud omnes veros Chriſtianos extra omnem eſt cõtrouerſiam. Reges porrò religionis Chriſtianæ non cultores ſolùm,confeſſores, ac imitatores, ſed etiam patronos,tutores, alumnos, paſtores, patres, propugnatores,ac propagatores eſſe decet:vnde Rex hic tuus optimo iure Chriſtianiſſimus appellatur. Nam Chriſtianæ fidei,doctrinæ, atque religionis rudimentis & myſteriis à teneris vnguiculis parẽtum ſuorum pia ac fideli opera imbutus ac inſtitutus fuit. Chriſtum Dei filium vnigenam & corde credit, & ore confitetur veniſſe in carnem: hoc eſt, pro ſe ac totius generis humani ſalute ſecundum carnem ex Spiritu ſancto conceptum, & ex Maria glorioſiſſima caſtiſſimáque virgine natum,paſſum, mortuum,ac ſepultum eſſe, deſcendiſſe ad inferos, reſurrexiſſe,

aſcendiſſe in Cælos, ſedere ad dextram patris ſui omnipotentis, inde rediturum ad iudicandum viuos, & mortuos, ad exercendum vniuerſale & vltimum illud iudicium, & ad electos quidem cœleſti æternáque beatitudine donandos, reprobos autem æternis illis gehennæ ignibus, ac tormentis addicendos & mancipandos. Chriſtum Immanuelem verum Deum & hominem, ſolum, vnicum, & quidem ſufficientiſſimum Dei hominúmque mediatorem, pacificatorem, ſequeſtrum, & aduocatum, caput, paſtorem, pontificem, Regem, Prophetam, doctorem, magiſtrum ſummum, ſpōſum Eccleſiæ agnoſcit, credit, confitetur, ac veneratur. Nihilſe aliud cum S. Paulo ſcire profitetur ad ſalutem æternam cōſequendam, niſi Chriſtum, & hūc crucifixum. In ſolo Chriſti nomine cum S. Petro & aliis Apoſtolis confitetur ſaluos fieri, remiſſionem peccatorum conſequi omnes, qui credunt in eum. Chriſtum confitetur atque credit ſolum eſſe agnum occiſum ab origine mundi, agnum prædeſtinatum ab æterno, agnum purum, atq; mundum, omnis labis & maculæ expertem, verum Paſcha, tollentem peccata mundi. Chriſtum credit & confitetur cum S. Paulo in mortem traditum eſſe propter delicta noſtra, & reſurrexiſſe propter iuſtificationem noſtram, Chriſtum credit & confitetur nobis factum eſſe ſapientiam, Iuſtitiam, ſanctificationē, redemptionem. Chriſtum Ieſum credit in hunc mundum veniſſe vt peccatores ſaluos faceret. Chriſtum credit ac confitetur dediſſe ſemetipſum pro nobis, vt nos

redimeret

redimeret ab omni iniquitate: & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. In Chriſto credit ac confitetur omnes theſauros ſapientiæ, & ſciẽtiæ eſſe abſconditos. Chriſtum credit ac confitetur per mortem deſtruxiſſe eum, qui habebat mortis imperium. In Chriſto ſolo, filio Dei viui, nos ante iacta mundi fundamenta ad æternam vitam electos, in & per illum ſolum vocari, adoptari, iuſtificari, ſanctificari, glorificari, ad æternam, cœleſtem, & immortalem illam vitam, gloriam, ac beatitudinem, ſola Dei gratia prouehi. Chriſtum agnoſcit ſolum ſuum & omnium credentium Ieſum id eſt ſeruatorem, liberatorem, redemptorem, viam, vitam, veritatem, reſurrectionem, pacem, ſalutem in illo ſolo, & omnem ſalutis ſpem, defixam, & collocatam habet. Sola Chriſti hoſtia atque victima piaculari & ſalutari nititur, ac confidit, qua hoſtem generis humani victum, atque proſtratum, capútque illius contritum eſt, quæq; ſola, vt S. Bernardus loquitur, vt prodeſſe poſſunt, ita ſola ſufficit: ita vt nõ Chriſtũ ſimul, & Petrum, aut Iacobum, vel Ioannem pro ſalute generis humani pati oportuerit, ſolius Chriſti iuſtitia, ſanctitate, & excellentibus omnium virtutum meritis nititur & acquieſcit: quibus illum hominum peccata expiaſſe, patris numen humano generi infenſum placaſſe, aditúmque nobis in cœlum peccatis noſtris intercluſum patefeciſſe credit. Chriſti paſſio, quã S. Bernardus potentiſſimam ad extinguenda omnium genera peccatorum vocat, illius mors, atque crux

ſalutifera, illi vita eſt, atque lux iucundiſſima: hanc ſibi ſemper ante mentis ſuę oculos proponit, aſſiduè cogitat, meditatur, inde ſolatia, atque quotidie remedia omnium malorum, miſeriarum, periculorúmque efficaciſſima, ſaluberrimáque haurit. Nam vt S. Bernardus pie dixit, quæ tam efficax ad curanda conſcientiæ vulnera, nec non ad purgandam mentis aciem, quàm Chriſti vulnerum ſedula meditatio? Et idcirco omnia iuramenta vana, & futilia, deierationes, execrationes per Chriſti mortem, crucem, paſſionem, vulnera, ſanguinem, corpus (quibus vniuerſo generi humano æternam ſalutem partam eſſe credit) hodie inter Chriſtianos frequētiſſimè fieri ſolitas, tanquam diras tetráſque blaſphemias, contumelias, & iniurias ipſi Deo factas, à Chriſti nomine atque religione abhorrentes, & à veris Chriſtianis alieniſſimas toto pectore execratur, deteſtatur, grauiſſimè prohibet, vetat, atque punit. Nihil itaque *illi* meritò Chriſto carius, nihil iucundius, nihil *ſuauius*: præ Chriſto pretioſiſſima quæq; illi fœtēt, ac ſordent, Chriſtum ſpirat, ad illum aſpirat, atque anhelat toto pectore. Doctrinam Propheticam, & Apoſtolicam, (quæ quidem ſola Chriſti eſt doctrina, & à Chriſti Spiritu eſt profecta) rectiſſimam, certiſſimam, pleniſſimámque vitæ, morum, fidei, religioníſque regulā & Canonem (vndè rectè Canonica appellatur) agnoſcit, Chriſti ſacramenta ab ipſo inſtituta ceu diuinarum promiſſionum ſigilla, certiſſima, plurimi facit, iis religioſè ad ſalutē ſuam cōmunicat, vtitur,

tur,

tur, ac fruitur. Chriſti ſpiritu agitur, & ducitur: cuius rei grauiſſimo arguméto ſunt Chriſtianiſſimæ illius virtutes, dicta, atque facta. Chriſti enim mores, vitam, ac virtutes, & pietatem, ſanctitatem, iuſtitiam, tolerantiam, lenitatem, māſuetudinem, liberalitatem, atque beneficētiam, erga pauperes præſertim, inopes, orphanos, viduas, peregrinos, pro gratia ſibi à Chriſti ſpiritu tributa, atque conceſſa, imitari, atque æmulari ſedulò ſtudet, Chriſtíque ita veſtigiis inſiſtit. Chriſtiani enim inquit S. Bernardus, à Chriſto nomen acceperunt: at operoſum eſt, vt ſicut ſunt hæredes nominis, ita ſint imitatores ſanctitatis. Chriſtum in membris ſuis eſurientem cibat, ſitientem potat, nudum veſtit, peregrinum excipit, captiuum conſolatur, atque liberat. Ex his ergo adhuc commemoratis patet: Regem tuum verè ac merito non Chriſtianum ſolum, ſed etiā Chriſtianiſſimum cenſendum & appellandum eſſe. Nam quemadmodum ei, cui regia conuenit dignitas, atque honos, eidem regiæ quoque dignitatis, & honoris inſignia, atque ſymbola, vt puta Corona, ſceptrum, gladius, purpura, & cætera eiuſmodi conueniūt: ita cui virtutes Chriſtianæ inſunt, eidem quoque Chriſtiani nomen conuenit. Contrà autem hodie multi in orbe Chriſtiano nominantur Chriſtiani, qui re, & veritate nihil ſunt minus, cùm illorum & doctrina, & fides, & vita, à Chriſti doctrina atq; vita longiſſimè diſcrepent, atque diſſideant, imò contra Chriſtum criſtas erigant, eíq; cornua obuertāt. Reges olim Iudæorum in Veteri teſtamento di-

lorum diſcipulis collectum, ac proditum, ab Apoſtolica, & Catholica Eccleſia receptum, & approbatum, omnium patrum cōſenſu laudatum, & probatum, tanquam propheticæ, apoſtolicæ, & canonicæ illi doctrinæ, atque diſciplinæ conſentaneum, (cuius illud epitome eſt, atq; compendium) toto pectore recipit, amplectitur, omnémque contrà doctrinam, Symbolo huic canonico, & Catholico diſſentaneam reiici, ac repudiari debere exiſtimat. Prætereà Orationem Dominicam ab ipſo Chriſto Domino Seruatore noſtro nobis præſcriptam ac traditam, ceu perfectiſſimum omnium precum noſtrarum exemplar, atque formam, cùm ore, tum pectore ſuo aſſiduè vſurpat: ad quam etiam omnes reliquas noſtras preces exigi, dirigi, atque componi deberi verè ſapientérque iudicat. Ad hæc Decalogum, legem illam 2. tabularum (quæ fons eſt, atque caput omnium aliarum legum) cùm corruptæ, vitioſæque noſtræ naturæ, ſpeculum, tum diuinæ iuſtitiæ, miſericordiæ, ac voluntatis imaginem, tum denique affectuum, cogitationum, vitę, morum, ſtudiorum, officiorúmque noſtrorum omnium erga Deum, & proximum canonem, atque normam cōfitetur eſſe Catholicam, exactam & perfectam. Itaque omnia ſiue dicta, ſiue facta, ſiue cogitata, quæ ei ſunt conſentanea, tanquam vera, orthodoxa, & Catholica approbat: contrà omnia, quæ ei aduerſantur, atque repugnant, reiicienda & aſpernenda eſſe arbitratur. Prætereà 4. illa catholica, ſeu OEcumenica, vetuſtiſſima, celeberrima, legitima concilia, nempe

nempe Nicenum primum, quod Conſtantini M. Conſtantinopolitanum, quod Theodoſij M. Epheſinum primum, quod Theodoſij iunioris: Chalcedonenſe, quod Martiani Impp. auſpiciis, aduerſus hæreticos celebratum fuit: conciliorúmque illorum doctrinam, atque cõfeſſionem ex animo amplectitur, ac profitetur: errores contrà, & hęreſes ab illis condemnatas ipſe quoque damnat, & improbat. Porrò ſecundum hanc ipſam Apoſtolicam diſciplinam, & Euangelicam doctrinam, ſecundum ſcripturam Canonicam, ſecundum ſymbola Apoſtolica, & concilia illa Catholica, fidem Catholicam: Patris, Filij, & Spiritus S. vnam credit deitatem, ſub pari maieſtate, & ſub pia trinitate, Vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate veneratur. Atque hunc quidem Deum, vnum eſſentia, trinum hypoſtaſi, cœli, ac terræ, totius mundi, ac ſingularum eius partium, omniúmque naturarum, ſiue viſibilium, ſiue inuiſibilium, tam minimarum, quàm maximarum, ſapientiſſimum, potentiſſimum, iuſtiſſimum, ac miſericordiſſimum creatorem, conſeruatorem, atque rectorem eſſe confitetur: illúmque tanquam ſpiritum immenſum, & infinitum, in Spiritu & veritate colendum, & adorandum eſſe credit. Chriſtum Dei filium vnicum, verum Deum, & hominem, Catholicum, (ſi ita loqui volumus) hoc eſt, vniuerſalem, credit totius mundi eſſe Seruatorem, & illius Hoſtiam credit, vniuerſalem, & quidem perfectam, ſufficientémque eſſe peccatorum totius mundi expiationem. Spiritum item Sanctum ex patre

& filio procedentem, credit verum eſſe Deum, Patri & Filio conſubſtantialem, & vniuerſalem Eccleſiæ Sanctificatorem: Eccleſiam denique credit eſſe vnam Apoſtolicam, & Catholicam, cuius pars eſt in cœlo triumphans, pars in terris militans quæ per totum terrarum orbẽ ita diffunditur & ad nouiſſimum vſque diem diffundetur vt nullis locorum finibus ſit circunſcripta. Credit Catholicam Eccleſiam, Sactorum communionem, cuius caput, fundamẽtum, Petra lapis angularis, ſponſus, ſummus paſtor, & Pontifex, eſt ille Vnicus mediator Dei & hominum Ieſus Chriſtus: in qua viuere & mori cupit, pro cuius ſalute aſſiduas ad Deum preces fundit, pro cuius defenſione in quęuis ſeſe offert mortis pericula. Eccleſiam quoque veram Catholicam illam eſſe credit, quæ Catholicam profitetur, colítque religionem. Religionem porrò Catholicam eſſe ſtatuit, quæ propheticæ, apoſtolicæ, canonicæ, atque Catholicæ doctrinæ, ac proinde voluntati diuinæ eſt conſentanea. Huic eccleſiæ ſimul atque doctrinæ Catholicæ eum honorem defert, vt eius iudicium libenter ſubire, eius ſententia ſtare, & acquieſcere ſemper ſit paratus. Ac quoniam errores, hæreſes, ſuperſtitiones, & abuſus multi à primitiuæ Eccleſiæ iudicio, more, ac conſuetudine alieni, à Catholica & canonica illa doctrina atque ſcriptura abhorrentes, præſulum eccleſiæ partim incuria, & negligentia, partim auaritia & ambitione, partim ſuperſtitione paulatim in eccleſiam irrepſerunt: de quibus iam aliquot ſæculis religioſiſſimi ſanctiſſimíque viri

multi,

multi, cùm doctores & Eccleſię antiſtites, tum Reges,atq; principes grauiſſimè conqueſti ſunt, eccleſię, religioníſque reformationem vehementer flagitantes: quoniam etiam his præſertim temporibus grauiſſimæ ſunt de religione in orbe Chriſtiano controuerſię: idcircò hic tuus Rex ad exemplum primitiuę Eccleſię, imitatione maiorum, & prędeceſſorum ſuorum, libero, iuſto,atque legitimo aliquo concilio,omnes huiuſmodi errores, & abuſus tolli, ac aboleri: quę vitioſa ſunt, corrigi,& emendari, Eccleſiam reformari, ac inſtaurari: denique graues illas controuerſias decidi,diiudicari, componi, atque ita Eccleſię veritatem atque concordiam ſtabiliri cupit,ita vt nihil magis in votis habeat.

Quum verò duę ſint in hoc illius regno religiones,quarum vtraque Apoſtolica, Catholica, Chriſtiana, vera, & orthodoxa vult cenſeri: & quarum vna,Romana,altera Reformata, ſeu Euangelica vulgò appellatur: Rex tuus pro pia ſua ſapientia, atque modeſtia, vtriuſque religionis dogmata, non (ſicut adhuc cum maximo totius regni damno ac detrimento factum eſt,) vi,ferro, armis, atque flammis, ſed humanis, modeſtis,beneuolíſque colloquiis,diſputationibus liberis, legitimiſque ſynodis,& iure diuino, Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis comprehenſus, vult diſceptari,diiudicari,& decidi,vnde veritas magis magíſque eluceſcat. Præterea fidem iureiurando etiam interpoſito dedit, ſeſe vtriuſque Religionis hominum ſemper fidelem aduerſus omnem vim, & iniuriam,velle eſſe tutorem,at-

que patronum: omnémque daturum operam, vt vtriuſque Religionis cultores religionem ſuam liberè colere, & exercere poſſint, atque ita vnicuique ſub hac ſua tutela, & patrocinio, ſecundum religionem, & conſcientiam liberè, tutò, ſecurè, pacatè, atque tranquillè viuere, & ſuis vectigalibus, ſtipendiis, honoribus, muneribus, atque bonis vti, fruíque liceat. Ne quis autem religionis prætextu alteri vim, & iniuriam inferat, ſedulò ſe prohibiturum, & quoſuis inhoneſtè, ſceleratè, flagitioſéque viuentes, quamcunque illi religionem profiteantur, acerrimè grauiſſiméque puniturum, omnéſque æquabili iure in pace & tranquillitate cōſeruaturum, acerrimum denique omnium iniuriarum vindicem, & cultorem futurum profitetur. Cùm igitur Rex tuus ita ſit animatus, & ad vtramque Religionem Romanam & Reformatam (quas ſpes eſt fore vt paulatim in vnam religionem & Eccleſiam coaleſcant) ab omni vi, iniuria, atque tyrannide defendendam propenſiſſimo ſit animo, atque ſtudio: quis illum non Chriſtianum, atque Catholicum, imò Chriſtianiſſimum, & Catholiciſſimum, meritò habendum, & appellandum duxerit?

Et hæc de Regis tui religione, de qua copioſior aliquantò & prolixior fuit mea oratio: & quòd religio eſt quaſi metropolis omnium reliquarum virtutum, & quia Regibus illa maximè eſt neceſſaria, & quia de illa hodie maximæ ſunt inter Chriſtianos contentiones, & denique quia hic tuus Rex, à maleuolis, inuictis & imperitis

quibuſdam

quibuſdam hominibus falſæ religionis,& hæreſeos inſimulatur: vnde nonnulli ſuæ aduerſus illum rebellionis,contumaciæ,ac feloniç occaſionem,anſámq; arripiunt, & hoc quaſi velo, & tegmento illam conantur tegere,atque palliare.

Nec verò mirum tibi videri, aut te offendere debet, quòd religionem illam conſtanter adhuc retinet,profitetur,atque colit,in qua natus,educatus,& ab ineunte ætate fuit inſtitutus,quámq; Catholicam, Canonicam, Apoſtolicā veram & orthodoxam eſſe animo ſuo penitus perſuaſum habet, pro qua etiam quàm plurimi, in tua patria, vt non es neſcia, non dubitarunt mortem oppetere, & ſanguinem ſuum profundere. Sed enim docilem omnino, & attētum cuiuis illum meliora & veriora ex verbo Dei docenti,ſe prębiturum ſemper eſt profeſſus. Hoc certè ipſum religioſiſſimi, conſtantiſſimíque animi ſingulare eſt teſtimonium, quòd non temerè quouis doctrinæ Religioníſve vento ſe huc vel illuc agitari,& impelli ſinit,quum obſtinatio,& cōtumacia in errore, poſtquam eius veris ſolidíſque rationibus eſt conuictus,hęreticū faciat.Quamobrem minimè hęreſos nomine vel accuſandus, vel damnandus eſt Rex hic tuus,ſi nòn omnia ea credit,& recipit,quæ Rom.Pontifices, epiſcopi, cardinales, ſacerdotes, doctores, monachi, credenda obtrudunt. Damnanda enim hóc pacto eſſet primitiua & Apoſtolica Eccleſia, quæ plurima illorum, quæ hodie creduntur, coluntur,& fiunt in Eccleſia Rom.ignorauit.Damnandę eſſent duę tertiæ orbis Chriſtiani,ac multi Reges,

principes, magiſtratus, ciuitates, populi noſtræ ætatis, qui non omnibus Rom. Eccleſię ceremoniis, opinionibus, & traditionibus, aſſenſum præbent. Quàm multi enim, quæſo te per Deum immortalem, viri & doctrina, & pietate pręſtantiſſimi, aliquot iam annis, imò ſęculis, grauiſſimè conqueſti ſunt de ſuperſtitioſa imaginum, ſimulachrorum, atque ſtatuarum innumerabilium veneratione, de Sanctorum, quos in diuos Pontifex Ro. retulit, (de quorum nonnullis dubitatur ſint ne in cœlo an in inferno, an fuerint vnquam in rerum natura) inuocatione, de oſſium, reliquiarúmque multarum, fictarum, & incertarum oſtentatione, atque cultu: de Euchariſtiæ ſeu Cœnæ Dominicæ prophanatione, ac mutilatione: de panis conſecrati in pompis Eccleſiaſticis, & agrorum luſtrationibus, circumgeſtatione: de tranſubſtantiatione, de campanarum baptizatione, de aquæ luſtralis ad abluendas animi labes aſperſione: de rebus ad arcenda fulgura & tempeſtates à pontifice Rom. conſecratis, de ſuffitu ante aras: de immodica dierũ feſtorúm multitudine, de eorundem abuſu partim ſuperſtitioſo, partim luxurioſo, & laſciuo: de bullis & indulgentiis pontificiis: de precibus idololatricis: de peregrinationibus ad Sãctorum ſimulachra, atque ſtatuas: de impuro ſacerdotũ atque monachorum cœlibatu. Quàm multæ præterea & quàm graues eorundem extiterunt quæſtiones, diſputationes & querelę, de confictis multis miraculis, de commentitiis & anilibus multis fabellis, de diuorum vita, morte, atque operibus: de

de violatis ob inſtitutiones hominum pręceptis diuinis: de multis traditionibus incertis, dubiis, & perplexis, de quęſtionibus potiùs Philoſophicis, quàm theologicis, quę plus futilitatis quàm vtilitatis habent, de multis conſcientiarum laqueis: de multis aliis vitiis, & abuſibus, qui Religionis fuco in Eccleſiam fuerunt introducti, qui omnem ferè vigoris Euangelici ſcintillam extinxerunt. His adde eorundem querelas graues, & iuſtas de Pontificum Rom. poteſtate, quam illi ſibi arrogant, & aſſumunt, ferè infinita, de illorum proſcriptionibus, bellis, atque tyrannide: de fratrum mendicantium & aliorum monachorum omnibus voluptatibus, & delitiis affluentium, ficta & fucata religione, mendicitate, continentia, hypocriſi, ſuperſtitione, atque tyrannide, & impuritate: de Phariſaiſmo ſimul, & Epicureiſmo in Cœnobiis, & monaſteriis, de Canonicorum, de antiſtitum religionis ferè omnium Regia dominatione, neglectione ſtudiorum, inſpectionis Eccleſiarum, & ſynodorum, vitæ morúmque impuritate: de officiorum ſacrorum Simoniaca venditione: De miſſarum nundinatione: De his & aliis multis, quæ vix percenſeri omnia poſſunt, illi quoque ipſi, qui Eccleſiæ religioníque Rom. planè ſunt addicti, hodie quoque grauiſſimè inter ſe dimicant, atq; digladiantur. An non igitur quęſo iniquum fuerit & iniuſtum, Regem tuum hæreſeos accuſare ac condemnare velle, propterea quòd non ſtatim fidem adhibet omnibus iis opinionibus, atque doctrinis, de quibus adhuc ſub iudice lis

eſt, & de quibus illorum ipſorum, qui Catholiciſſimi, vt ita loquar, haberi volunt, tot fere ſunt quæſtiones, & opiniones, quot capita.

Habes itaque Regem, non (vt impiè nonnulli calumniantur,) hereticum, aut relapſum, ſed hæreſes, errores, & abuſus omnes deteſtantem: atq; ex Eccleſia non vi, ferro, armis, atque bellis, ſed ſynodis iuſtis, legitimis, atque liberis tollere, atque euellere conantem. Relapſus autem dici & haberi debet is, qui in manifeſtam hæreſim, cuius verè, rectéque conuictus eſt, & quam voluntariè abiurauit, denuo recidit. At hic tuus Rex nullius ſe hæreſeos vnquam conſcium aut conuictum fuiſſe profitetur. Eſt igitur, ô Gallia, quod tibi gratuler, & quod gaudeas, atque læteris, quoniam Regem habes non atheum, epicureum, & irreligioſum, ſed religioſiſſimum, qui nimirum Deum timet, & honorat, qui ei ſoli adhæret, ei ſoli confidit, in eius ſolius gratia, atque miſericordia, per Ieſum Chriſtum omnem ſalutis ſuæ ſpem collocat, & idcircò illum ſolum *dies* noctéſque inuocat.

Venio nunc ad alias præclaras & eximias Regis tui virtutes, quæ ipſæ quoque teſtimonio ſunt atque iudicio illum regio & titulo & honore, dignitate, poteſtatéque digniſſimum: Regémque religioſiſſimum, Chriſtianiſſimum, & Catholiciſſimum meritò appellandum.

Hæ autem virtutes aliæ quidem ſunt mentis, & intellectus: aliæ verò cordis, voluntatis, & affectus.

Ac prioris quidem generis virtutes Regi ad
benè

bene hoc ſuum munus obeundum vtiles valde, imò neceſſariæ ſunt. Sapientia, hoc eſt, multarum rerum, & diuinarum, & humanarum: & politicarum, & Eccleſiaſticarum: & pacis, & belli ſcientia, atque cognitio: cuius comites, atque ſociæ ſunt prudentia, cautio, circunſpectio, ſolertia, ſagacitas, iudicium, conſilium, memoria. Nam vt Sol, ſicut ab Ambroſio dicitur, eſt oculus mundi: ita Rex debet eſſe oculus regni: acutè accuratéque proſpiciendo, ac conſulendo eius dignitati, atque ſaluti. In Sapientia, inquit Eſaias, regnabit Rex. Rex ſapiens, vt inquit ipſa Sapientia, populi eſt fulcrum, atque columen: vnde Βασιλεὺς Græcè q. Βάσις τοῦ λαοῦ.i. baſis ſeu fundamentum populi nonnullis videtur eſſe dictus. His ſuffragatur Syracides: Natus eſt, inquit, homo princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, ſtabilimentum populi. Si delectamini, (inquit rurſus Sapientia, eodem in loco,) ſedibus, & ſceptris, ô Reges populi, diligite Sapientiam, & in perpetuum regnabitis. Sapientiā itaque, ſenſum, & intellectum populus Regi ſuo à Deo precatur, vt bene regere poſſit Iſraëlem. Et Salomon in patris ſui locum ſuffectus non diuitias, non opes, non gloriam, non vindictam, non vitam diuturnam, ſed ſapientiam, atque ſcientiam, qua egredi coram populo, & ingredi (vt habet Hebræa dicendi forma) hoc eſt, populũ bene gubernare, domi, foríſque boni Regis, atque ducis officium obire poſſit. Rex contrà inſipiens, vt Syracides ait, perdit populum ſuum. Et væ, inquit Iſaias illi terræ.i. re-

gioni atque genti, cuius Rex puer eſt, ſcil. non ætate ſolùm, ſed etiam ingenio, atque iudicio. Vox enim Hebræa Naar, (vnde Germ. narr. i. ſtultus videtur deriuari,) ambigua eſt, & cùm puerum, tum ſtultum ſignificat. His adde poſtremò Ariſtotelis teſtimonium, qui prudentiam vocat propriam & vnicam imperantis virtutem. Quoniam itaque Regem ſingulari ſapientia, intelligentia atque conſilio præditum eſſe decet: vnde Βασιλεὺς Græcè, vt nonnullis placet, ἀπὸ τοῦ λεύσειν. i. videndo ſeu perſpiciendo: & denique vernacula noſtra lingua, Kunig à Kumen, ſiue Kunſt, Konnen. i. à ſcientia videtur eſſe appellatus.

Gaude igitur rurſus & lætare, ô Gallia, quòd Dei bonitate Regem nacta es, non Chilpericum III. Merouecæ familiæ vltimum cognomento Stupidum: non Carolum Ludouici Balbi filium, qui Simplex fuit cognominatus, ſed Regem nacta es Solomonem, vt ita loquar, ſapientia, atque prudentia, rerúmque plurimarum experientia, atque ſcientia inſtructum: Regem acutiſſimi, acerrimíque ingenij, atque iudicij: Regem prouidum & circunſpectum. Regem qui conſilio plurimum valet, qui cùm ad capienda atque danda vel ex tempore, optima & ſaluberrima conſilia, motus animi habet celerrimos: tum ad aliorum ſanis boníſque conſiliis parendum, & obtemperandum aptus valde eſt, & idoneus. Conſiliariis enim & conſultoribus (qui quidem veræ ſunt Regni opes, theſauri, præſidia, & ornamenta, Regum quaſi oculi, atque aures) vtitur ac delectatur ſapientiſſimis, fideliſſimis,

mis,atque fortiſſimis, qui liberè & ingenuè non ad eius voluntatem,ſed ad veritatem,publicámque ſalutem , loqui , atque conſulere ſolent , ac audent:quibus etiam bene conſulentibus libentiſſimè paret & obtemperat.Cui igitur dubium quin Sapientis cognomentum mereatur , quod Carolo v. qui floruit anno M. CCC. LXXV. tributum fuiſſe légimus. Cic. enim ſapientiſſimum eſſe dicit eum,cui quod opus ſit ipſi veniat in mentem:proximè accedere illum,qui alterius bene inuentis obtemperet.

Quid dicam de memoria eius memorabili ſanè planéque diuina, quam animi dotem veriſſimè idem Cic. firmam rerum verborúmque omnium perceptionem , nec non theſaurum , & cuſtodem appellat: quámque nos ſapientiæ, & virtutum omnium matrem, atque nutricem,omníſque actionis orationíſve moderatricem, meritò vocare poſſumus. Virtus hæc Reges , ac principes maximè commendat, illíſque valde non vtilis ſolùm eſt,ſed etiam neceſſaria:cùm optimum ſit bene & agendi & dicendi ſubſidium, & adiumentum. Literarum monumentis celebratur cùm Mithridatis potentiſſimi & clariſſimi illius Regis Ponti , tum Cyri Regis,Perſarum memoria, quæ tanta fuit, vt ſingulos quoſque milites, qui prope erãt innumerabiles, propriis nominibus ac cognominibus appellare potuerit. Horum Regum memoriam vel adæquare , vel proximè ad illam accedere Regis tui memoriam, teſtes ſunt plurimi eius milites, quos ſingulos ſuis nominibus ſine nomenclato-

ris ac monitoris opera compellare conſueuit. Teſtes eiuſdem ſunt cùm Legati, tum eius conſiliarij, quorum orationes, rationes, atque argumenta licet diuerſa, vno eodémque tempore, quamuis aliis quoque ſimul cogitationibus intentus, mente, memoriáque ſua tam bene fœliciterque percipit, vt vel ex tempore ad ſingula, quæ ab illis dicta, & propoſita fuerunt, aperte, & appoſitè reſpondere poſſit. In hoc verò tam excellenti eius bono, illud quoque cùm admiratione, tum prædicatione & imitatione eſt digniſſimum, quod cùm tanta ferè ſit vi memoriæ præditus, vt nihil propè eorum, quę ſemel comprehendit, ex animo eius effluere rurſus poſſe videatur, tamen beneficiorum quidem, officiorúmque ad illa referenda ac remuneranda mirum in modum memor eſt, atque gratus, iniuriarum autem acceptarum obliuioſiſſimus.

Regia prætereà virtus, Rerump. atque regnorum moderatoribus conuenientiſſima eſt, & prudentiæ comes & adminiſtra Vigilantia, induſtria, diligentia, aſſiduitas, laboris vigiliarúmque patientia. Ageſilaum legimus dicere ſolitum, ſic ſomno ſe vti, vt non ſomno, ſed vt negotiis ſeruiret. Erat nimirũ ab Iride illa Homerica Ili. B. admonitus: quæ Agamemnonem excitans è ſomno, negabat principem ſolidam debere noctem dormire, cui commiſſa eſt cura populi. Hinc Socrates cum Ariſtippo differens apud Xenophontem: Illum, inquit qui gubernandi artem diſcit, ne res propter illius ſomnolentiam detrimentum patiatur, in ſomno capiendo

piendo continentem eſſe oportet, vt poſſit & tardè dormire, & ante diluculum ſurgere, & vigilare, ſi opus ſit. Sic Legum cuſtodes Plato 12. de legib. vult noctu ſurgere: noctu enim Reipub. negotia commodiſſimè tractari. Auguſtum non vltrà VII. horas dormire ſolitum, Sueton. ait. Omnium enim domus, inquit Seneca, Cæſaris vigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delitias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio. Ex quo imperio ſe dedicauit, ſibi eripuit: & ſyderum modo, quæ irrequieta ſemper curſum ſuum explicant, nunquam illi licet ſubſiſtere, nec ſuum quicquam facere. Hanc ob cauſam Rerumpub. & eccleſiarum præſides, ſpeculatores, vigiles, excubitores appellantur: quod Reipub. ſaluti ſemper inuigilare, próque illa excubare, omnes vigilias, curas, cogitationéſque in illa defigere debent.

Gaude igitur & lætare, Gallia, quod Rex tibi contigit Dei benignitate alacer, impiger, induſtrius, qui ſaluti tuę & incolumitati inuigilat: cui quum res poſtulat, duas aut tres horas ſæpius dormire ſat ſit, aut etiam noctes inſomnes ducere: qui eſt vigilum & excubitorum ſuorum ipſe vigil & excubitor. ô vtinam, Gallia, te ad laudem tandem aliquando & ſalutem tuam ex iſto veterno tuo excitare poſſit.

Regia porrò virtus eſt Iuſtitia, optima regnandi magiſtra, qua remota vt Auguſt. ait, lib. de ciuit. Dei 3. c. 4. regna nihil aliud ſunt quàm magna latrocinia, qua alterum & proximum eſt à Religione Reip. adminiſtrandæ fulcimen-

tum : adcò vt huius tui Regis vere proprium ſit Symbolũm *Pietas & Iuſtitia*. Iuſtitia enim nihil cla ius,nihil pulchrius:vnde nec Heſperũ nec Luciferum illa formoſiorem eſſe dixit Ariſtot. Hãc apud Perſas pueros in ſchola diſcere fuiſſe ſolitos,Xenophon Cyri Regis exẽplo docet.Iuſtitia & bonitas duæ ſunt Catenæ validę,atq; firmæ(vt Dion dixit ad Dionyſiũ tyrannum Syracuſanũ) quibus regni ſtatus in pace& fœlicitate cõſeruari poteſt. Iuſtitia eſt , vt inquit Ambroſ.lib.I. de off.quę dat cuilibet quod ſuũ eſt,nihil vendicans alieni:vt S.Bernardus eã definit: eſt reddere vnicuiq; quod ſuum eſt. Per hãc virtutem primùm principes ad regiam dignitatem euectos fuiſſe Herodotus Deiocis exẽplo probat: qui propter ſingularem iuſtitię exiſtimationem primus Rex Perſarum fuit creatus. Vnde Solomon : Sedes, inquit,Regis,quæ verè iudicat pauperes,perpetuò fortunata erit: Idem,Iuſtitia thronus Regis ſtabilitur. Vt autem præclara, ita rara hæc eſt virtus in Regibus: qua de cauſa nullus ferè vnquam Rex Iuſti cognomen aſſumpſit. Et Antigonus Rex , Sophiſtæ cuidam, & aſſentatori librum ei de iuſtitia inſcriptum offerenti, dixiſſe fertur:Nugaris cùm apud me de iuſtitia diſſeras, quum videas me armis alienas vrbes inuadentem. Antiquiſſimus tamen & celeberrimus ille Rex Salem, id eſt pacis (qui illuſtris Chriſti typus fuit)Melchiſedech dictus eſt,hoc eſt Rex iuſtitię,quo ipſo inter alia ſignificatum fuit Reges oportere iuſtitiæ maximè eſſe amantes & ſtudioſos.Iuſtitia Regis,inquit Auguſtinus,eſt pax

populi,

populi, tutamen patriæ, gaudium hominum, tē-
peries aëris, ſerenitas maris, terræ fœcūditas. Ex
hac vna virtute viri boni, vt inquit Cic. maximè
appellantur, quæ mirifica quædam res multitu-
dini videtur: in qua virtutis ſplendor maximus.
Hæc pacis eſt alumna, cuſtos & conſeruatrix: hęc
omnium reliquarum virtutum eſt Regina, atque
domina rerumpub. atque regnorum moderatrix
optima, & columna ſtabiliſſima: qua ſublata re-
ſpublicas atque regna conuelli, & labefactari eſt
neceſſe. Omnino Regis eſſe facere iudicium, &
iuſtitiam, paſſim Deus ipſe in verbo ſuo teſta-
tur. Sap. 1. Diligite iuſtitiam qui iudicatis terrā.
Vnde Solium regium, ſymbolum eſt ſeſſionis,
auditionis, examinationis cauſarū, iudiciorum.
Sceptrum ſimiliter, ſiue virga, inſigne eſt regiū,
ſignificans ſummum, & inflexibile recti ſtudium,
omni gratia, quaſi fronde ſpoliatum: & exactam
iuſtitiæ normam, ac regulam, ad quam ſunt o-
mnes controuerſiæ dirigendæ. Vnde Reges o-
lim ſceptrum geſtare ſoliti ſunt, vt oſtenderent
officium ſuum eſſe, neque gratiæ quicquam, neq;
offenſioni tribuere, ſed ſine vlla perturbatione
quicquid eſſet in hominum moribus, & contra-
ctibus obliquum, ad recti ratione͂ & iuris ordi-
ne͂ reuocare. Inde fit, vt in ſacris literis, hoc ſiue
ſceptri, ſiue virgæ nomen, ad regiam iuriſdictio-
nem ſignificandam poſitum ſæpe videatur. Vn-
de Iuſtitia vernacula noſtra lingua Rectitudo
appellatur: quia eſt regula & norma rectitudi-
nis, qua quiſpiam ſibi & proximo id tribuit, &
exhibet, quod ei debetur.

Te igitur, ô Gallia, térque quatérque beatam, cui Deus Regem dedit, licet imprimis virtute clarum, & illuſtrem (vt quotidianæ eius actiones iuſtitiæ æquitatiſque pleniſſimæ teſtantur) qui Solomonis, Dauidis, Ioſaphati, & multorum prædeceſſorum atque maiorum ſuorum exemplo inſiſtens veſtigiis, iuſtitiæ, & æquitatis eſt amantiſſimus, ſedulóque dat operam (quæ eius fundamenta Cic. appellat) primùm vt ne cui noceatur, deinde vt communi vtilitati ſeruiatur, tum vt ius cuique ſuum tribuatur, pariter æquabilitérque ſine vllo vel munerum, vel perſonarum reſpectu: vt boni defendantur, honoribus & præmiis afficiantur, contrà nocentes atque facinoroſi debitis meritiſque pœnis coerceantur: denique vt aduerſus vim, & iniuriam improborum, pax, trãquillitas, & diſciplina honeſta in regno conſeruari poſſit. Iuſtitiæ partes ſunt non violare homines, & dare operam, ne ab aliis violentur, lędantur, iniuriis afficiantur. Iuſtitiæ proprium eſt, vt non modò quis nemini iniuriam inferat, verum etiã omnem vim iniuſtam, & iniurias ab aliis illatas pro virili depellat, & propulſet. Et talis hic eſt Rex tuus. Non modò nemini iniuriam affert, vel laceſſitus, ſed eam ab aliis quibuſuis, quibus infertur, propulſare ſtudet, eos qui iniuſtè in alios impetum facere, iiſque violentas manus afferre conantur, coercet, ac reprimit. Qui idcirco multò magis Iuſti cognomẽ meretur, quàm Ariſtides ille priſci temporis princeps. Iuſtus, teſte ipſo Spiritu S. germinabit, ſicut lilium: & florebit in æternum, ſic Rex tuus iuſtitiæ,

iuſtitiæ,æquitatis & innocentię candore liliorũ inſtar(quę etiã eius ſunt inſignia)floret,& florebit in perpetuum. Hęc ipſa iuſtitia eſt eius quaſi veſtis regia, quauis purpurea & aurea veſte lõgè pretioſior: Ita vt Iobi illa de ſe vſurpare poſſit: Iuſtitia indutus ſum, ſicut veſtimento. Eadem virtus eſt illi loco thoracis, & armorum, iuxta illud Sapiẽtis, Sap.5.dictum: Induit pro thorace iuſtitiam,Rex,inquit Solomon,Pro.20.qui ſedet in ſolio iudicij ſui, vultu ſuo omne malum diſſipat. Vt igitur Sol hic clariſſimus nebulas diſpellit: Ita Rex tuus ſedens in ſolio iudicij,id eſt exercendo & exerceri conando iudicia iuxta iuſtitiæ, æquitatis, & legum normam: magis,magíſque diſſipabit vultu nutúque ſuo, omnium calumniarum, & mendaciorum nebulas, quas veritati, iuſtitiæ, & æquitati nebulones,hoc eſt, ſycophantæ, impoſtores multi effundere conãtur: & Ioſaphati Regis Iudæorum exemplo, iudicia corrupta, adulterata, venalia corrigere, & emendare,ac in priſtinam dignitatem vindicare vides,illum omni ſtudio eniti,& elaborare: cùm iudiciorum corruptela in tuo Regno præcipua ſit cauſa malorum, & calamitatum, quibus illud diuexatum adhuc & afflictum fuit. Cùm autem iuſtitia comparari debeat miſericordiæ (nam iuſtitia ſine miſericordia eſt crudelitas, & miſericordia ſine iuſtitia eſt fallacia) vtriúſque ſtudium in Rege tuo coniunctum eſſe ſatis ſupérque conſtat.

Ad hæc Regia virtus eſt fides (quam veteres promiſſorum conuentorúmque fidam obſer-

uantiam, & mutuam ſtipulationum exhibitionem appellarunt) & veritas, cuius cùm omnes homines, tum Reges in primis ac principes ſtudioſiſſimos eſſe decet. Fidem vere Cic. iuſtitiæ fundamentum, & dictorum, conuentorúmque conſtantiam ac veritatem definit. quam ſic vult dictam, quòd fiat id, quod dictum aut promiſſum eſt. Veritatem poëta ille antiquiſſimus magnæ virtutis principium eſſe dixit. Hilarius Epiſcopus fidei conſtantiam in Germanis maximè probauit, quorum fratres & gentiles Franci & Heluetij ſunt. Vt autem fide & veritate nihil præſtantius, ſalutarius, glorioſius: ita perfidia, & mendaciis nihil impius, nihil fœdius, nihil pernicioſius. Vnde bella niſi ex pactorum, conuentorum, fidei denique datæ & acceptæ violatione? Carolus dux Burgundiæ potentiſſimus, opulentiſſimus & vltimus ſuæ in Conneſtabilem Franciæ, qui & ipſe ex Regis tui paternorum progonorum eſt numero, & in Heluetios perfidiæ (vt innumera alia exempla omittam) graues & atroces pœnas dedit. S. Bernardus Epiſtola 38. ad Comitem Camp. Theobaldum: (quem in maternis Regis tui auis inuenies ſi quæras accuratè.) & quidem in aliis principibus ſi quando verbum lenitatis aut etiam falſitatis deprehendimus: nec nouum, nec mirum reputamus. At verò apud Comitem Theobaldum Eſt, & Non, nequaquam omnino patienter audimus, cui, vt dicitur, ſimpliciter dicere, iurare eſt, & leue mendacium, graue periurium imputatur. Inter plurima quippe virtutum inſignia, quæ veſtram pluri-

plurimum nobilitant dignitatem, & veſtrum per orbem clarum reddunt & celebre nomen, præcipuè laudatur in vobis veritatis conſtantia. Epaminondas Rex, ne per iocum quidem mentiendum eſſe dixit. Principem & Regem per omnem vitam in dictis atque promiſſis ita conſtantem eſſe oportet, vt illius vel iniurati dicto, citiùs, certiúſque, quàm aliorum iureiurando, fides habeatur: vt Nicoclem docet Iſocrates, Fides, inquit Dionyſius Halycarnaſſ. cuiuſque iuramentum eſt maximum & firmiſſimum teſtimonium. Nullum contrà crimen grauius perfidia haberi debet: quod ſemel admiſſum, nunquam aboleri, nulla obliuione deleri poteſt: quod Græcis, Pœnis, & aliis gentibus perpetuam ignominiæ notam inuſſit.

Rurſus igitur, ô Gallia, tibi gratulor, quòd Regem ſingulari Dei clementia conſecutus es, antiquæ, firmæ, conſtantis, & verè Francicæ fidei. Nam vt S. Bernardus ep. 219. ait, apud Francigenas olim iuramentum ſoluere probro ducebatur. Verè igitur Regem tuum ἀδόλῳ γνώμῃ καὶ ὑγιεῖ .i. mente ſana, ab omni dolo, & fuco aliena, appellare poſſumus: qualem Regem Plato in epiſtola quadam Dioni propinquo ſuadet vt eligant. Tantò autem admirabilior, gratior, & iucundior hæc tibi ſingularis Regis tui fides videri debet, quò illa rarior eſt infido, perfido, ac per iuro iſto noſtro ſæculo, quo contrà tuta magis, ac peruulgata eſt perfidia, atque periurium. Meritò igitur hunc tuum Regem Vvarramundum quod noſtra lingua os verax ſonat, ap-

pellamus: quod nomen fuit primi Regis Francorum, Marcomiri ducis filius anno 420. & de quo per lineam continuam maſculinam & directam deſcendit hic Rex tuus. Exulat à noſtro hoc ſeculo & ab orbe Chriſtiano fides, perfidiæ atque periuriorum plena ſunt omnia: ita vt illud Solom. Pro. 20. dictum verè poſſit vſurpari, virum fidum ſeu fidelem quis inueniet? Fides enim illa quæ Deo eſt præſtanda, quæ in Deum dirigitur, nequaquam vera & ſincera in iis eſſe poteſt, qui fidem hominibus etiam improbis datam atque promiſſam nòn præſtant. Quicquid igitur illi de ſua fide, in Deum, in Chriſtum verum Deum, & hominem, vnicum Dei, hominúmque mediatorem, iactant, atque gloriantur: tamen ſi perfidi ſunt atque periuri in proximum, illi omnis profectò fidei atque religionis reuerâ expertes ſunt cenſendi: non ſecus atque illi, qui, teſte Ioanne Apoſtolo, vacui ſunt charitate erga proximum, charitate quoque erga Deum omnino carent. Ethnici quoque maiore religione fidem etiam hoſtibus datam ſeruandam ſibi, atque colendam eſſe duxerunt, quàm nos, qui Chriſtiani nominis auctoritatem nobis vindicamus: id quod multis exemplis probari poſſet. Fidem violare hodie inter Chriſtianos pro ioco & ludo habetur: & ludũt Reges fœderibus, vt pueri nucibus. Tãtò magis igitur Regis tui fidem, quam etiam inimiciſſimis datam ſanctè, religioſéque præſtat, atque ſeruat, admirari, & imitari debes.

Regia præterea virtus, Regibus in pace, bel-

lóque

lóque maximè neceſſaria, viri propria, & maxime decora, eſt fortitudo, ſeu magnanimitas: quam eleganter veréque oratorum ille maximus, conſideratam periculorum ſuſceptionem, dolorum laborúmque perpeſſionem, ac contemptionem definit: cuius virtutis proprium eſſe ait nihil extimeſcere, omnia humana deſpicere, nihil quod homini accidere poſſit extimeſcendum putare, nulli neque fortunę, neque perturbationi ſuccumbere. Eius munera maxima eſſe, mortis doloríſque contemptionem. Nam fortitudo omnis aut in dolore, aut in labore, aut in periculo ſpectatur.

Fortitudo igitur quæ eſt animi affectio, legi in perpetiendis rebus obtemperans, vel rerum magnarum appetitio, & rerum humilium contemptio: comites habet (iuxta Cic.) magnitudinem animi, grauitatem, patientiam, rerum humanarum deſpicientiam: iuxta Macrobium, magnanimitatem, magnificentiam, conſtantiam, perſeuerantiam. Hac quoque virtute Rex tuus omnium confeſſione ſimul & admiratione excellit: quæ in multis rebus arduis, difficillimis, atque periculoſiſſimis ſpectata ſatis eſt, atque probata. Eſt igitur quod rurſus gaudeas, ô Gallia, Deóque gratias immortales agas, quòd eius munere, & beneficio Regem adepta es forti, ſtrenuo, excelſo, intrepido, & inuicto animo præditum, bellicoſum: qui nulla pro æquitate, & iuſtitia, pro patria, pro ſubditis pericula adire recuſat: qui in rebus maximis gerendis, & ſuſtinendis exercitatus, nunquam contrahit aut de-

mittit animum: nullorum negotiorum moleſtiarúmve mole, ac magnitudine obrui, ac debilitari potuit, quin contra vrget ac reſiſtit, vltróque negotiis occurrit. Qui in acie præire audet, & cui egregiè conuenit quod de Iulio Cæſare legimus (huic enim Rex tuus multis nominibus eſt comparandus) nunquam illum dixiſſe: Illuc ite, ſed huc venite. Idem de Rege tuo veriſſimè dici poteſt, qui præire, vel primus in aciem prodire eſt ſolitus, qui vt de Rege in ſacra hiſtoria ſcriptum, graditur ante ſuos, pugnat bella eorum. Nam inſtar leonis fortiſſimi, nullius ad occurſum expauescit, ita vt verè Βασιλεύς τε ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής. i. Rex ſimul atq; bellator bonus dici mereatur. Nullum ferè iam per aliquot annos prælium, nulla pugna, nulla velitatio, nulla oppidorum oppugnatio extitit, cui ille non interfuerit ſolùm, ſed etiam præfuerit, in qua non præiuerit: ita vt hac in parte multis viris bonis, & ſapientibus, de ſalute eius valde, vt par eſt, ſolicitis etiam hic modum excedere videretur. Vnde meritò Audax ſiue Animoſus videtur poſſe cognominari, quod Philippi III. illius cognomentum fuit, qui Ludouici S. Filius fuit primogenitus, & fons familiæ Valeſiæ: frater Roberti, à quo altera familia Borbonia promanauit. Quod tamen non temeritati, ſed bonæ conſcientiæ, animi magnitudini, & confidentiæ in Deo eſt tribuendum. Vnde admonitus aliquando à viris patriæ, & eius ſalutis amantibus, vt eſſet cautior, maiorémque ſalutis ſuæ rationem duceret, reſpondere magno & excelſo animo

fuit

fuit ſolitus, ſe vitam ſuam diuinæ commiſiſſe tutelæ, atque pręſidio, & cùm cauſę ſuę bonitate, & conſcientię integritate fretum, tum Dei clementia, atque miſericordia, quęuis pericula pro patriæ pugnando ſalute contemnere, atque deſpicere. Denique cùm ſubditi ſui non dubitent vitam ſuam, atque ſanguinem profundere, vel in diſcrimen offerre pro ipſo: ſe quoque viciſſim pro illis quæuis pericula ſubire paratũ eſſe.

Regia quoque, & verè Chriſtiana virtus eſt, Patientia, quam Cic. rerum arduarum, & difficilium voluntariam perpeſſionem honeſtatis gratiâ, definit: quam idem fortitudinis comitem, Seneca, fortitudinis neruum, appellat. Hanc virtutem in ſacris literis mirum in modum nobis commendari, atque mandari nouimus. Deus autem Regem tuum innumeris caſibus aduerſis, & calamitatibus adhuc exercuit: quas ille patientiſſimo, æquiſſimóque animo adhuc pertulit, atque perpeſſus eſt. Obduruit itaque iam pridem, & quaſi callum obduxit hac virtute ad quaſuis difficultates, labores, dolores, iniurias, moleſtias, patienter, placidè, atque ſedatè perferendas. Mirifica eſt, & incredibilis eius frigoris, caloris, ſitis, inediæ, vigiliarum, atque laborum militarium patientia, quibus ab ineunte ætate aſſueuit. Regium eſt (vt ait Antiſthenes) malè audire, quum benefeceris. Hinc Epaminondas Thebanus, quem Cicero totius Græciæ principem appellat, æquo animo calumnias tuliſſe ſcribitur: aſſerens fortitudinis, ac magnanimitatis hoc eſſe munus: (quod tamen ſcitum di-

ctum alij Alexandro M. tribuunt. Eadem hæc & Octauij Auguſti, & Veſpaſiani, & Titi eius filij (quem præ manſuetudine & facilitate delitias humani generis appellabant,) & C. Iulij Cæſaris fuiſſe dicitur, qui conuitia, opprobria, & calumnias quaſuis patienter toleraſſe feruntur, nec ſe iis paſſos fuiſſe ad vindictam, & vltionem irritari. Huius laudis, atque virtutis ſtrenuus eſt imitator Rex tuus: qui benefactis ſtudens ſtrenue maledicta hominum, atque conuitia contemnit, nec ſe facilè ad iram, & crudelitatem prouocari patitur.

Regia prætereà virtus, quæ Regibus ac principibus maximo eſt ornamento, atque decori, ad Regna, & Reſpub. bene gerendas maximo ſubſidio, quæque cùm omnem hominem Chriſtianum, tum Rectorem præcipuè Reipub. & Eccleſiæ decet, eſt conſtantia, quam M. Tullius ſtabilem eſſe dicit & perpetuam in ratione bene conſiderata permanſionem. Nihil eſt, quod tam deceat, inquit Cicero, quàm in omni re gerenda, conſilióque capiendo ſeruare conſtantiam, quam animi ſanitatem idem vocat. Hac virtute olim claruit Cato: qui, vt idem ait, grauitatem ſuam perpetua conſtantia roborauit, ſempérque in propoſito, ſuſceptóque conſilio perſeuerauit. Contrà verò inconſtantia, mobilitate, & crebra ſententiarum, tanquam tempeſtatum commutatione, vel in priuato homine, nedum in Rege, nihil eſt indignius, nihil impius. Stultus, inquit Sapiens, vt Luna mutatur. Vt enim leo collum dicitur habere inflexibile: ita

ita Regis voluntas debet eſſe firma, immobilis, conſtans in iis, quæ bona ſunt: edicta eius, & decreta æquitati, & iuſtitiæ conſentanea, ſint immutabilia: qualia olim fuerunt Perſarum, & Medorum. Hic dici non poteſt, quàm mira ſit Regis tui conſtantia, animíque firmitas, conſtans & perpetua eſt vitæ eius ratio, animo eſt forti, & conſtanti, ita vt non perturbetur in rebus aſperis. Conſtans & perpetua eſt eius voluntas in patriam. At tantò admirabilior eſt Regis tui conſtantia, quò crebrior & frequentior eſt hodie multorum, qui ſe Chriſtianos profitentur, inconſtantia: cùm leuitate, tum etiam periurio implicata. Conſtantiſſimus eſt in promiſſis, & data fide ſeruanda, in conſiliis, dictis, & factis, in omni ratione vitæ, in amore erga patriam, in pietate, & religione: ita vt Conſtantis, ſiue Conſtantij, & Conſtantini (quę fuerunt clariſſ. Impp. Rom. nomina) cognomen mereatur.

Regia prætereà, & cùm omni homine Chriſtiano, tum Rege imprimis (cuius ſymbolum fuit oleum, quo inungi olim Reges ſoliti) digniſſima virtus eſt Liberalitas, ſeu munificentia: qua multi Reges, atque principes ſibi fauorem, gratiam, atque gloriam æternam pepererunt. Artaxerxes dicere eſt ſolitus: magis Regium, ac Regię maieſtati conuenientius eſſe dare & largiri, quàm auferre: & veſtire potiùs, quàm denudare. In hiſtoriis, Cyri Regis Perſarum, à Xenophonte præ cæteris virtutibus, liberalitas maximè celebratur: Titus Veſpaſiani filius teſte Suetonio, dicere ſolitus eſt, illum

diem ſibi periiſſe, quo nullum in aliquem beneficium collocaſſet. Ludouici x I. Regis tui munificentia, in hiſtoriis valde laudatur. Sed non opus eſt antiqua proferre exempla. Rex tuus, huius quoque virtutis multa, iam dedit, & dat adhuc quotidie glorioſa documenta. Incredibilis enim eſt eius cùm erga quoſuis pauperes, inopes, tùm erga bene de ſe, de patria & Repub. meritos, benignitas, atque beneficentia. Itaque vt Valerius domum Agrigentini cuiuſdam, ſic nos illius aulam, atque domum Regiam munificentiæ officinam appellare poſſumus: quam etiam eò magis exercebit, quò Deus maiorem illi eius exponendæ facultatem dederit. Eius benignitatis illud maximo eſt argumento, quòd populum intolerabilibus iſtis tributis, atque vectigalibus liberare, vel certè alleuare conatur. Cùm plærique principes tributis intolerabilibus populo imponendis, acerbéque exigendis ſtudeant.

Regia virtus (quæ ſuperioris illius comes, vel germana quaſi ſoror appellari poteſt) eſt humanitas & facilitas, quæ in Rege omnium gratiſſima ad ineundam gratiam hominum beneuolentiámque conſeruandam aptiſſima eſt virtus. Nihil enim iis, qui alienæ ſunt poteſtati ſubiecti, gratius & iucundius eſſe poteſt, quàm quum intelligunt aures eius, qui regnat, eis patere, nec querelis eorum clauſas eſſe. Vnde facetus quidam inter iocandum dicere ſolebat: malle ſe cęcutienti, quàm ſurdaſtro domino inſeruire. Facilitas Philippi Macedonum Regis, multarum

ciuitatum

ciuitatum amicitiam ei conciliauit: adeò vt plures beneuolentia, quàm armis ſubegerit. Rex igitur promptus, & propenſus eſſe debet ad audiendas ſuorum querelas: in quo ſi ſe difficilem præbet, illum neceſſe eſt in Dei hominúmque odium, ac offenſionem, ac proinde maximum non Regni ſolùm, ſed etiam vitæ amittendæ periculum incurrere: vt Demetrij, Pauſaniæ, & aliorum, qui ob id fuerunt interfecti, exempla docent. Regis palatium omnibus patere debet, ita vt ſit miſerorum & afflictorum tutiſſimus portus, atque perfugium. Atqui Regis tui quanta ſit morum comitas, atque facilitas, quanta humanitas, ſatis dici non poteſt: ita vt qui dignitate Regibus, & principibus excellit, facilitate par infimis eſſe videatur: nemo eius congreſſum, nemo ſermonis facilitatem deſiderauit: facillimi ſunt ad illum aditus, eius aures patent omnibus. Maxima eſt eius ſermonis affabilitas, in fronte, vultu, ſermone, mirifica apparet, & elucet iucunda eius lenitas, morum dulcedo, & ſuauitas: ita vt quod de P. Scipione Aphricano Liuius prodidit, de illo quoque veriſſimè affirmari poſſit: Tanta, inquit, inerat comitas Scipioni, atque ad omnia naturalis ingenij dexteritas, vt non Syphacem modò barbarum, inſuetúmque moribus Romanis, ſed hoſtem etiam infeſtiſſimum, facundè alloquendo ſibi conciliaret. Et tamen hæc eius comitas non eſt ſine ſeueritate, neque grauitas ſine facilitate: quo nomine Atticus à Cornelio Nepote laudatur.

Regia virtus humanitati, & facilitati affinis,

ſeu potius illius mater, ac planè Chriſtiana, eſt humilitas, vt vulgò appellatur: quæ eſt voluntaria ſui ipſius deſpicientia, animique ſummiſſio, & modeſtia: cui oppoſita eſt arrogantia, ſuperbia, inſolentia. Ad hanc virtutem (ταπεινοφροσύνην Græcis dictam) nos adhortatur Petrus, & ea præditos fauore ſuo Deum proſequi affirmat. Humilitatem, inquit, animi vobis infixam habete: proptereà quòd Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Huc facit illud Syrachi: Quò maior es, inquit, hoc te ſummiſſiùs geras. Deus in lege ſua Regi, diſertè præcipit, & mandat, vt ſit modeſtus & humilis: ne cor eius extollatur & efferatur ſuper fratres per ſuperbiam. Rectorem te poſuerunt, (inquit Sapiens) noli extolli: eſto in illis, ſicut vnus ex illis. Abominatur contrà, inquit Salomo in Prouerbiis, Dominus omnes ſuperbos: Et ſuperbia deiicit homines, at humilis potietur gloria. Denique tota Sacra ſcriptura, ſiue Spir.S. per illã ad nullam ferè virtutem nos acrius adhortatur, quàm ad humilitatem: & à nullo vitio magis dehortatur, atque deterret quàm à ſuperbia, tanquam radice, atque ſemente omnium malorum. Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Chriſtus ipſe horum omnium princeps, & exemplis & præceptis hanc virtutem maximè docuerũt. Eiuſdem virtutis multa ſigna, atque teſtimonia in Regis tui dictis, factis, geſtibus, totius vitæ conſuetudine cernere licet. Regem habes Dei gratia non elatum, ſuperbum, arrogantem, alios pre ſe contemnentem, ac deſpicientem: ſed ab ambitione,

ſuperbia,

ſuperbia, & arrogantia planè alienum, in cuius ore, vultu, oratione, geſtu, inceſſu, veſtitu, moribus apparet, & elucet ſingularis humilitas, atq; modeſtia. Odit contra homines, vt auaros, ita ambitioſos, faſtu turgidos. Itaque Deus illum ſecundum ſua promiſſa ad maiorem dignitatem prouexit & prouehet, iuxta illud Iacobi: Humiles vos, inquit, reddite in conſpectu Domini: & eriget vos. Et illa Chriſti: Quicunque ſe effert, humiliabitur, & quiſquis de ſe ſummiſsè ſentit, extolletur: quibus côgruunt illa virginis θεοτόκου & ἀειπαρθένου verba, quibus Deum humiles exaltare, & erigere, at potentes, nempe ſuperbos ſibíque præfidentes, è ſoliis detrahere affirmat. Et illa Syracidis: Deus, inquit, omnibus temporibus ſuperbos ignominia, & dedecore affecit, & tandem horribiliter euertit.

Regia, veréq; diuina, & Chriſtiana virtus eſt Clementia, & manſuetudo, qua nihil laudabilius, & generoſo animo dignius, nihil ad conciliandam auctoritatẽ, gratiam, & beneuolentiam efficacius. Hæc regum maximum decus & ornamentum eſt: quam Seneca Lib. 2. de clem. temperantiam animi in poteſtate vlciſcendi, vel lenitatem ſuperioris aduerſus inferiorem in conſtituendis pœnis definit: quam idem ornamentum imperiorum ſimul, ac ſalutem certiſſimam vocat, qua principes non honeſtiores ſolùm, ſed etiam tutiores reddantur. Hæc quoniã Reges, & principes maximè decet, inde Clementiſſimi, & Sereniſſimi vulgò cognominantur: qui titulus Regibus Iſraël antiquitus fuit tributus, vt ſacra

teſtatur hiſtoria.2.Reg.20.Nihil laudabilius,inquit Cicero, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate, & clementia: Clementia eſt moderari pœnas eorum, qui ſunt ſanabiles.His virtutibus excelluit C.Iulius Cæſar, cuius admirabilis fuit tum in pace,reíque pub. adminiſtratione, tum in bello, in victoriis, in vlciſcendis hoſtibus animi moderatio: qua vſque ad pœnitentiam omnes ſuperauit. Dauid ſingulare clementiæ exemplum fuit,qui à vindictæ cupiditate alienus grauiſſimas iniurias à Saule,à Semejo, ab Abſolomo, & aliis ſibi illatas patienter tulit. Verumtamen in Regibus manſuetudo grauitate & iuſtitia condienda eſt.

Eſt igitur rurſus, quòd gaudeas,ô Gallia,atq; læteris, quòd Regem tibi Deus dedit non crudelem,implacabilem, & inexorabilem: ſed Regem clementiſſimum,manſuetiſſimum,ad iniurias quaſuis grauiſſimas condonandas promptiorem, quàm alij ad inferendas. Vt Aſſuerus Rex ille Perſarum potentiſſimus ſceptrum aureum intendit ad Heſteram (quod erat clemētiæ ſignum:) Ita Rex tuus clemētiam ſuam porrigit,ac præbet omnibus ſuis hoſtibus.

Etſi verò propria hæc eſt genti Borboniæ & ingenita,ac inſita à natura virtus,ita vt non tam à dominio Borbonio,quàm à natura, morúmq; ſingulari puritate,atque Bonitate, illa verè Regia Ludouici IX.propago, atque ſoboles denominanda eſſe videatur: tamen tuus Rex in illa familia vti primogenituræ,ita etiam huius virtutis

tutis nomine, palmam videtur poſſidere. Maxima enim eius eſt manſuetudo, incredibilis in ſumma poteſtate rerum omnium modus, atque moderatio, ita vt illa omnes in admirationem rapiat. A vindictæ enim & vltionis ſtudio, cupiditatéque alieniſſimus, graues, multas, & atroces ſibi illatas iniurias, communis concordiæ, & ſalutis gratia, voluntaria obliuione libenter contriuit, multis infeſtiſſimis ſuis hoſtibus pepercit, cuius rei illos ipſos teſtes appello. Et certè clementia, in ipſa ira, (quæ in Regibus vehemẽs eſſe ſolet,) & in victoria, (quæ inſolens plærúmq; eſt, atque ferox) admirabilis meritò cenſeri debet. At hic tuus Rex, & iram ſuam, & ipſam victoriã, cuius maxima vis, adhuc ita vicit, vt plurimi, qui iuſtiſſima eius ira, atque victoriæ conditione, iure cecidiſſent, clemẽtia eius, atque lenitate incredibili fuerint conſeruati: multi, qui ei inimiciſſimi fuerant, culpæ ſuæ liberationem, errati veniam impetrarint. Ita vt hac de cauſa inuictus meritò, ſeu inuictiſſimus dici mereatur, qui non homines tantùm, ſed etiam iram ſuam, atque victoriam vicit, victis clementiſſimè parcẽdo, & ignoſcendo. Dauidis ſtrenuus eſt imitator. Nam quemadmodum ille Sauli ſocero ſuo, & aliis infenſiſſimis, infeſtiſſimíſq; ſuis hoſtibus: ſic hic tuus Rex multis grauiſſimis ſuis hoſtibus, & inimicis, qui illũ capitali odio proſequuti ſunt, qui eius vitam crudeliſſimè perſecuti ſunt, & infeſtarunt, clementiſſimè pepercit. An non rex tuus hac ſua clementia, lenitate, mãſuetudine atque miſericordia præcellente, viam

ſibi, aditúmque ad hunc dignitatis gradum patefecit, muniuit: an non hæ virtutes, ſatellitum & cuſtodum inſtar, illum adhuc cuſtodierunt aduerſus innumerabiles inſidias, an n n gloriam illi, maximam pepererunt? Vt igitur Rex tuus fortis eſt ad reſiſtendum hoſtibus ſuis, qui eum oppugnarunt: ita iiſdem victis, atque ſupplicibus ad ignoſcendum eſt longe promptiſſimus. Ille iuxta Bruti dictum, acrius prohibenda bella ciuilia, quàm in ſuperatos iracundiam exercendam eſſe exiſtimat. Ita tamen clementiam, & manſuetudinem adhibet, iuxta M. Tullij præceptum, vt non negligat reipub. cauſa ſeueritatem ſalutarem qua vt idem ait, vincit inanem clementię ſpeciẽ, cùm nimia lenitas peccando licẽtiam pariat. Et veriſſime aliquis dixit, eſſe quandam miſericordiam crudelem.

Regia præterea virtus eſt Charitas, cùm erga omnes homines (qui proximi nomine in ſacris literis ſæpè deſignantur) tum pręcipue erga ſubditos, quos Rex tanquam parens, atque paſtor bonus, ſummo amore, atque fauore proſequi, & illorum ſaluti atque commodis, omni ſtudio, & opera conſulere debet: Omnium charitates, inquit Cicero, patria vna complexa eſt. Rectè dictũ eſt à Platone, ortus noſtri partẽ ſibi patriam ipſam vẽdicare. Idem: Decet, inquit, chariorem eſſe patriam nobis, quàm noſmetipſos: &: Nullum eſt tantum periculum, quod ſapiens pro ſalute patriæ vitandum arbitretur. Hac de cauſa Reges olim, vt Ludouicus XII. & alij, patres patriæ fuerunt honoris & amoris cauſa à ſubditis

appellati. Talis profectò eſt amor Regis tui erga te atque patriam tuam flagrantiſſimus, quo incenſus & inflammatus ipſa naturæ bonitate, nihil prætermittit, & adhuc prætermiſit operæ, ſtudij, curę, atque laboris, quod ad dignitatem, libertatem, & ſalutem tuam pertinere videtur. Non ſecus igitur, atque parens φιλόστοργος erga vos tanquam liberos ſuos piè eſt affectus, atque animatus: quos etiam verè liberos, veréq; Francos (quæ vox liberum ſonat) efficere conatur.

Regium etiam imprimis munus eſt ciuium concordiam (quam M. Varro à cordium congruentia vult dictam, qua, vt Criſpus Salluſtius ait, paruæ res creſcunt, vt diſcordiâ maximæ dilabuntur: quam Philoſophi nonnulli vrbium dominam, & Reginam appellarunt: quam nos & chordam .i. vinculum validiſſimum, atque firmiſſimum: & coronam .i. ornamentum Rerumpub. non ineptè meo iudicio appellare poſſumus) omni ſtudio ſartam tectam tueri, & conſeruare, & amiſſam reuocare. Nam, vt veriſſimè Polybius dixit, omnis Reſpub. conſeruatur foris fortitudine in hoſtes, domi concordia. Ita Regi tuo nihil magis curæ eſt, atque cordi, quàm concordia veſtra: nihil ille magis omni ſtudio ſuo enititur, atque elaborat, quàm vt vos, qui diſcordes eſtis, concordiſſimos, vobiſque inuicem amiciſſimos rurſus reddat, nóſque à triſtibus, & funeſtis iſtis diſcordiis, atque diſſenſionibus ad veram, iucundam, & ſalutarem concordiã Thraſybuli & Aureliani Imperatoris exemplo tandem reuocet.

Regia quoque virtus eſt ſobrietas, cibi potúſque temperatia, iuxta illa Pro.31. Solomonis, Nolite Regibus dare vinum, ſcilicet immodicum: illud enim virus eſt ac venenum in priuatis, nedum in Regibus, ac Principibus, qui maieſtate poteſtatéque ſua freti, ſibi licere putant, quod animi libido ſuadet:ac vitiorum eſt & turpitudinis omnis fomentum. At tibi Dei beneficio Rex eſt cibi potúſque mirum in modum temperans, imò inediç, famis atque ſitis mirificè patiens.

Quum prætereà in Rege ad bene regnãdum requiratur bene ſapientérque vel tacendi, vel loquendi ſcientia, atque prudentia: Rex hic tuus vtriuſque modum, optimè tenet. Deinde ſermo illius planè eſt Regius, hoc eſt verax, liber, grauis, Laconicus, breuis, argutus, acutus: adhæc feſtiuus, in familiaribus præſertim colloquiis. Plurimum enim delectatur iocis, atque facetiis non ſcurrilibus, & obſcænis, ſed liberalibus, & honeſtis, ab omnibus mendaciis, calumniis, maledictis, blaſphemiis, deierationibus, (quibus vel Dei, vel hominum nomen, atque fama læditur, ac violatur) toto pectore abhorret, & ipſe ab iis abſtinet, & omnes alios cùm exemplo ſuo, tum pœnarum grauitate deterret.

Regem prætereà ad bene & vtiliter regnandum aptum, & idoneum ſapientiſſimi quique cenſent, qui prius ipſe bene paruerit, & obedierit. Difficile enim eſt illum imperare, & alios regere, qui nullius vnquam imperium ſubiit. Nam obediendi, atq; obtemperandi ſtudium cùm regendi

gendi ſcientiam efficit, tum animo moderatur, quorum vtrunq; ad regnum bene adminiſtrandum eſt perneceſſarium. Hic verò tuus Rex, & parentibus,& preceptoribus à pueris bene præcipientibus libenter paruit, atque obtemperauit. Præterea hodie quoque omnibus bene monentibus,docentibus,ac conſulentibus,cùm politicis,tum Eccleſiaſticis de rebus morem gerere eſt paratus.Seruiuit adhuc Deo,ſeruiuit Chriſto,ſeruiuit Regibus,ſeruiuit patrię,ſeruiuit virtutibus, ſeruiuit legibus, quis ergo illum imperio cùm dignum, tum aptum eſſe non cenſebit?

Poſtremò (vt huic Regiarum virtutum enumerationi finem imponam) Regum, ac Principum virtus ſingularis,munus,& officium præcipuum eſt,legum obſeruantia, atque obedientia: atque vt ſibi ipſi ſuis affectibus bene imperent. Legum diuinarum,& humanarum,quanta ſit in omni regno, Repub. ſocietate humana, ad eius conſeruationē vtilitas,imò neceſſitas,quid opus eſt multis verbis oſtēdere?Res ipſa loquitur,ipſa quotidiana teſtatur id ſatis ſupérque experiētia. Omnia inquit Cicero, noſtra cōmoda, iura, libertatem, ſalutem deniq; à legibus obtinemus: & idcircò à legibus non eſt recedendum. Indignum eſt, inquit idem, in ea ciuitate, quæ legibus teneatur:diſcedi à legibus. Hoc enim vinculum eſt huius dignitatis, qua fruimur in Repub. hoc fundamentum libertatis,hic fons æquitatis. Mens,& animus,& conſilium,& ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus. Vt corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege ſuis partibus, vt ner-

uis,ac ſanguine, & membris vti non poteſt. Legum miniſtri magiſtratus:legum interpretes iudices:legum denique idcirco omnes ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus. Itaque omnia legum præſcripto,& imperio fieri debent. Quid quæſo his Cic. verbis pulchrius, elegantius, planius de legum vſu,& vtilitate dici poſſet,quibus ciuitatis, & Reipub.ſalutem in legum obſeruatione, eiuſdem exitium in earundem neglectione, ac violatione,conſiſtere ſatis manifeſtè docet?

Quæ cùm ita ſint,Reges (quorum curæ,atque fidei multarum ciuitatum,atque populorum ſalus à Deo commiſſa,atque concredita eſt:) omni cura,& ſolicitudine leges,quæ rerũpub. columina ſunt, atque fulcra, ſartas,tectas tueri,& conſeruare, earúmque violationem grauiter punire debent. Ipſum Regis nomen illos huiuſce ſui officij admonet,quod à regendo deducitur,& inde regula atque rectum vt ante diximus. Eſt autem lex nihil aliud,quàm recti, & æqui regula, atque norma:ſiue recti,& honeſti præceptio, & praui, iniuſti, & inhoneſti prohibitio. Regis itaque,& Legis,ſiue vocum ipſarum, & ſoni ſimilitudinẽ, ſiue res vocibus ſubiectas ſpectes, maxima eſt cognatio, & affinitas:ita vt neque Rex ſine lege, nec lex ſine Rege conſiſtere poſſit. Et quemadmodum leges Regum, Principum, ac magiſtratuũ,ita viciſſim Reges,Principes,ac magiſtratus legum quaſi parentes, cuſtodes, & patroni ſunt habendi. Hinc Cicero verè, ſcitéque magiſtratũ quidem legem loquentem,legẽ vero magiſtratũ mutum appellat:Et Xenophõ magiſtratũ legem

viuentem, atque videntem: Et Ariſt. principem νομοφύλακα .i. legum cuſtodem vocat. Optimè autem facilliméque leges diuinas, & humanas, ac patrias præſertim, ſaluas & incolumes tuebitur, ſi non modò ipſe ſubditos ſuos ad illarum religioſam obſeruationem, atque obedientiam adiget, verùm etiam ſi earum obſeruantia, & obedientia à ſeipſo exordium duxerit, ipſemet prior eis ſeſe ſubiecerit, iis obedientem ſe & obſequentem præbuerit. Non ſine cauſa igitur Deus in explicatione officij Regij hoc Regibus potiſſimum præcipit, vt legem diuinam cordi, memoriæque ſuæ quaſi inſcriptam ſemper & inſculptam teneant, illam ſemper ante mentis oculos ſibi proponant, illam dies, noctéſque meditentur, eius cùm intelligendæ, tum præſtandæ facultatem à Deo petant, ad illam ceu regulam rectam, atque perfectam omnia conſilia, & actiones ſuas dirigant: id enim pertinere cùm ad Dei præpotētis illius Regis Regum & Domini Dominorum gloriam, quam omnibus mundi huius Regnis, atque imperiis longè anteponere debēt: tum & ad ipſummet, & ad ſubditorum, totiúſque populi illorum tutelæ à Deo commendati ſalutem. Regnum autem Galliæ optimis, & ſalutaribus legibus conſtitutum, ac fundatū eſt, quarum cuſtodiæ, & obſeruationi religioſæ diuturnus ac florentiſſimus eius ſtatus aſſcribi, acceptúſque referri debet. Reges enim tui legum Regiarum, & patriarum fideles fuerunt cuſtodes, omnémque dederunt operam, vt illæ non eſſent tanquam gladius in vagina recondi-

tus, ſed vt executioni mandarentur. Regum autem munus eſſe legibus parere, atque obtemperare, atque ita ſuo exemplo, cuius maxima eſt vis, atque pondus, alios quoque ad legibus obſequendum inuitare, & allicere, cùm ſacræ ſcripturę auctoritate (de qua paulo ante dictum eſt) tum ſapientiſſimorum quorumque teſtimonio, & ratione ipſa facillimè comprobatur. Plutarchus in magnifico, verèque philoſophico Periādri principis Corinthij epulo (ad quod multi celeberrimi totius Gręcię Sapientes inuitati fuerant) cùm ſinguli ex ordine ſentētias ſuas de optimo principis, & Reipub. ſtatu, expoſuiſſent, Biantē Prixneum ſecundo loco dixiſſe refert, illum ſibi clarum, glorioſúmque principem videri, qui ſeipſum patriarum legum imperio ſubiiciat. Mandane Cyri Regis Perſarum mater apud Xenophontem, Regibus, inquit, non libido, ſed leges dominentur. Plinius Secundus, Traianum hoc nomine laudat, quòd conſule ſedente, & iuramentum præbente iurauerit, ſe legibus pariturum, cuius verba hæc ſunt: Ingens gloria tua Cæſar, inquit, ipſe te legibus ſubieciſti, quas nemo principi ſcripſit, ſed tu tibi nihil amplius vis licere, quàm nobis: ſic fit vt nos plus tibi velimus. Non eſt princeps ſupra leges, ſed contrà, leges ſupra principem. Idem Cæſari, & Conſuli, quod cęteris non licet, &c. Vnde & abiturus magiſtratu iuratur nihil contra leges factum. Magnum quod iurando promitteres, maius poſtquam promiſiſti. Pacatius Theodoſio: Tantum, inquit, tibi licet, quantum per leges licebit. Ius

ſummum

ſummum facultate & copia commodandi, non ſecuritate peccandi experieirs. Cæſari, inquit Seneca, cùm omnia licent, propter hoc minus licet. Principis vita cenſura eſt, inquit Plinius Secundus, eáque perpetua, ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur. Nec tam imperio, quàm exemplo opus. Vnde Claudianus: Honorium inſtitutum ait: Regis ad exemplum, neq; ſic componere ſenſus, Humanos edicta valent, quàm vita regẽtis Componitur. Huc facit illa principum Rom. ſententia, quæ extat in iure ciuili: L. digna vox. C. de Leg. Dignam maieſtate Regnantis vocem, legibus ſe alligatum fateri principem. Hac de cauſa doctiſſimi, ſapientiſſimíque viri hoc inter Regem, atque tyrannum diſcrimen ſtatuunt, quòd tyranni imperium legibus ſit ſolutum, & infinitum, Regum autem officium legibus, & æquitate ſit definitum. Vnde Theodoſius Imp. hoc ipſo longè ſe à tyranni moribus abeſſe declarauit, quòd ſe legibus profeſſus eſt alligatum eſſe. Plato in Epiſt. 8. ad Dionis propinquos docet illam Rempub. & Regnum florere, in quo νόμος κύϱιος ἐστὶ βασιλεὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωποι τυράννοι νόμων. i. vbi lex Regium, merúmque in homines imperium obtinet, non verò homines legum tyranni extiterunt. Hoc itaque dat conſilium tyrannidem affectantibus; vt imaginariam, & ementitam huiuſmodi poteſtatem fugiāt, & oderint, & in Regiam dignitatem commutent, vt Regiis legibus ſeruiant, & obtemperent, maximos honores à voluntariis hominibus, & ipſis legibus haud dubiè reportatu-

ri. θεὸς ἀνθρώποις σώφροσι, νόμος: ἄφροσι δὲ, ἡδονή. Ibidem vult Regiam poteſtatem eſſe ὑπεύθυνον & legibus ſubiectam, ita vt leges dominentur, non modò aliis, ſed ipſis Regibus, ſi quid παράνομοι. i. præter ipſas egerint. Deteſtanda igitur eſt illa magorum Perſicorum ſententia, qui Cambyſis Regis ſui turpiſſimum inceſtum cum ſorore approbandi gratia, illum à patriis quidem legibus alienum nõ eſſe dixerunt, ſed aliam eſſe Regiam legẽ qua Regi licet, quicquid libido ſuadet. Non hæc lex Regia, ſed tyrannica, immò diabolica eſt appellãda, ac ne legis quidem nomine digna, ſed potius omniũ legum euerſio dicenda eſt. Sic Iulia impuriſſima Caracalli nouerca dixiſſe fertur, pricnipibus omnia licere, eorúmq; voluntatẽ, & libidinem pro legibus eſſe. vt Spart. in Carac. refert. Idẽ ſenſit Thraſymachus Chalcedonius, qui principum vtilitate, atque libidine ius omne definiebat, ac iuſtitiam in eo ſitam eſſe dicebat, vt ſubditi principum iuſſis, ſiue iuſta illa eſſent, ſiue iniuſta, obtemperarent. Quando item Cæſarem Octauianum olim ſenatus Rom. decreuit legibus eſſe ſolutum: an non eo ipſo demonſtrauit afflictam eſſe Rempub. oppreſſam eſſe libertatem, illum eſſe tyrannum? Non igitur iuriſconſulti, ſed iuris potius corruptores, pernicioſiſſimíque aſſentatores illi exiſtimandi ſunt, qui Regibus, principibus, ac magiſtratibus perſuadere conantur, id quod ſibi facillimè perſuaderi patiuntur, illos legibus eſſe ſolutos, ac illis nequaquam teneri alligatos, & aſtrictos: illos eſſe ſupra leges, voluntatem illis eſſe prò lege, atque

ratione,

ratione, illis licere quicquid libet, illos leges quaſuis perrumpendi habere poteſtatem, legibus non parere debere, ſed imperare: illos legibus longè eſſe ſuperiores, legúmque non ſeruos, & miniſtros, ſed dominos eſſe: cùm contrà Cicero ideò nos legum ſeruos eſſe dicat, vt liberi eſſe poſſimus. Euellendæ ſunt ex animis hominum impiæ, & peſtiferæ iſtæ opiniones, ſeu potius errores exitiales. Verè filij Belial dicuntur illi, qui ἄνομοι & ἀνυπεύθυνοι .i. exleges, ab omni obſeruatione immunes eſſe volunt, quíque legum ſuauiſſimum, ſaluberrimúmque iugum, & imperium excutere conantur, qui ſuarum libidinum, atque cupiditatum, diaboli denique mancipia, quàm legum, iuris, æquitatis, honeſtatíſq; ſerui eſſe malunt. Diaboli vinculis malunt eſſe aſtricti, quam legis diuino vinculo, vel, quàm Dei, iuris, atque legum, dum ſibi quiduis pro arbitrio ſeu libidine potius ſua, & dicendi, & agendi licentiam infinitam arrogant.

Non imminuitur, & obſcuratur hac legum obſeruantia illorum maieſtas, & dignitas, vt nõnulli opinantur, ſeu potius ſomniant: ſed augetur, & amplificatur, nec ſeruitus hæc eſt exiſtimanda, ſed potius pulcherrima libertas. In hanc ſententiam ſic ſapienter Claudius Seſellius, De repub. Galliæ lib. I. Regis Ludouici XI. quõdam conſiliarius diſſerit. Legibus Regum auctoritas temperatur: quod ad ipſorũ laudem in primis pertinet &c. Deinde Rex legibus parendo hoc ſuo exemplo, non ſecus ac magnes ferrum, vniuerſum populum ad iiſdem obtemperãdum,

vel ad eaſdem ſanctè, religioſéque colendas, & obſeruandas attrahit, & impellit. Contrà, quando ipſe leges contemnit, ſimul toti populo eaſdem contemnendi maximam occaſioné prębet.

Longior aliquantò fui hac in parte, propterea quòd multi hodie in Orbe Chriſtiano nefaria hac opinione ſunt imbuti, multíque adulatores, (qui vt Q. Curtius rectè dixit, plures Regum opes euertunt, quàm aperti hoſtes) gratię illorum aucupandæ gratia hoc principibus viris perſuadere conantur, quod eſt falſiſſimum, & cùm illis ipſis, tum vniuerſis populis, quibus præſunt, pernicioſiſſimum. Qui adulatores quia volunt omnia poſſe, idcirco hoc principibus inculcant, non vt illorum ſed vt ſuam auctoritatem ſtabiliant. At Regis tui longè alia eſt mens, alia ſententia, qui quidem à primis annis legibus, æquitati, honeſtatíque parere, & ſeruire didicit. Idem hodie quoque legem diuinã ſemper intuetur ac contemplatur, ad illam vitam moréſque ſuos componit, omnia dicta, facta, & conſilia ſua dirigit. Leges patrias antiquorum illorum regum, Imperatorum, atque principum exemplo conſeruare ſtudet: cúmque illarum beneficio ad hãc dignitatem ſit euectus, libenter illis ſe ſubiicit, illis paret, & obtemperat. Non opibus, ſatellitio, poteſtatéque ſua fretus quiduis, quod libet, ſibi licere exiſtimat, ſed legibus ſe eſſe ſubiectum, & ex earum præſcripto regnandum eſſe exiſtimat. Diſcant ergo omnes Reges, Principes, & magiſtratus, Regis tui exemplo legibus parere, illas non contemnere, violare, ſed diligenter, fideli-

ſidelitérque obſeruare, iuri, æquitatíque ſeruire ſi dignitati, atque ſaluti ſuæ bene volunt eſſe cõſultum.

Et hæc quidem ſint dicta de Regis tui virtutibus, quæ quidem tot, ac tantæ ſunt; vt à nemine vel eloquentiſſimo de illis ſatis dici poſſe videatur. Harum autem virtutum, te te, inquam, ô Gallia, rurſus teſtẽ appello, iis frueris quotidie, maiora illarum in dies & documenta cernis, & emolumenta atque commoda percipis. Videtur profectò Deus omnes omnino maiorum & prędeceſſorum eius virtutes (vnde Sãcti, Pij, Adeodati, Patrem patriæ, Sapientes, Animoſi, Pulchri, Magni, Sereniſſimi, Chriſtianiſſimi, fuerũt cognominati) in hũc tuum Regem vnicum congeſſiſſe: ad miſerum, afflictúmque tuum ſtatum inſtaurandum. Vnde verè, ac meritò Sapiens, Sanctus, Pius, Animoſus, Pulcher, Magnus, Pater patriæ, Sereniſſimus, & Chriſtianiſſimus Rex appellari debet. Nec verò tu tantùm, ſed etiam Italia, Hiſpania, Germania, Anglia, Scotia, Polonia, totus denique Orbis Chriſtianus harũ illius virtutum præſtantiſſ. teſtis eſt: teſtes earum ſunt tam hoſtes eius, quàm amici: quæ ita claræ ſunt, ac manifeſtæ, vt nemo eas inficiari poſſit. Quid dicam quòd illarum fama in Oriẽtem vſque penetrauit, tantus eſt illarum ſplendor, & magnitudo? Hę verò illius virtutes verè Regiæ, veréq; Chriſtianæ (quæ ſunt Sancti Spiritus dona atque munera) illum non ſolùm Regem, ſed etiam Chriſtianiſſimũ Regem eſſe demonſtrãt.

Atque his quidem illius virtutibus planè cõ-

ueniunt, atque reſpondent egregia illa cùm regni Nauarreni, tum Francici (cuius vtriúſque nunc eſt dominus)inſignia. Nauarreni enim inſignia ſunt Cathenæ,& Smaragdus: quæ à Sãctio priſco illo Rege Nauarræ 30. regum barbarorum victore, ac domitore profecta ſunt. Nam cùm,vt literis memoriæque proditum eſt, 30.olim barbari Reges,duce atque imperatore Smaragdo Caſtelliæ regnum occupaſſent, & grauiſſimo Chriſtianis iniecto metu, breui tota ſe Hiſpania potituros eſſe confiderent, Sanctius Nauarrorũ Rex, collecto ſtatim forti magis, quàm numeroſo exercitu, aduerſus eos profectus eſt. Excogitauerant autẽ barbari cùm aliã multa ad prohibẽdas Chriſtianorũ incurſiones aptiſſima, tum cathenas quaſdã ferreas,quibus ita vias quaſdã occluſerãt,vt equitatui,quo valebãt plurimũ, omnis adẽpta ſpes faciendę in hoſtem irruptionis videretur. At Sãctius cum ſuis Sancti Sp. ductu,& impulſu,per medios hoſtes,atq; Cathenas illas ferreas,ſibi,&ſuis ferro viã faciens,tandem hoſtes vicit, atque fugauit, duce illorum Smaragdo ſua manu obtruncato. Ad conſeruandam ergo tam nobilis victoriæ memoriam,ſimúlque ad inflammandos ſuorum ſucceſſorum animos ſimilis virtutis, ac laudis amore, & ipſe poſteà cathenas pro inſignibus geſtauit, & inſtituit vt iiſdẽ inſignibus cæteri poſt ſe Reges vterentur. At quoniam eo in prælio barbarorum illorum imperatorẽ ſua manu interfecerat: eiuſdem nominis gemmam, medio catenarum illarũ complexu contineri voluit. Hæc verò inſignia huic

quoque

quoque tuo Regi Nauarrę ob inſignes illius virtutes atque victorias pulchrè conueniunt. Nam Cathenæ illæ Smaragdo diſtinctæ & inſignes, eius & laborum, dolorum, atque periculorum plurimorum, quibus quaſi cathenis quibuſdam ferreis fuit conſtrictus, & eius victoriarum, quibus Dei ope illa omnia ſuperauit, & denique eius virtutum, atque factorum, quæ omnibus totius mūdi ſmaragdis, gemmis, & cathenis aureis, longè pretioſiora ſunt & ſplēdidiora ſigna, atq; ſymbola clariſſima.

Sic Gallici quoque Regni hodierna inſignia, quæ ſunt tria lilia aurea, non à Clodouæo ſed Carolo VI. Francorum Rege profecta, vt Tillius annotauit, in ſuo breuiario rerum Frāc. eandem ob cauſam ei probè congruunt. Nam lilium, flos candidiſſimus, aſpectúque iucundiſſimus, cuius eſt odor fragrantiſſimus, atq; ſuauiſſimus, cùm virtutis, tum laudis, atque glorię eſt ſymbolum. Lilia ergo hæc Regis tui nobilitatem, integritatem, fœlicitatem, famam denique, & gloriam florentiſſimam ſignificant. Sed verba prætereà illa S. Bernardi in illud Canticorum. 2. *ſicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*. à Rege tuo diligenter conſiderari velim: quę quidem Regi tuo, & præſenti eius totiúſque Regni ſtatui, atque temporibus valde accommodata, animaduerſione ſunt digniſſima. Spina, inquit, culpa eſt, Spina pœna eſt, Spina falſus frater, Spina vicinus eſt malus. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. O candens lilium, ô tener, & delicate flos, increduli, & ſubuerſores ſunt te-

cum, vide quomodo cautè ambules inter ſpinas. Plenus eſt mundus ſpinis. In terra ſunt, in aëre ſunt, in carne tua ſunt. Verſari in his, & minimè lædi, diuinæ potentiæ eſt, non virtutis tuæ. Sed confidite, inquit, Ioan. 16. quia ego vici mundum. Etſi igitur vndique tibi intendi proſpicias tribulationum, tanquam tribulorum aculeos, non turbetur cor tuum, neque formidet, ſciens quia tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio autem ſpem, ſpes autem non confundit. Rom. 5. Cõſidera lilia agri, quomodo inter ſpinas vigent. Si fœnum, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, cuſtodit, quantò magis amicam, & ſpõſam ſuam chariſſimam? Deniq; cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe. Pſal. 144. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Non mediocris titulus profectò virtutis inter prauos viuere bonum, & inter malignantes innocentiæ retinere candorem, & morum lenitatem, magis autem ſi his, qui oderunt pacem, pacificum, & amicum *ipſis* te exhibeas inimicis. Id planè tibi ſimilitudinem datam de lilio iure quodam proprietatis ſpecialiter vendicabit, quòd ipſas vtique pungentes ſe ſpinas candore proprio illuſtrare, & venuſtare non ceſſat. An non perinde lilium tibi videtur implere quodammodo Euangelij perfectionem, qua orare iubemur pro calumniantibus, & perſequentibus nos, benefacere his, qui oderunt nos? Luc. 6. & Matth. 5. Ergo & tu fac ſimiliter, & erit anima tua amica domini, & laudabit te, de te dicens: Quia ſicut lilium inter ſpinas, ſic amica

mea

mea inter filias. Hæc ſcitè, & eleganter Bernardus.

Scimus prętereà Regiæ dignitatis inſignia eſſe Coronas, diademata, ſceptra, purpuras, gladios, thronum, quę eadem ſunt virtutis, rerúmq; cum virtute & laude geſtarum præmia.

Verum quis neſcit in externis his ornamentis, & inſignibus nequaquam regiam dignitatem cōſiſtere, ſed in iurę, atque in virtutibus, ſine quibus externa illa dedecori potius ſunt Regibus, quàm decori, ac ſordent omnino. Illa vmbris, hæc corpori ſunt comparanda. Regem itaque facit nō corona, aut diadema aureum, gemmis & margaritis refulgens, ſed partim iuſta legitimáque electio, ſiue ſucceſſio, partim virtus. Coronæ enim vel ex herbis, graminibus, floribus, vel ex metallis, vt auro, argento, gemmis, lapidibus pretioſis, vel ex panno confectæ, antiquiſſima, & communi omnium gentium conſuetudine virtutum, rerum præclarè geſtarum, præſertim pro patria, meritorum de patria, & victoriarum fuerunt inſignia, atque ſymbola. Itaque Regi tuo, propter egregias eius virtutes, res geſtas, victorias, cùm, vt eſt in prouerbio, ad Corollas vſque denotant, merita in patriam, etiam ſi ille nec ex Regio eſſet genere, nec regni ſucceſſio ad illum pertineret, non vna, ſed multę coronæ, triūphales, obſidionales, ciuicæ, murales, caſtrenſes, ouales, nauales, optimóque iure eſſent imponendæ. Caput illius atque pectus multis præſtantiſſimis virtutibus, quaſi coronatum eſt, atque ornatum, quę quidē, vt vera regni

benè adminiſtrandi organa, adiumenta, atque præſidia, omnibus vel pretioſiſſimis huius mundi coronis longè ſunt anteponendæ. Lex eſt regia, vt qui regni hæres annum ætatis XIV. impleuiſſet, ei Corona imponeretur, obſequij, & fidelitatis & fidelitatum iuramenta præſtarētur, auctore Foſſardo Vol. 2. c.60. Bucheto lib.4. Et tamen Reges Franciæ poſſunt etiam ante Coronationem adminiſtrare, priuilegia & reſcripta dare. Nam quoad poteſtatem, & auctoritatem gubernandi regnum, Timor Domini, inquit Syracides, eſt honor, & gloria, & gaudium, & corona pretioſa. Timor domini, inquit idem, eſt corona ſapientiæ. Hac corona, id eſt timore Dei, Rex tuus excellit, & ornatus eſt. Coronatio nihil addit, nec ſacra vnctio, vt decidit Præpoſitus in c. per venerabilem. quod autem. qui fil. ſint legitimi.

Quæ autem Coronarum, eadem monilium, veſtium, ſceptri, ſolij, ſiue throni regalis, ſatellitij denique eſt ratio. Vera enim monilia, atque monumenta, veſtes, ſceptra, throni, ſatellitia regia, ſunt virtutes, quæ vera ſunt Regū, atque regnorum cùm ornamenta, tum firmamenta, atque præſidia.

Quod ad vnctionem denique attinet, in veteri Teſtamento ſcimus, & Sacerdotes, & Reges vnctione, & vnguentis conſecrari, & inaugurari fuiſſe ſolitos, quæ vnctiones, cùm Spiritus S. & eius donorū, tum officij Regij, atq; muneris, tum denique Chriſti ſummi ſacerdotis, atque Regis figuræ fuerunt, atque notæ. vnde Aug. lib. quæſt. 114.

114. qui in Reges vngebãtur olim Chriſti vocabantur,habentes imaginẽ Chriſti. Modum autẽ regiæ vnctionis Rabbini veteres hunc fuiſſe tradunt, quòd in fronte deliniebatur figura, ſpecie coronæ. Et quoniam ex quibuſdam ſacræ ſcripturæ locis conſtat, oleum ſuper caput eius,qui inaugurabatur, effuſum fuiſſe, vt ſuam traditionem tueantur, volunt primum delineatam fuiſſe coronam, poſtea oleum ſuper caput effuſum. Hæc verò Reges inungendi conſuetudo, tãdem cum multis aliis ceremoniis in eccleſiam noui teſtamenti introducta fuit, licet aliquantò ſeriùs. Vnctione enim epiſcopali eccleſia Græca, & orientalis, vltra annos 120. caruit, vt docent hiſtoriarum periti. Priores Reges & Imperatores Chriſtianos nuſquam legimus vnctos fuiſſe. Sed nolo hìc de Vnctione hac multis diſputare,quam nonnulli mirantur & dolent à Iudæorum ceremoniis ad Reges, & Imperatores, Chriſtianos traductam fuiſſe. Nonnulli quidem rem politicam eſſe putant,ac ideò vſurpari poſſe: Sed quum illa fiat per Cardinales, atque epiſcopos,inde probatur, pro re, ſeu ceremonia religioſa,ab iis qui eam vſurpant, haberi. Leonem primum,Martiani ſucceſſorem legimus coronatum à Patriarcha Conſtantinopolitano, nec tamen vnctum. Quando verò primùm inſtituta fuerit vnctio in orbe Chriſtiano non planè conſtat, ſed hiſtoriarum periti rem exiſtimant eſſe nouam. Nolo etiam hic de oleo S. Remigij multis diſputare,quod nonnullis videtur eſſe fabula.vt & illa quæ de cuiuſdam Ampullæ mira-

culo circũferuntur. Quicquid ſit, illud certè conſtat, pleriſque principibus iiſdémque verè Chriſtianis ſatis eſſe ſi vngantur interna vnctione Spiritus S. & gratiæ. Quòd ſi illo ipſo tempore, quo huiuſmodi vnctioni locus fuit, Moyſes, & alij etiam ſine vnctione externa, iuſti legitimíque potuerunt eſſe principes, inde conſtat externam hanc vnctionem Regum, ex Iudaica Synagoga Vet. teſt. in Eccleſiam Chriſtianam quaſi poſtliminio introductam, ad Regiam dignitatem nõ requiri, vnde multi olim Reges, & principes Chriſtiani, etiam in tuo Regno, illa caruerunt.

Cùm igitur Rex tuus, iuſto, legitimóque modo ad Regni tui poſſeſſionem, & adminiſtrationem peruenit, oleo.i.ſpiritu pietatis, ſanctitatis, fidei, atq; religionis: item oleo.i.ſpiritu conſilij, ſapientię, atque prudentię: oleóque ſiue ſpiritu fortitudinis, patientiæ, atque conſtantiæ, & oleo humanitatis, benignitatis, ac manſuetudinis, quis quæſo illum non verum Regem, non verè vnctum, ſeu vnctiſſimum (vt ita loquar).i. Chriſtianum ſeu Chriſtianiſſimum potius duxerit? Nam vera vnctionis olea & vnguenta, ſiue vt Greci loquuntur, chriſmata ſunt Sancti Spiritus chariſmata, .i. dona, quæ omnibus vel fragrantiſſimis oleis, & vnguentis longè ſunt anteponenda. Hæc autem Regi tuo ineſſe nemo eſt tam inſigniter impudens, qui negare poſſit. Atque hæ quidem virtutes, quarum ab ineunte ætate ad hoc vſque tempus in pace, & in bello, in rebus ſecundis, & aduerſis, multa documẽta dedit,

dit,quarum fama totum orbem peruagatur,quę omnium gentium ore, ſermone, linguis,atq; literis celebrãtur, tibi aculei debent atque ſtimuli eſſe, ad hunc tuum Regem magno amore complectendum, eique obediendum. Quis igitur erit ex vobis tam oblitus beneficij diuini, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitati ſuæ, quem non excitet, non inflammet tanti Regis tam præclara, & eximia virtus? Nam ſi virtutis tanta eſt vis, vt illa etiam in alieno, in peregrino, atque adeò in hoſte, & inimico noſtro ſpectata nos ſummopere delectet, & ad illum amandum alliciat,quantò magis præclaræ,& eximiæ hæ naturalis, & legitimi tui Regis, ſeu patris potius,atque paſtoris virtutes,quę ad Regni patriæque tuæ dignitatem, atque ſalutem ſpectant,te ad illum ſyncerè,& ardenter amandum, atque colendum incitare, & impellere debent? Hę enim virtutes à Deo illarum fonte,& auctore,& ad imitandum in Rege proponuntur,& ad illum, cui illæ inſunt, tot tantíſque Sancti Spiritus muneribus cumulatum, & ornatum,amandum,ac reuerendum.

Magna poſtremò eſt ac omnino Regia Regis tui virtus,Fœlicitas, quam eleganter Cic.honeſtarum rerum proſperitatem, & fortunam,conſiliorum bonorum adiutricem vocat. Quis igitur quæſo ſimiliter dubitet huic tuo Regi Regna,& imperia, omnéſque Regni opes, & exercitus committere, cuius adhuc in re militari ſumma, & admirabilis extitit fœlicitas, qui in grauiſſimis caſibus,atque periculis vincendis, &

ſuperandis, admirabili, incredibiliſque vſus eſt fœlicitate, qua tamen ille nequaquam inſoleſcit, ſed ſoli Deo pro pietate ſua acceptam refert, memor Græci illius prouerbij, θεοῦ δὲ δῶρον ἐστὶν εὐτυχεῖν βροτοὺς: Fœlicitas eſt virtus à ſummo Deo. Cum igitur tanta ſit Regis tui & auctoritas, & fœlicitas, vnde illum conſtat Deo eſſe cariſſimum, tu quoque meritò illum eandem ob cauſam cariſſimum, magnóque in pretio, & honore habere debes.

His porrò tam præclaris & ſplendidis virtutibus, rebúſque geſtis maximam ſibi, & clariſſimam nominis famam, atque gloriam, exiſtimationem, gratiam, auctoritatem denique non apud domeſticos ſolùm, atque ſubditos, verùm etiam exteros, atque peregrinos peperit. Auctoritatem Cic. ſenectutis apicem vocat, multò veriùs nos illam virtutis apicem appellare poſſumus. Illam in Imperatore requiri, & in bellis præſertim adminiſtrandis, & imperio militari plurimum valere Pompei exemplo idem auctor, & orator grauiſſimus probat. Vehementer enim inquit, pertinet ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocij de imperatore exiſtimēt. Hanc quoque comparari, & augeri diſciplinæ ſeueritate Vegetius rei militaris ſcriptor optimus docet. Maximam autem, & grauiſſimam Regis tui auctoritatem res ipſa, & experientia quotidiana ſatis ſupérq; teſtatur, quam illi cùm præcipuè Deus ipſe, tum inſignes eius virtutes, fortia facta, ſeuera diſciplina conciliarunt, augéntque quotidie. Itaque non tam imperio, quàm

quàm auctoritate ipſa, nutúque regere cuncta videtur, & adminiſtrare & amicis quidem atque ſociis animum addere, hoſtibus auté, atque inimicis adimere, & metum, atque terrorem iniicere.

Quoniam igitur, ô Gallia, & Deus, & natura, & patria tua, lex, ius diuinum, & humanum, talem tibi Regem dedit, quo (ſi tibi ex omnibus orbis Chriſtiani partibus alium eligendi daretur optio, & facultas) meliorem, præſtantiorem, tibi vtiliorem, ac ſalutariorem, hac denique Regia maieſtate digniorem ne optare quidem poſſes: tuę profectò erit pietatis, & Religionis, tuę prudentiæ, tuæ charitatis, tui muneris, & officij, & Deo Regi Regum pro tanto hoc eius beneficio ingentes & aſſiduas agere & habere gratias. Et Regem hunc tuum, tanquam Dei donum, atq; munus, Dei vicarium, Dei imaginem, Dei miniſtrum, tanquam patrem, paſtorémque fideliſſimum amplecti, colere, eius dictis, & edictis, & imperio, non tantùm Regio, ſed etiam paterno, libentiſſimè parêre. Noli quæſo, per Deum immortalem, hoc eius imperium iuſtum, legitimum, ac diuinum, duro ingratóque animo repudiare, & aſpernari. Reputa etiam atque etiam animo tuo grauiſſimam illam S. Pauli admonitionem. *Omnis* (inquit Apoſtolus Rom. 13.) *anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubdita eſto. Non enim eſt poteſtas niſi à Deo, quę verò ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt. Itaque quiſquis reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſtiterint, ſibi ipſis iudicium accipient. Nam princi-*

dicunt,ac inferunt.

Quòd ſi autem iuxta Chriſti, Prophetarum, Apoſtolorum, martyrum, apoſtolicæ, & primitiuæ Eccleſiæ monita, præcepta,& exempla, dominis, Regibus, Imperatoribus,principibus, ac magiſtratibus,etiam Ethnicis,barbaris, à Chriſtiana religione alieniſſimis,(qui virgæ ſunt atq; flagella iræ diuinæ) propter Deum in omnibus iis, quæ diuinæ voluntati, noſtræque conſcientiæ non repugnant,obtemperare,iis omnia officia, & obſequia præſtare, tributa, & vectigalia quantumuis grauia, pendere, pro illorum ſalute Deum aſſiduè deprecari, iis bene velle, bene ominari,atque precari debemus:quantò magis te decet, ô Gallia, hunc tuum Regem tam pium, tam religioſum,tam prudentem,tam magnanimum, tam bellicoſum, tam clementem, benignum,ac proinde Chriſtianiſſimi titulo digniſſimum, ſingulari amore complecti, omnem illi iuſtam debitámque reuerentiam, & obedientiam exhibere? Quòd ſi etiam externis, & peregrinis Regibus, qui iuſta, legitimáque vocatione,electione,atque ſuffragiis regnum fuerint adepti, eſt parendum, vt Polonorum, & aliarum gentium exemplis comprobari poſſet: quantæ infamiæ, atque furoris fuerit, Regi huic tuo natiuo,genuino,ex tuis inteſtinis,atque viſceribus procreato,parere nolle? Propone tibi ante oculos totam illam antiquiſſimam, ampliſſimam, nobiliſſimam, florentiſſimámq; familiam Borboniam, verè Regiã,& nomine,& re ipſa,atque natura bonam, benignam, humanam, ad quam

diuino & naturali iure Regni huius hæreditas, atq; poſſeſſio pertinet, in quam grauiſſime peccabis, ac proinde vindicem, & vltricem experieris acerrimam omnium iniuriarum, quibus hunc tuum Regem, illius nunc familiæ principem, atque caput, affeceris. Propone tibi omnes illius agnatos, cognatos, propinquos, conſanguineos, affines, amicos probos, & fideles, maximę dignitatis, poteſtatiſque viros, quos omnes irritabis, & ad grauiſſimam iuſtiſſimámq; vltionem prouocabis, ex amiciſſimis inimiciſſimos & infeſtiſſimos reddes, ſi hunc iuſtum legitimúmque tuum Regem vel dictis, vel factis violare perrexeris. Quod ſi etiam vitioſiſſimis Regibus, omni ferè vitiorum genere oppletis, omnique virtute vacuis, eſt parendum: qua conſcientia tu Regi huic tuo, vel ipſo hoſtium conſenſu omni virtutum genere commendatiſſimo, & ornatiſſimo, iuſtam debitámque obedientiam detrectabis? Virtutis tanta vis eſt, vt illa non ſolùm in peregrinis, verùm etiam in inimicis noſtris atque hoſtibus cognita, atque perſpecta delectet, nóſque ad illos amandos pelliciat, & inuitet: Te verò Regis tui naturalis virtutes tam præclaræ, & eximiæ, quæ etiam peregrinis, & externis, imò aduerſariis ſunt admirationi, ad illum tibi amiciſſimum, tui amantiſſimum, redamandum, eiq; obtemperandum, flectere & commouere non poterunt. Quòd ſi Reges, Imperatores, populi externi, cuiuſcumque illi ſint religionis, hunc tuum Regem ob præclaras & eximias eius virtutes amant, admirantur, ſuſpiciunt, & cùm ei,

tum

tum tibi ipſi gratulantur: cogita quæſo quàm ab omni non ſolùm Chriſtiana, ſed humana quoq; ratione, ſenſúque alienum ſit futurum, ſi tu hoc diuinum in te beneficium non agnoſcas, & aduerſus hunc naturalem tuum Regem rebellis, & contumax, eſſe perrexeris. Ergo vel externorum Regum, principum, magiſtratuum, populorum (inter quos ego quoque imprimis numerari volo) erga hunc tuum Regem amor, beneuolentia, obſeruantia, lætitia, gratulatio te multò magis eiuſdem amore ac beneuolentía accendere, & inflammare debet.

Inter omnes virtutes, ſiue omnia ea, quæ Regni, ac Reipub. alicuius ſtatum continent, atque conſeruãt, nihil eſt firmius, validius, & efficacius, quàm eorum, qui poteſtati, & imperio alicuius ſunt ſubiecti, iuſta debitáque obedientia, quæ ex animo vero, fideli, & ſyncero proficiſcatur. Theopompus Rex Lacedæmoniorũ, dicenti cuidam, idcirco Spartam optimè ac diutiſſimè ſeruari, quòd Reges bene imperare didiciſſent, ſcitè profectò dicitur reſpondiſſe, quin potius, quia ciues Regis edicto audientes eſſent. Ac omnino Regni, imperij, Reipub. familiæ, cuiuſuis deniq; ſocietatis, ſiue magnæ, ſiue mediæ, ſalus cum iuſto, legitimo, ac ſapiente imperio, tum iuſta debitáque ſubditorum obedientia conſtat. Obedientia igitur (quam Cyprianus omnium diſciplinarum matrem vocat) debetur cùm Deo imprimis, tum Regibus, principibus, magiſtratibus, proceribus, præceptoribus, tutoribus, patronis, omnibus deniq; iis, qui vel per naturam,

vel per legem dominantur: Atqui hic tuus Rex eſt tuus imperator, tuus dominus, tuus magiſtratus, tuus pater, tuus tutor, tuus patronus, iuſtus, naturalis, atque legitimus. Qua igitur ratione iuſtam meritámque ei obediẽtiam ſine multiplici culpa, atq; ſcelere denegare poſſes? Perſarum imperium (vt taceam de aliis) idcirco tam diu floruiſſe exiſtimatur, quòd Reges ſuos maximo in pretio, & honore habuerunt, in quo tamen modũ exceſſerunt, cùm diuinos illis honores tribuerunt. Quòd ſi igitur Ethnici vera Religione vacui, tamen vel naturæ inſtinctu, & impulſu Reges ſuos etiam vitioſos ſibi amandos, & colendos eſſe duxerunt, nec ſine nephario ſcelere violari poſſe, atque lędi exiſtimarunt (vt plurimis exemplis probari poſſet) quantò magis hęc Chriſtianorum debet eſſe mens, atque ſententia, quantò magis illi omnem honorem, amorem, obſeruantiam, & obedientiam Regibus ſuis deferre debent, quibus Deus ipſe Reges, principes, ac magiſtratus, tanquam ſuos vicarios, tanquam deos quoſdam, vt in ſacris literis appellantur, nõ natura, ſed munere & officio diligentiſſimè verbo ſuo ſacroſancto commendauit.

Obediendo igitur huic tuo Regi, Deo ipſi obedies, qui hunc tibi Regem non in ira & furore ſuo, ſed pro gratia, & amore ſuo immenſo tibi dedit. Contrà autem inobedientia tua Deum ipſum (vt nihil dicam de Rege) ad iram, & furorem grauiſſimum prouocabis, grauiſſimam eius in te iram, & offenſionem concitabis, in horrendas Dei manus incurres. Obedientiam Regibus,

principibus, magiſtratibus legitimis debitam qui negligunt, atque violant, illi Deo ipſi ſunt inobedientes, ac proinde in grauiſſimum, teterrimum, & inexpiabile perduellionis, læſæ maieſtatis non tantùm humanę, ſed etiam diuinę crimen incurrunt, illi ordinem à Deo conſtitutum conuellunt, labefactant, illi omnis ordinis, iuris diuini, & humani ſunt violatores, omnis ſocietatis humanæ perturbatores, ſunt cenſendi. Ægyptij ſacerdotes populum Regi ſuo obſequentiſſimum ſignificare volentes, apem formabant breuem, variam, in rotunditatem compactilem. Mira enim eſt apum erga Regem ſuum beneuolentia, & obedientia, de quo ſic eleganter & melle dulcior eſt Plinij oratio, lib. 11. c. 17. Mira plebis circa eum obedientia: quum procedit, vnà eſt: totum examen circa eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore eſt, ipſe opera intus circuit ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam, lictoréſque, aſſidua cuſtodientes auctoritate. Procedit foras non niſi migraturo examine. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm proceſſere, ſe quæque proximam illi cupit eſſe, & in officio conſpici gaudet. Feſſum humeris ſubleuant, validius fatigatum ex toto portant. Si quâ laſſatus deficit, aut fortè aberrauit, & ore proſequuntur vbicumq; ille conſedit, ibi cunctarũ caſtra ſunt, &c. Quantò igitur magis decet hominem ratione præditum ſuis dominis, ſeſe obedientem & obſequentem ſumma cum fide, atque beneuolentia exhi-

bere, ac proinde non homines, ſed brutis animantibus deteriores illi iure ſunt exiſtimandi, qui id facere recuſant.

Cogitabis prætereà hanc obedientiſſimam, præſtantiſſimam, & Chriſtianiſſimam virtutem à multis ſæculis ad hunc vſque diem quaſi propriam fuiſſe Gallici generis, atque ſeminis. Hac inquam virtute atque laude gens Gallica multarum gentium, atque Regnorum victrix, omnibus ferè reliquis gentibus, atque populis terrarum, longè antecelluit, palmámque hac in parte poſſedit, qua de cauſa non mirum eſt iuxta illam paulò ante commemoratam Theopompi Regis Spartani ſententiam, Regnum hoc tuum tam diu duraſſe, & in ſtatu fœlici, & florenti permanſiſſe. Hac ipſa virtute, hoc eſt, obſequium & obedientiam Regibus ſuis naturalibus præſtando maiores tui multos potentiſſimos Reges, belli-coſiſſimas gentes deuicerunt, in Regni huius ditionem ſubegerunt. Hanc igitur virtutis, atque gloriæ hæreditatem, ac patrimonium à maioribus tuis acceptum, tibi relictum, te retinere, & conſeruare, minimæque inobedientiæ alicuius, vel minima ſpecie polluere, ac contaminare decet.

Contumacia omnis, vt ait Arrianus Iuriſconſultus aduerſus ducem, vel præſidem militis, capite punienda eſt: quantò magis igitur contumacia aduerſus Regem, Regem præſertim iuſtum, & legitimum? Conſenſus præterea virtus atque voluntas conſentiens tota Chriſtianorum Regni tui procerum atque optimatum (qui & ipſe

ipſe teſtis eſt diuinæ voluntatis) tibi auctor, impulſor, & ſuaſor ad hunc iuſtum, legitimum tuum Regem ambabus, quod dicitur, vlnis amplectendum, atque colendum eſſe debet. Hæc ergo ſunt grauiſſima, firmiſſima, maximíque momenti, meo iudicio argumenta, ex diuino & humano iure ducta, quæ te, mea Gallia, meritò ad hunc tuum Regem amandum, colendúmque incitare, atque flectere debent: Deus ipſe fundator, & auctor eſt omnis Regiæ, & imperatoriæ dignitatis, ac poteſtatis, ille vult, nobis præcipit, ac mandat, vt omni iuſtæ, legitimæque poteſtati, ac imperio pareamus. Omnis igitur, qui Regiæ maieſtati reſiſtit, & repugnat, is diuinæ maieſtati, auctoritati, ac voluntati reluctatur. Non igitur ſolùm Regem, illius familiā, propinquos, amicos, conſiliarios, ſubditos, fideles, quorum maxima eſt copia, incredibilis dignitas, ſumma poteſtas, ſed ipſum Deum pertinaci hac tua rebellione, ac contumacia ad iram, & furorem implacabilem prouocabis, qui tibi placandus potius eſt pœnitentia, quàm pertinacia iſta, atque contumacia magis irritandus. Graue eſt, vt illis Ciceronis verbis vtar, habere eundem iratum ſimul, & armatum, quantò igitur tibi grauius, & horribilius erit habere ipſum iratum ſimul, & armatum immenſis opibus, atque viribus.

Si times, & exhorreſcis Pontif. Rom. iras, excommmnicationes, proſcriptiones, anathematum fulmina, quæ ſæpe antiqui tui Reges tanquàm iniqua, iniuſta, ac violenta contempſerunt, nec illis ſe terreri, & ab officio ſuo auocari,

paſſi ſunt, quantò maiori tibi terrori,& horrori eſſe debet Dei ſupremi illius noſtri Iudicis ira, vltio,& maledictiones,qui omnes eos qui iuſtis, legitimíſque ſuis Regibus, & magiſtratibus, iuſtam debitámque obedientiam præſtare recuſant, non ſolùm humanæ, ſed etiam æternæ vitæ communione priuat. Si Papæ, & Pontif. Rom. auctoritas plurimum apud te valet, plus apud te Dei valere debet poteſtas , & imperium , à quo nulla eſt prouocatio , nullum patet effugium. Dei igitur & voluntas, & benignitas : & poteſtas, & iuſtitia, & vltio te ad hunc tuum Regem amplectendum & omni officiorum genere proſequendum incitare debet. Noli ergo Deo, Religioni, conſcientiæ tuæ reluctari, quæ quidem lucta tibi grauiſſimum tandem luctum eſt paritura. Noli Dei clementiſſimi tui patris benignitatem, te ad pœnitentiam & obedientiam iuſtam inuitantis contenere, ne tandem horrendam eius iuſtitiam,ac ſeueritatem ſentire,& experiri cogaris.

Redite igitur tandem cum illo in gratiam, qui vobiſcum in gratiam redire cupit, qui non veſtrum exitium , ſed ſalutem potius ardentiſſimè expetit, vos non perditos, ſed conſeruatos cupit. Ne igitur quæſo immortale,& inexpiabile cum illo bellum geratis,qui vobis amicis potius , quàm inimicis vti magnopere cupit. Ne pergatis bellum aduerſus illum obſtinatè gerendo,in Deum, & in patriam peccare. Quouſque tandem,ô Gallia,gladios veſtros mutuo ſanguine imbuere, in vos ipſos veſtráque viſcera figere,

gere,bellum ac ſimul peſtem,perniciem,vaſtitatem vobis inuicem inferre perſeuerabitis: quis tandem erit finis iſtorum veſtrorum bellorum, ſeditionum,cædium,& lanienarum,quem ad finem ſeſe iactabit effrenata iſta veſtra & quaſi inſatiabilis audacia,atque ſæuitia? Quàm eſt indignum,ab omni ratione Religionéque alienum, vos vim fœdam, & immanem,quam communi opera atque ſtudio à veſtris ceruicibus, & capitibus,veſtris viſceribus vos auertere, ac depellere oportebat,nunc vobis ipſis inferre?Refugit animus, atque exhorret commemorare immanitatem,quam in vos ipſos exercuiſtis, quam nulla barbaria poſſit agnoſcere.Recordamini liberorum, & coniugum veſtrarum turpiſſimas violationes, ædium, tectorum, oppidorum deſtructiones, atque ruinas, agrorum vaſtitates, innumerabilium cuiuſuis ſexus,ætatis,conditionis,& ordinis hominum horrendas cędes,atque lanienas, miſerabiles fugas, triſtiſſima exilia, infamiam,egeſtatem, & alias calamitates, quæ bella præſertim ciuilia comitari ac conſequi conſueuerunt.

Redite tandem in gratiam cum Deo,cum veſtro Rege,vobiſcum inuicem.Et quidem ſi cum Deo in gratiam redire, Si Deum vobis reconciliari, atque placari, ſi illo poſthac propitio potius,& placato,quàm irato,& aduerſo vti cupitis, neceſſe profectò erit vos prius & cum Rege veſtro, & vobiſcum inuicem in gratiam redire, obliuiſci iniuriarũ, deponere & abiicere multorũ odia, inimicitias, ſtudere paci, & concordiæ.

Imitamini cùm Dei immenſam & infinitā, tum huius Regis veſtri ſingularem clemētiam, manſuetudinem, placabilitatem. Nolite cum ſitis mortales, immortales & perpetuas inimicitias gerere. Deponite arma, ſeu armatos, hoc eſt iratos veſtros animos, & inducite arma ſpiritualia, quę ſunt clementia, lenitas, manſuetudo, patientia, charitas. Tandem aliquando de tetro hoc tuo incendio belli inteſtini potius extinguendo, quàm fouendo cogita, ne quæſo ad illud fouendum, faces, & oleum, hoc eſt, arma, pecunias, opes incendiariis ſubminiſtrare pergas. Noli religionis nomine, & obtentu inimicitias tam graues, & atroces ampliùs gerere, ne pergas religionis velo, & integumento, tetra & impia iſta tua odia, inimicitias, & crudelitatem mutuam palliare. Religio enim Chriſtiana, & Chriſtus eius auctor, caput, doctor, & magiſter perfectus, nos odia, & inimicitias deponere, voluntaria perpetuáque ἀμνηστείᾳ id eſt, obliuione cōterere, etiam cum inimiciſſimis in gratiam redire, iiſque nos recōciliari iubet. Religionem contrà Chriſtianam non colimus, ſed impiè, nefariéque violamus, quando in mutuis odiis, & inimicitiis perſeueramus, ac multæ vindictæ, & vltionis cupiditate immani flagramus. Nequaquam gratæ, ſed potius inuiſæ, & execrabiles erunt omnes veſtræ preces, ſupplicationes, cæremoniæ, religio, quandiu diras tetráſque iſtas inimicitias inter vos pergetis gerere. Si religionis tanto ſtudio flagras, paci fac ſtudeas, quæ quidem religionis eſt propria, eius eſt mater, nutrix, & conſeruatrix

ſeruatrix, vel Deum potius ſupremum pacis, belliſque arbitrum precare, vt pro triſti, ac diuturno iſto bello pacem tibi largiatur, quò ipſius Dei afflatu in vnam tandem fidem, atque religionem veram, & orthodoxam, coaleſcas. Pax enim vera eſt mater, atque nutrix fidei, & religionis: bellum contra eiuſdem peſtis eſt, atque pernicies. Ne amplius religionis, & iuſtitiæ obtentu, atque prætextu glaucomã oculis tuis obiici, mentis tuæ oculos tibi perſtringi, atque ita diutiùs bello iſto religionem, iuſtitiam, iudicia, patriam, & Eccleſiam perturbari, & exterarum quoque gentium ludibrio, rapinis, direptionibus, contumeliis, iniuriiſque exponi patiaris. Bello pacem: hoc eſt, ſalutem exitio, longe anteponas. Bellum indicas odio, inuidiæ, inimicitiis, auaritiæ, ambitioni, & aliis prauis affectibus, vnde tetra iſta bella (quæ ſunt quaſi peſtifera quædam multorum capitum bellua) exiſtunt, & exoriuntur. Noli diutius bellum gerere contra patriam, contra tuam ſalutem, ſed potius contra prauos tuos affectus, libidines, cupiditates, contra auaritiam, ambitionem, odium, ſpem fallacem, vanos & inanes metus. Hoc enim bellum eſt belliſſimum, ac ſaluberrimum, Chriſtianóq; homine digniſſimum. Cordi tibi ſit, vt etiam eſt Regi tuo, concordia, qua, vt veriſſimè ille dixit, & experientia ipſa teſtatur, paruæ res creſcunt, diſcordia autem maximæ dilabuntur. Auctore igitur, ac principe hoc tuo Rege, fac ad pacis, cõcordiæ, libertatiſque ſpem exardeſcas, qui quidem data fide, & iureiurando interpoſito tibi a-

nimi,& conſcientiæ libertatem eſt pollicitus.

Nolite vos,Eccleſiaſtici ordinis homines,atque clerici,in veritatis,humilitatis, & charitatis Chriſtianæ cathedra,bella,arma,ſanguinem,cędes,rebelliones, Regis & principũ cõtemptum, atque odium ſpirare,ſed populum potius ad pacem,& concordiam,ad iuſti legitimíque tui Regis reuerentiam,& obedientiam excitate,eſtote pacis,concordiæ,atque charitatis,non diſcordię, diſſenſionum,atque turbarum tubæ, atque buccinæ , ſi patriæ vobis ſalus curæ eſt atque cordi, vt eſſe debet. Nolite belli diſcordiarum , rebellionis , inobedientiæ , ſed pacis (qua Deo nihil gratius,& acceptius,hominibus nihil iucundius, & ſalutarius)patientiæ, manſuetudinis,eſſe præcones,auctores, & impulſores, & cùm ipſo vitæ veſtræ exemplo , quo nihil ad homines mouendum eſt efficacius,tum cõcionum veſtrarum facibus , omnes virtutum illarum ſtudio inflammate.

Dulce enim etiam nomen eſt pacis, res verò ipſa cùm iucunda,tum ſalutaris.Nam nec priuatos focos, nec publicas leges, nec libertatis iura chara habere poteſt,quem diſcordiæ , quem cædes ciuium,quem ciuile bellum delectat, eúmq; ex numero hominum eiiciendum,ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto : non is homo,ſed monſtrum, bellua fera , & immanis eſt. Tandem igitur aliquando depoſitis abiectiſque armis,paci ſtudeas,cuius vides Regem hunc tuũ eſſe ſtudioſiſſimum. Semper enim Rex tuus pacis laudator,auctor,ſuaſor,& alumnus fuit.Quęſo

ſo igitur tandem aliquando tot tantíſque edocta malis ſapere,ſiue reſipiſcere diſcas, & arma iſta, animatóſque ſimul iſtos tuos animos,atque ſpiritus depone, & abiice, colla verò naturali huic tuo Regi ſubde,nec aduerſus ſtimulum calcitrare pergas. Moneat atque moueat te præteritorum malorum recordatio ad pœnitentiam, qua Deus placatur.Nunquam ſera nimis eſt pœnitētia,dum modo ſit ſeria & vera.

Quoniam autem belli iſtius tui ciuilis & inteſtini cauſa præcipua à nonnullis eſſe exiſtimatur religionum diuerſitas, omnino in tua patria : vt etiam apud nos , atque adeò in toto orbe chriſtiano, quinq; reperio eſſe hominũ genera.Vnũ eſt eorum , quorum religio eſt nulla religio , ij ſunt homines athei,epicurei,libertini, qui in omni ſcelerũ, & flagitiorum cœno volutãtur,qui nullis legibus ſe aſtringi patiuntur, quę hominũ natio vtinã hodie per totum orbẽ Chriſtianum nõ tã diffuſa eſſet.Horũ verò effrænata,& indomita peccandi licentia,atq; libido,legũ vinculis, & pœnarũ ſeueritate,cõſtringi,ac reprimi debet.

Secundum genus eſt hypocritarum , qui Religionis,æquitatis,pacis, & charitatis erga Deũ, patriam , & Eccleſiam ſimulatione , non Religionem, non Dei gloriam, non Eccleſiæ, ac patriæ ſalutem,ſed ſua priuata commoda, & emolumenta, honorum, dignitatum, ac fortunarum amplificationem quęrunt,& idcircò bellum hoc non extingui, ſed foueri, ac continuari cupiunt, quo facilius communi & publico incendio ad id quo aſpirant,peruenire, optatum & ſperatum

finem conſequi poſſint, quum tamen illi ſpe ſua magis magiſque iuſto Dei iudicio fruſtrentur.

Tertium genus eſt eorum, qui alterutri Religioni vere & ex animo addicti, vnam tamē, non autem duas, ac diuerſas Religiones, in patria ſua ferendas, ac tolerandas eſſe, ac proinde alteram, quam illi falſam eſſe arbitrantur, omni ratione, ſiue vi, & apertè, ſiue clàm, & per inſidias, euellendam, exſcindēdam, & exterminandam eſſe exiſtimant: Hi magno videntur duci Zelo, ſed Zelus eſt inconſideratus, Zelus eſt ſine ſcientia, qui niſi ſpiritu Dei temperetur, facilè in ſcelus tandem deſinit, ac degenerat. Dubium itaque mihi non eſt, quin plurimi ex tuis ciuibus, hoc impulſi Zelo, arma cœperint, & hodie quoque illa paci anteponenda eſſe exiſtiment, non belli, ac diſſidiorum inteſtinorum, ſed Religionis ſuæ, quam colunt, ac profitentur, quámq; veram eſſe ſibi perſuadent, tuendæ, ac propugnandæ, & contrariæ exſcindendę penitus, & exterminandę ſtudio ducti.

Quartum genus eſt eorum, qui ex duabus religionibus vnam tertiam quandam poſſe conflari libenter velint: perinde ac ſi de rebus terrenis ciuilibus & politicis ageretur, in quibus ſępe multa componuntur eiuſmodi ratione, & vt Iuriſconſulti loquūtur, Ruſticorum iudicio. Atque iſti Moderatores dum vtriſque volunt gratificari, vtroſque offendunt. Nec enim res diuinę poſſunt mutari hominum iudicio & inſtitutis.

Quintum his addere poſſumus genus eorum, qui dolent quidem nō vnam tantùm, & quidem

veram, puram, & orthodoxam Religionem in patria ſua vigere,id quod ſummopere expetunt, & à Deo aſſiduè, & ardenter votis contendunt, doléntque ſummopere contrariam ibi locum habere: ſed qua ſunt prudentia, atque modeſtia, vident id fieri non poſſe, ac proinde vtramque religionem patienter ferendam, nec alterutrius Religionis vel tuendæ, vel tollendæ, & exſcindendæ cauſa bellum ſuſcipiendum, ſed alia iuſta, atque legitima media, atque remedia adhibenda eſſe exiſtimant, quæ pietati, Religioni, charitati Chriſtianæ, veteris & primitiuæ Eccleſiæ mori,ac conſuetudini, magis ſunt accommodata.Et in hac quidem ſententia eſt tuus Rex, ſunt innumerabiles alij ſapientes, & cordati viri.

Duæ igitur ſunt meo iudicio opiniones, quæ Regnum tuum iam diu valde perturbarunt, & adhuc vehementer perturbant, quæ tamen ferè ſunt coniunctæ, ita vt vna ex altera dependeat. Altera eſt quod nonnulli opinantur,ſibique penitus perſuadent,nullum Regnum,nullam rempub.nullam ciuitatem,nullam familiam,nullam denique ſiue paruam ſiue magnam hominum ſocietatem, ſtare, ſaluam incolumémque permanere poſſe, vbi duæ, & quidem diuerſæ, ac contrariæ Religiones locum habent, ac proinde duas diuerſas Religiones in vna Repub.nūquam vllo pacto ferēdas,ac tolerandas, ſed alterutram quouis modo tollendam, & exterminandam eſſe. Nam vbi ſit Religionis diuerſitas, ibi neceſſariò conſequi animorum diſtractiones, diſcor-

dias,bella, & hinc exitium, atq; interitum. Hinc ſemper illud in ore habent, decantant,& crebris vſurpant ſermonibus: Vnus Rex,vna lex,vna religio. Altera eſt quòd Religionis veræ quidem tuendæ,conſeruandæ, ac amplificandæ,falſæ autem extirpandæ rationem in armis, in bello, in tormentorum, ſuppliciorúmque acerbitate, & immanitate poſitam eſſe exiſtimant. Atque hæ quidem ſunt, ſi verum vis fateri, duæ præcipuæ cauſæ, propter quas plurimi ex tuis ciuibus, zelo quodam pręcipiti,& inconſiderato, quibuſuis feris immaniſſimis ferociùs in ſe ipſos ſæuiunt, atque omnia crudelitatis,& immanitatis genera depromunt. Quantum igitur ad priorem opinionem attinet,fateor equidem optandum eſſe, & id quidem omnibus Regibus, Principibus, magiſtratibus, cuiusvis ſocietatis rectoribus enitendum omni ſtudio, atque elaborandum, vt vna tantùm, & ea quidem vera, pura, & orthodoxa Religio, in ſuo Regno,iuriſdictione, & ciuitate colatur, & exerceatur, ſi quidem *id ſine* manifeſto maximorum incommodorum, *ſiue* ruinæ, & exitij fieri poterit. Nunc verò, vt veriſſimè, ſapientiſſiméque poëta ille cecinit, *Curando fieri quædam maiora videmus, Vulnera, quæ melius non tetigiſſe fuit.* Quando igitur Regnum vel Reſpub.quævis in eum locum eſt adducta,vt licet diuerſæ, & contrariæ in illa Religiones vigeant,& ita inualuerint, támque altas radices egerint, vt ſine horrenda vaſtitate, exitio, atque ruina alterutra euelli non poſſit,tunc Chriſtiana modeſtia,atque patientia, vtraque Religio tolerari

rari debet,ac poteſt:nec idcircò metuenda eſt illius Regni,Imperij,& Reipub. ruina & exitium. Sciendum itaque eſt, quemadmodum vnius & eiuſdem Religionis, ſiue veræ, ſiue falſæ exercitium,in vno Regno,Repub.& ciuitate non prohibet, quò minus in illa ſocietate,contentiones, ruinæ,tumultus,& bella cruenta, exoriantur: ita contrà in vno aliquo Regno,ſiue Repub.& ciuitate,pax,& concordia,coli poteſt, etiamſi in illa Religiones exerceantur.Itaque quemadmodum vnius Religionis exercitium perſe non eſt concordię cauſa:ita Religionis diuerſitas,ſiue diuerſarum Religionum exercitium, non diſcordiarum, bellorum, & exitij cauſa exiſtimandam videtur, vt vel ipſa quotidiana, vel omnium ætatum, atque temporum experientia teſtatur. Exempli gratia, in antiquiſſimis illis totius mundi imperiis, ac monarchiis, Aſſyriaca, Perſica, Macedonica,Romana,nonne conſtat vnam quidem Religionem, idololatricam, & Ethnicam, vt vulgò appellamus, cultam fuiſſe, & tamen in illis nihilominus eidem idolol. addictis, diſſidia, atque bella inteſtina exorta ſunt,quibus tandem potentiſſima, ac florentiſſima imperia funditus cõuulſa,ac labefactata ſunt.Sed vt omittam priſca illa ſæcula, An non conſtat aliquot ſæculis in orbe populóque Chriſtiano, licet vna Religio dominata ſit, tamen multos atroces,horribiles, cruentos motus, tumultus, bella ſemper exarſiſſe,quibus multa hominum millia immaniſſimis cædibus abſumpta, multæ vrbes, atque Regiones horrendum in modum deuaſtatæ, & euerſæ

fuerunt.Repete animo,atque reuolue veſtras hiſtorias, & annales, & in iis reperies inter Chriſtianos in Chriſtiana Repub. vnius licet Religionis cultrice, tamen horrenda bella atque etiam inteſtina extitiſſe.Hæc diligenter velim expendi ab iis, qui bellorum iſtorum ciuilium in orbe Chriſtiano culpam omnem nouæ, vt vocant, Religioni aſcribũt, cùm certo certius conſtet,etiam ante hæc noſtra tempora, quãdo Romana Religio vulgò & paſſim obtinere videbatur, tamen ſemper Chriſtianum orbem mutuo Chriſtianorum ſanguine atque cędibus maduiſſe. An non in ipſa Gallia, vt ab illa vniuerſitate totius orbis Chriſtiani diſcedam, in ipſa Regione tua, multa ciuilia & quidẽ horrenda,& cruenta bella excitata ſunt, quando vni tantùm Religioni Rom. in illa locus fuit? Id hiſtoriæ tuæ, & annales clariſſimè teſtantur, plurima inde luculenta exempla depromi poſſent. Quid? hoc ipſo tempore an non vides ciues tuos,qui Romanam Religionem profitentur, tamen grauiſſimis à ſe inuicem odiis, & inimicitiis diſſidere, *ſibíque* inuicem peſtem, & exitium machinari? Nonne Guyſius Relig.Rom. addictiſſimus: in Hẽricum III. Galliæ Regem Rom. rel. addictiſſimum coniurauit? Ex his igitur liquido conſtat, vnius & eiuſdem Religionis exercitium, in vna aliqua Repub. vel ciuitate, non prohibere, quò minus in illa diſſenſiones, motus, & bella exiſtant, & inde cædes funeſtæ conſequantur: ac proinde, id quod eſt conſequens, vnius & eiuſdem Religionis exercitium, non eſſe per ſe, præciſè & abſolutè cauſam

tè cauſam pacis,atque cõcordiæ.Et vt religionis vnius exercitiũ non ſemper cauſa eſt pacis, atq; cõcordiæ,nec ſemper prohibet diſcordiam, atq; bella: ſic contrà, religionis diuerſitas,& diuerſarum religionum exercitium, (nam contrariorum contraria ſunt conſequentia) non per ſe, & abſolutè diſcordiarum,atque bellorum,cauſa iudicari debet.Nam vt omiſſis antiquis exemplis, ad noua,& recentia veniam,an nõ luce meridiana clarius eſt, multa in orbe Chriſtiano regna, imperia, ciuitates, populos, pace, concordia,opibus florere,licet diuerſę in illis Religiones tolerentur,& exerceantur?

Quòd ſi nonnunquam motus,ſeditiones,bella inteſtina, in illis exarſerint, id factum nõ tam propter religionum diuerſitatem,quàm propter hominum auaritiam, ambitionem,inuidiam,æmulationes, & alios prauos affectus, quos religionis velo inuoluere, & integumento palliare fuerunt conati. Vt vnum ex innumeris exemplum proferam,Epheſinę illius ſeditionis,atque tumultus,de quo in actis Apoſtol.legimus,quænam quæſo alia cauſa fuit, quàm aurificum illorum & artificum, & fabrorum auaritia, qui cùm religionis Chriſtianæ incremẽto animaduerterent plurimum de lucro, & quæſtu ſuo detrahi, idcirco tumultum illum, religionis obtentu,atque prætextu excitarunt. Et hæc quoque hodie eſt præcipua cauſa bellorum ciuilium, atque tumultuũ, in orbe Chriſtiano, nempe inexplebilis cùm diuitiarum, opum, tum honorum, dignitatis,& imperiorum cupiditas,quæ nimirum

religionis velo obtegitur,& oc cultatur. Polonici illius tumultus, atque belli cauſa, non eſt religionis diuerſitas, ſed ambitio, qua fit, vt illi ipſi, qui vnam & eandem religionem profitentur, de regno illo acerrimè, ad magnam vſq; ſanguinis effuſionem, adhuc inter ſeſe dimicarint. Quod igitur regnum illud iam aliquãdiu perturbatum fuit, non religionis, ſed ſententiarum, ac ſuffragiorum de Rege, atque regno, diuerſitati eſſe aſcribendum, & acceptum referendum omnes intelligunt. Non diſſenſiones de religione, ſed de regno, iſtos motus pepererũt, quibus reſpub. illa aliquandiu concuſſa, & conquaſſata fuit.

Teſtis eiuſdem rei eſt tota Germania, in qua iam per multos annos pax fuit, & tranquillitas, inter multas de religione diſſenſiones: in qua ſimiliter multis in locis vtriuſque religionis cultores non deſinunt mutuam inter ſe agitare pacem, atque concordiam, nec illam propter hanc religionum diuerſitatem abrumpunt.

Rhætia, ſocia, & fœderata noſtra, licet ipſa quoque in diuerſas duas religiones ſit diſtracta, & licet vtraque religio ibi locũ habeat, & exerceatur, & quidem Romanæ religionis cultores reliquis numero, longè ſint inferiores, tamẽ tota illa gens licet bellicoſiſſima pacata eſt, & tranquilla, tamque alta pace, & tranquillitate fruitur, vt neutra pars alteri quicquam, vel minimum faceſcat negotij, atque moleſtiæ, quin mutuam inter ſe pacem, & concordiam conſtantiſſimè colunt, licet quidam illam turbare fuerint conati, illam ad nouum fœdus ſolicitando, à quo pro

con-

conſtanti ſua erga te fide tota abhorret.

Ego denique, ego,inquam, ipſa eius tibi ſum teſtis, quæ licet vtriuſque religionis exercitium apud me vigeat, & illi qui Reformatæ religioni ſunt addicti, Romanæ religionis cultores, numero,opibus,agris,& poſſeſſionibus longè vincant, & ſuperent, tamen iam per 60.ferè annos & amplius, pacem, & tranquillitatem colo, eáq; fruor, cùm tamen, ſi annales noſtræ euoluantur, numquam legamus,patriam noſtram diutius viginti annos antea vel externo vel inteſtino bello caruiſſe, etſi tum vna tantùm religio Rom. coleretur.

Quid dicam de te, de tua patria, an non aliquot in illa ſunt vrbes, quæ licet vtrámque religionem profiteantur,atque colāt,tamen nihilominus mutua pace, atque concordia ſunt coniunctæ?

Ex his igitur patet, illos non eſſe audiendos qui exiſtimant Rom.religionem cum Reformata ſtare non poſſe in aliquo regno vel Repub. quin ipſius Regni vel Reipublicæ ſubuerſio & exitium conſequatur.

Quòd ſi Papa ipſe, diuerſiſſimas in ſua ditione religiones tolerat, & illas impunè, liberéque exerceri patitur: ſi in tota Italia diuerſiſſimæ religiones, ſine pacis perturbatione coluntur, vt eſt Catholica Romana, atq; Iudaica, inter quas tantum eſt diſcrimen, quantum inter cœlum & terram: cur tu non feres duas religiones Chriſtianas,inter quas non tanta eſt, quanta inter illas,diſcrepantia? Quod iis imprimis propoſitum

velim qui apud te Rom. Pontificem ſequuntur. Non igitur, vt ex his patet, ipſa per ſe religionis diuerſitas,turbarum,ſeditionum, tumultuum,& bellorum cauſa eſt,ſed turbulentorum,ac violẽtorum quorundam hominum audacia, & improbitas, qu alios vi & armis à religionis ſuæ confeſſione,atque cultu arcere, atque depellere, & ad ſuam religionem traducere conantur.Hinc iſtæ lachrymæ,iſtæ turbæ, ſeditiones, tumultus, atque bella, quæ à turbulentis hominibus, religionis ſpecie,atque nomine,excitantur.

Cogitabis igitur, eum in locum regni tui res, ſtatúmque tuum eſſe adductum,ita patrię tuę rationes ferre vt ſiquis velit alterã ex duabus religionibus vi & armis tollere: ille quoque velit præſens tui Regni exitium.

Nolim tamen tuum Regnum eſſe cloacam omnium errorum, ita vt impunè liceat phanaticis omnibus hæreticis blaſphemis commorari. quin potius te hortor, ſoror chariſſima, vt eiuſmodi monſtris Regni tui fores occluſæ ſint. Et ſi qui fortè inueniantur Athei, Epicurei, Anabaptiſtæ,Antitrinitarij, Arriani, Libertini,& eiuſmodi homines, in eos grauiſſimè animaduertat tuus Rex Chriſtianiſſimus: neque tetrum illud virus ſerpere vllo modo patiatur.

Hæc præterea religionum diuerſitas non obſtat, quô minùs Regibus, & principibus iuſta debitáque obedientia præſtetur, vt multorum non ſolùm Chriſtianorum, ſed etiam barbarorum populorum exemplis confirmari poſſet.

Venio ad illos qui vi, armis & tormentis alterutram

terutram religionem, è Regno tuo tollendam, & homines ad hanc vel illam religionem, quam veram eſſe arbitrantur, profitendam, eodẽ modo cogendos eſſe exiſtimant. Hanc verò opinionem cùm ipſa ratio, tum experientia (quam rectè ſtultorum magiſtram appellant) refellit, atq; refutat.

Et quia neminem adhuc audiui qui diceret in tua Gallia, eos qui profitentur rel. Romanam eſſe vi & tormentis cogendos ad relig. Reformatam profitendam, quum potius dicant ex verbo Dei docendos eſſe: eos hic tantùm compellabo qui rel. Romanam profitentes exiſtimant relig. Reformatam vi & armis exſcindendam.

Cogita igitur poſtquam ante ducentos fere annos in concilio Conſtantienſi Ioannes Huſs, atque Hieronymus Pragenſis, contra fidem publicam, fuerunt immaniſſimè combuſti, quàm horrendumq́ inde & cruentum fuerit bellum inter Chriſtianos per Bohemiam cõſecutum, quo multa quidem hominum millia vtrinq; fuerunt extincta, ſed Religio, quam martyres illi docuerunt, tolli idcircò non potuit, & nunc quoque viget.

Deinde poſtquam Reformata hæc, quæ pleriſque inuiſa eſt, quòd eam exiſtiment nouam & hęreticam his poſtremis temporibus ante annos fere 60. aut 70. in Germania primùm, mox etiam in Heluetia, & in reliquis totius orbis Chriſtiani partibus, paulatim longè latéque doceri cœpit, & idcircò in tua quoq; patria pedem poſuit, ſedem ac domicilium fixit, quantò per Deum

immortalem, labore, ſtudio, opera, ardore illius initiis potentiſſimi Chriſtiani orbis Reges, Imperatores, atque Principes, Pontif. Roman. auctoritate, atque hortatu aſſiduo obſtiterunt? quos non conatus, vires, ſupplicia, torméta, atq; cruciatus ad illam excindendam adhibuerunt? Ac primùm quidem, vt inde exordiar, fortiſſimus, potentiſſimus, vt norunt omnes, rerúmque geſtarum gloria florentiſſimus Imperator Carolus v. cum in Germania primùm, & in illius imperio Reformatæ huius Religionis ſemina ſpargi cœpiſſent, incredibile dictu eſt quanta ille contentione, quantis opibus (quibus valuit plurimum) ei ſeſe ab initio oppoſuerit, ei repugnarit, illam ſtatim in ipſa herba, vt ita loquar, creſcentem, ac pullulantem excindere penitus, atque delere conatus fuerit, Germanorum, Hiſpanorum, Italorum, & aliarum gentium, atque principum potentiſſima, fortiſſimáque vſus opera, copiis, atque machinis. Et quidem Imperator ille bellum iſtud aduerſus ciuitates, atque principes illos, qui reformatam religionem amplexi fuerant, ac profitebantur (qui vulgo Proteſtantes appellantur) non modò fortiter, ſtrenuè, ſed etiam fœliciter geſſit, preliis multis vſus eſt ſecundis, multis potitus eſt victoriis, ciuitates (excepta vnica Magdeburgenſi) ac principes illos omnes vicit, ac in ſuam manū, poteſtatémq; redegit. Sed quid? victor licet, domitor, ac triumphator illarum ciuitatum, atque principum fuerit, tamen religionem ipſam expugnare, atque opprimere non potuit, ſed potius tandem, pace conſtituta,

conſtitutâ, vtriuſque religionis tam Reformatæ, quàm Romanæ, liberè, & impunè colendæ, poteſtatem omnibus imperio ſubiectis facere eſt coactus. Imò palmæ inſtar, quò magis preſſa fuit, tantò magis victrix exultauit.

Poſt pacem verò illam factam, & pacis edicta, & conſtitutiones, quas inuiolatas conſeruari curauit (cuius non minima cauſa Rex tuus Henricus II. fuiſſe creditur) Germania ad hunc vſque diem in illa religionum diuerſitate, pace & tranquillitate vtitur, & ſecura vicinorum ſuorum calamitates, atque ruinam ſpectat. Ipſa ergo Germania, vicina noſtra ſatis ſupérque te docere poteſt, religionem hanc reformatam vi, ferróq; exſcindi non poſſe, deinde etiam in duarum iſtarum Religionum diuerſitate tamen pacem & tranquillitatem poſſe conſiſtere.

Atque, vt alio exemplo vtar, Philippus Hiſpaniarum Rex potentiſſimus, filius Caroli V. iam per multos annos, partim diris ſuppliciis, atque tormentis, partim militaribus copiis, atque bello, eandem Religionem ex Belgio, ſeu inferiore Germania exſcindere, atque exterminare ſedulò ſtuduit, regioni pulcherrimæ, & amœniſſimę, ciuitatib. atque populis illis olim florentiſſimis, horrendam vaſtitatem intulit, maximam hominum multitudinem è medio ſuſtulit. Sed hunc quoque illius conatum, vanum, irritum, & inanem eſſe res ipſa, & experientia quotidiana loquitur. Nam plurimis licet hominum miliibus ex vtraque parte ſublatis, & extinctis, regione tota deuaſtata, ipſa tamen religio adhuc in illa

permanet, & maiora in dies incrementa, viréſq; ſumit. Cogitatu, nedum dictu eſt horrendum, quantæ cædes, atque ſtrages in regione illa editæ fuerint. Nihil dicam de ipſa Hiſpania, in qua licet tanta adhibeatur ſæuitia aduerſus illos (de quibus vel minima, ac tenuiſſima eſt religionis iſtius ſuſpicio) quanta maior ne excogitari quidem poteſt, tamen illa opprimi omninò non poteſt, imò augetur magis, & amplificatur, & multi conſtãtia, ac fortitudine ſingulari eorum, qui diris & exquiſitis tormentis, atque ſuppliciis è medio tolluntur, & illam ad extremum vſque ſpiritum confitentur, victi, eandem religionem amplectuntur.

Quid dicam de Maria Regina Angliæ, quam Rex Philippus in matrimonio habuit, an non illa quoque omnes regni, opúmque ſuarum neruos intendit, ad eandem hanc religionem ex regni ſui finibus exterminandam, an non innumerabilem hominum multitudinem, qui huic religioni dediti, & addicti fuerant, ferro, atque flamma è medio ſuſtulit? Sed quid effecit? Niſi quòd illa defuncta, & extincta, & quę ei ſucceſſit, ſorore eius Eliſabetha Sereniſſ. fœliciter. regnãte iam per 30. & amplius annos, illa ipſa religio, in regione regnóque illo, regnat adhuc, atque dominatur? Quàm multę ipſi huic Reginę, ſtructæ ſint inſidiæ quis ignorat, ex quibus tamen omnibus Deus illam mirificè eripuit.

Idem de regno Scotiæ, & eius Regina Maria, quæ Franciſco II. Regi tuo matrimonio priori iuncta fuit: affirmari poteſt. Illa enim omnem

adhibuit

adhibuit vim & diligẽtiam, ad eandem religionem ferro, flammáque expugnandam: & tamen ipſa primum quidem annos decem & nouem, in carcere, & captiuitate detẽta, deinde anno 1587. capitis ſupplicio affecta eſt. Illa autem ipſa religio in regno illo adhuc viget: quam etiam filius eius Iacobus VI. Sereniſſimus qui nunc regno illi imperat conſtanter colit, tuetur, atque defendit.

Poſſem plura tibi aliorum quoque Principũ, Regum. Magiſtratuũ, ciuitatum exempla in hãc eandem ſententiam proferre, quorum omnium vi, ferro, atque flamma hanc religionem extirpandi conatus ad nihilum reciderũt: ſed eorum potiſſimum tibi exempla proponere volui, quorum maxima fuit in orbe Chriſtiano potentia, quíque in religione hac exterminanda præcipuè deſudarunt, & omnes facultates, viréſque ad religionis iſtius euerſionem contulerunt.

Sed quid opus eſt, ô Francia, externis exemplis, tu tu, inquam, ipſa teſtimonium huic rei perhibere in primis potes, quæ maximo tuo damno, ac detrimento experta es, religionem hanc Reformatam nulla vi externa, quantumuis grauiſſima, & acerbiſſima, deleri poſſe. Nam præ cæteris orbis Chriſtiani Regibus, atque populis, continuum, acre, ac vehemens tuum in religione iſta opprimenda ſtudium extitit. Quanto Zelo, quãto animorum ſtudio, & ardore eius principiis obſtitiſti, & quaſcunque potuiſti tormentorum ſuppliciorúmque moles ad eius curſum remorandum obieciſti, quantas ad illam ſtatim

ab initio labefactandam machimas admouiſti? Recordare hic quæſo Franciſci 1. Regis, & animi & corporis robore præſtantiſſimi, quo imperāte religio hæc Reformata in regno tuo primùm emerſit, edicta ſeueriſſima, & quæ illa ſtatim cōſecuta fuerunt, ſupplicia ſæuiſſima, & exquiſitiſſima, quibus omnes religionis huius cultores, ſine vllo vel ætatis, vel ſexus, vel ordinis delectu, promiſcuè ſuppliciis affici curauit, ita vt nemini parceretur. Itaque plurimi, qui hanc religionem profitebantur, viui, præſecta nonnunquam lingua, ſubiectis ignibus cremabantur. Extant inter regias conſtitutiones Gallicas, edicta illius Regis anno 34. Itémque anno 40. & rurſus anno 46. quorum auctoritate Senatores Parlamentorum maximam vim Chriſtiani ſanguinis profuderunt, qui quidem mira & incredibili conſtantia in illius confeſſione mortem oppetierunt. Quid autem iſtis ſuppliciis, atque tormentis profectum fuerit, teſtis eſt experientia, teſtis eius filius, hæres, atque ſucceſſor Rex Henricus II. Hic enim Rex domi, foriſque clariſſimus, patrem hac in re imitatus, nō minus quàm ille omni edictorum, ſuppliciorúmque acerbitate eandem religionem extirpare tentauit, ipſemet duobus edictis, quorum vnum anno 51. alterum anno 57. edidit, apertè cōfeſſus eſt, hos ſuos & patris conatus fuiſſe irritos. Et tamen hoc regnante incredibilis hominum multitudo, omni ſuppliciorum acerbiſſimorū genere, fuit ſublata. Sed quid? Quô magis ille, & eius conſiliarij, officiarij, proceres, in eandem ſæuierunt, tantò magis

gis illa creuit, atque inualuit. A cillo quidem ipſo tempore, quo plurimi paſſim in carcerem coniecti fuerant, qui ei religioni nomen dederant maximè in illos ſæuire Regij officiarij ſtatuerant ipſe ſubitò in ludicro quodam certamine, ſeu haſtiludio, accepto iuxta oculum vulnere admirabili, ſubitò fuit extinctus. Duo itaque hi Reges (quorum maximæ erant opes, ac quibus imperantibus regnum tuum fuit opulentiſſimum, ac florẽtiſſimum) omnibus viribus, adhibitis vel acerbiſſimis & exquiſitiſſimis quibuſq; cruciamentis, atque ſuppliciis, religionem iſtam exſcindere ſunt conati, & quidem ſub illis plurimi paſſim in toto regno, qui conſtanter illi adhærebant, neci fuerunt traditi, vel viui fuerunt combuſti, vel ſtrangulati, vel aquis ſuffocati, vel alio ſupplicij genere mactati. Sed quò plures fuerunt trucidati, tantò plures extiterunt, tantò magis numerus illorum auctus, & amplificatus fuit. Plurimi enim cùm ſpectaſſent eorum qui ob hanc religionem crudeliſſimè exquiſitis ſuppliciis enecati fuerant admirãdam conſtantiam, patientiam, ſermones, cantus pietatis pleniſſimos, eiuſdem religionis cognoſcendæ ſtudio fuerunt accenſi, ac inflammati, tandémque in eius cognitionem peruenerunt. Ita vt non ex plebe tantùm atque vulgo, ſed plurimi ſummæ dignitatis, nobilitatíſque homines, vtriuſque ſexus, Duces, Principes, Reges, eãdem religionem ſint amplexi, tantóque ſtudio coluerint, vt nullis vel minis, vel promiſſis, vel ſuppliciis, vel beneficiis, ab illa ſeſe dimoueri paſſi fuerint, atque

adeò vitam, & ſanguinem pro illa profundere nequaquam dubitarint. Si ergo duo illi Reges, potentia, & auctoritate præſtantiſſimi, omni animorum, conſiliorum, virium, & opum ſuarum neruis, religionem hanc naſcentem primùm in regno ſuo opprimere non potuerunt, quin illa magis magiſque contrà quotidie inualuerit, quid facient alij? Et hinc cõſtat illam vi tormentorum, & ſuppliciorum opprimi non poſſe, ſed illam vel tolerandam, vel aliam eius tollendæ rationem eſſe ineundam.

Præterea non es neſcia, tres Henrici filios qui illi in regni iſtius adminiſtratione ex ordine ſucceſſerunt, qui fuerunt Franciſcus II. Carolus IX. & Henricus III. vltimus ex Valeſia ſtirpe: nulli pepercisse labori, & ſumptibus, vt religionem iſtam ex ſuo regno euellerent, matre imprimis inſtigante. Extant Regis Franciſci II. edicta, & diplomata, aduerſus illam religionem anno 59. edita, quæ fuerunt tanquam gladius diſtrictus. Nam poſt illa publicata, plurimi paſſim per totum regnum vel quinque menſium ſpatio, Pariſienſis præſertim, ac Tholoſani ſenatus decreto, horrendum in modum excruciati, vſtulatíq; fuerunt. Et tamen hi ipſi tres Reges in omnibus edictis ſuis, aduerſus religionem reformatam editis, liberè & ingenuè confeſſi ſunt, ſe quidem omnes ſuos conatus ad religionem iſtam extinguendam adhibuiſſe, ſed illos recidiſſe ad nihilum.

Habes igitur vel horum ipſorum quinq; Regum tuorum potentiſſimorum experientiam,

atque

atque confeſſionem, quæ meritò omnes ab eodem conatu religionis huius vi tollendæ deterrere,& auocare debet.

Quid dicam de Reginæ matris,& de reliquorum procerum Regni, cùm Eccleſiaſticorum, tum politicorum acerrimis conatibus, atque ſtudiis, in eadem religione vi opprimenda, & delenda fruſtrà conſumptis? Quæ omnia profectò tibi documēto eſſe debent, religionem hanc vi, armis, atque ſuppliciis opprimi non poſſe. Nam illis omnibus mortuis & extinctis, viuit adhuc,vigétque in hoc tuo regno hæc religio.

Vt autē ſub tribus prioribus Regibus, Franciſco I. Henrico II. & Franciſco II. eius filio, ſuppliciis potiſſimum, atque tormentis, ita ſub duobus poſtremis Carolo IX. & Henrico III. Marte,atque bello eadem grauiſſimè fuit oppugnata. Bellum autem iſtud non internis tantùm, ac domeſticis, ſed etiam externis, & aduentitiis copiis, aduerſus reformatæ religionis ſtudioſos, ſuſceptum,& per 30.iam ferè annos,varia,& ancipiti fortuna geſtum, quàm varium, quàm anceps,& dubium, quàm graue, quàm acerbum, quàm ſæuum,quàm cruētum, fuerit,proh dolor, quid opus eſt multis verbis? res ipſa loquitur, ídque tu cum maximo tuo damno es experta: adeò vt meritò vſurpare poſſis vetus illud dictū: *Flere victos,ac victores perdi ab ipſa victoria.*

Conſidera & animo tuo perpende bellum hoc ipſum poſtremum, quod anno 85.cœptum: & his 4.aut.5. annis geſtum eſt. An non 10. ferè exercitus,cùm ex domeſtico,tum peregrino mi-

lite conflati, atque comparati, ad religionem iſtam exſcindēdam, omnes tamen breui tempore peſte, fame, inopia, cædibus diſſipati fuerunt, & interierunt, ſimulq; numeroſiſſimus ille Germanorum, Heluetiorúmque exercitus, qui Regi tuo, & reformatæ religionis cultoribus auxilio venerat, ſubitò fuit diſſipatus. Confer quæſo, atque compara Regis huius tui noui, eorum qui illi adhæſerunt, & eius partes ſectati ſunt, copias cum aduerſariorum copiis, atque exercitu, & conſidera vtriuſque partis, atque copiarum exitum, fieri profectò non poterit, quin in admirationem ſummam iudiciorum diuinorum, rapiaris, quæ hac in parte apparuerunt.

Ergò quum in ampliſſimo hoc tuo Regno 60. ferè annorum ſpatio religio reformata nulla vel ſuppliciorū, & tormentorum immanitate, vel belli ſæuitia, (qua incredibilis hominū multitudo interiit) extingui, atque deleri potuerit, quin contrà creuerit, & magis magiſq; amplificata fuerit, (quod inficiari minimè potes) facilè, credo, vel tuo ipſo edocta exemplo, atq; damno vides, religionem hanc nulla vi, nullis armis, nullis tormentis, atque ſuppliciis tolli poſſe.

Ne te igitur monachorum quorundam tribunitiis concionibus, atque vocibus, ceu facibus, ad arma, ad vim, ad ſeditiones, tumultus, bella inflammari rurſus patiaris, memor dicti illius S. Bernardi, Serm. 64. Scimus Monachi officium eſſe, non docere: ſed lugere. Publicè prædicare nec monacho conuenit, nec nouitio expedit, nec non miſſo licet. Idem in Epiſtola 324. ad Henricum

ricum Maguntinum archiepiſcopum, de Rodulpho, qui Iudæorum neci delatus fuerat conſenſiſſe: Homo ille, inquit, de quo agitur in literis veſtris, neque ab homine, neque per hominem, ſed neque à Deo miſſus venit. Quia ſi ſe monachum, aut eremitam iactat, & ex eo ſibi aſſumit libertatem, vel officium prædicationis, poteſt ſcire, & debet, quòd monachus non habet docentis, ſed plangentis officium, quippe cui oppidum carcer eſſe debet, & ſolitudo paradiſus. Hic verò à contrariis & ſolitudinem pro carcere, & oppidum habet pro paradiſo. O hominem ſine pectore, ô hominem ſine fronte: cuius ſtultitia eleuata eſt ſuper candelabrum, vt appareat omnibus, qui ſunt in domo. Tria ſunt in eo reprehenſione digniſſima, vſurpatio prædicationis, contemptus Epiſcoporum, homicidij approbati libertas. Hæc velim expendant animis ſuis monachi noſtri temporis, qui paſſim per oppida, per pagos, per agros diſcurſantes, publicis concionibus populum non tam docent, quàm ad ſeditiones, atque tumultus commouent, imò Regibus ac Principibus violẽtas manus afferunt. Idem Bern. epiſt. 221. ad Ludouicum Regem. Profectò ſtabimus, & pugnabimus vſque ad mortem, ſi ita oportuerit, pro matre noſtra armis, quibus licet, non ſcutis, & gladiis, ſed precibus, fletibúſque ad Deum. Non igitur caſtris, congreſſibus, & conflictibus bellicis, ſed amicis, humanis, piis, religioſiſque cœtibus, ſynodis, atque colloquiis, non vociferationibus, ſed precibus mutuis, ac diſputationibus, modeſtiæ, chari-

tatíſque Chriſtianæ plenis, & hæreſes tolluntur, & vera religio defenditur. Non inquam turbarum, & buccinarum bellicarum, ſed turbæ, & buccinæ illius veræ argenteæ .i. verbi diuini ſono, ac prædicatione, vera religio confirmatur, ac ſtabilitur, ſuperſtitiones, & errores tolluntur. Silēt, vt vulgò dicitur, leges inter arma. Sic ſilent inter eadem Martis horrentia arma iudicia, ſilet religio, quæ armis iſtis non accendi, ſed extingui potiùs in animis hominum ſolet. Quis enim ibi religioni locus eſſe poteſt, vbi cædes, rapinę, ſtupra, adulteria, vis violenta, quæuis tetra & immania ſcelera, atq; flagitia deſignantur? Veſtræ igitur cùm pietatis atque charitatis Chriſtianæ, tum prudentiæ, atque ſapientiæ erit, vt non aqua, & igni, non ferro & flamma, non armis, teliſque vos inuicem deſtruere, ſed potiùs vt mutua pœnitentia, exemplo, mutuis precibus, colloquiis, cohortationibus, admonitionibus amicis, & beneuolis, cùm publicis, tum priuatis, vos inuicem inſtruatis. Quòd ſi ciuiles & politicæ controuerſiæ non vi & ferro, ſed iure, iuſtis, atq; legitimis iudiciis & arbitriis decidendæ ſunt, ac componendæ, quantò magis religionis controuerſiæ non ferro corporeo, ſed gladio illo ſpirituali hoc eſt verbo Dei, tolli, & decidi debent.

Nolite igitur quæſo per Deum immortalem diutiùs ſequi conſilium imperitorum medicorum, qui vulgò empirici vocantur, qui medicamentis ſæpe vtuntur violentis, quæ ad corpora potius corrumpenda, atque perdenda, quàm ſananda valent. Eiuſmodi medicamentum eſt bellum,

lum,quo omnia complentur ſanguine, cædibus, funeribus,ſceleribus: mala autem,vt ſunt ſuperſtitiones, errores, opiniones falſæ, diſſidia, hic non tolluntur,ſed corroborantur,donec tandem totum quaſi Reipub. corpus corrumpatur, atq; intereat.

Scio tamen quædam bella eſſe iuſta & neceſſaria:ſed quòd ad te attinet,chariſſima ſoror,non dubito quin bella ciuilia quibus tandiu & tantopere conflictata es,tibi fuerint exitioſa, & ſiquidem continuarint,futura ſint exitioſiſſima.

Diſſenſiones de religione olim in primitiua Eccleſia, grauiſſimè exarſerunt, plurimæ hæreſes,in orbe Chriſtiano volitarunt, quibus etiam Imperatorum quidam fuerunt infecti. Quid tũc egerit Eccleſia, hiſtoria plena eſt exemplorum. Animaduertebant viri illi ſapientes hæreſim eſſe opinionem quandam, quæ ſedem, & domicilium ſuum haberet in mente, & eſſe rationis quãdam falſam,fallacem,& fucatam imaginem, quæ non niſi vera ratione deleri poſſit. Indicta igitur,& coacta fuerunt concilia,accerſiti,& cõuocati fuerunt ex omnibus orbis Chriſtiani partibus viri,theologię,& literarum ſacrarum periti,cùm doctrina & eruditione,tũ vitæ,morumq; ſanctitate clari,& illuſtres,qui ex verbo Dei cõtrouerſias illas deciderunt.Hoc pacto ceſſit tandem opinio ſcientiæ,vmbra luci, falſitas veritati, ſophiſtica veræ rationi. Idem hodie quoque fieri potuit. Non eſt igitur, quòd exiſtimemus, religionem chriſtianam adeò eſſe obſcuram implicatam, dubiam, & inuolutam, vt in concilio

aliquo,ſiue generali, ſiue nationali, verbi lumine,atque canone non illuſtrari,explicari,& euolui poſſit.Habet illa certa, & indubitata ſua principia,axiomata,concluſiones.Eadem ratio, quæ expedit nodos & difficultates in iuris prudentia, idem in theologia præſtare poterit.Itaque tantò melius,facilius, atque commodius, quod lex diuina ab ipſo Deo omnis fallaciæ,& falſitatis experte profecta, ac proinde ei ſimillima nullam in ſe antinomiam, diſcrepationem, & contradictionem contineat, cùm leges humanæ contrà ab hominibus profectæ propter ipſorum legumlatorum, aut etiam vnius à ſe ipſo diſſidentis inconſtantiam, ac leuitatem, varias in ſe contradictiones cõtineant. Iniuria fit maxima Legi diuinæ,quæ ſe ipſam lucem appellat, ſi quis credat illa homines non poſſe illuminari.

At negant nonnulli opus eſſe Concilio,ſectãdam eſſe Eccleſiam, illam errare nõ poſſe.Contrà conſtat ante & poſt Chriſti aduentum, eum populum qui vocatus eſt Eccleſia Dei, grauiſſimis erroribus laboraſſe.Maiores noſtri cùm politici,tum Eccleſiaſtici,multos ante annos,atque ſecula de orbis Chriſtiani ſuperſtitionibus, erroribus, abuſibus, opinionibus peruerſis, vita, atque moribus impuris grauiſſimè conqueſti ſunt:& idcirco illos corrigendi, emendandi,tollendi gratia concilium aliquod liberum, & legitimum indici vehementer & ardenter exoptarunt. Vt omittam plura, & antiquiora exempla Ludouicus 12.(qui Henrici III.vltimi tui ex gẽte Valeſia Regis proauus,maternus,& pater patriæ

triæ ob paternam & incredibilem erga illam charitatem cognominatus fuit) in corrupto, deprauato, exulceratóque rerum politicarum, & eccleſiaſticarum ſtatu, hoc ſaluberrimo remedio vti voluit, quæ etiam Maximiliani I. Imper. erat voluntas, atque ſententia. Ac conſilium quidem Turonibus primum, mox Piſis, deinde Lugduni coactum eſt, vbi & multa in Pontificem ſtatuta ſunt: cùm ille interea impios prophanóſque omnes pronuntiaret, qui huic concilio interrerant. Interim hic Pontifex pacem cum Ludouico ſimulans, omnia illius opprimendi conſilia captabat, qui edicto publico, ſe decreta cœtus Baſilienſis & Conſtantienſis in Gallia tueri profitebatur. Et pōtifex vt Piſarum cœtum diſſolueret, alium ad Lateranum indixit, conſilio Ludouicum opprimendi. Primo patrum cœtu, qui fuit quinto Nonas Maias, anno 1520. Egidius Viterbienſis Auguſtiniani ordinis præfectus, vir cùm morum ſanctimonia, tum eruditione, & eloquentia clariſſimus, luculentam, & prolixam orationem ſtatim ab initio habuit, in qua pro ſua pietate, & ſingulari dicendi facultate de Eccleſiæ, de religionis, de vitæ, morúmque extrema, perdita, profligatáq; improbitate grauiſſimè conqueſtus eſt. tum de ſynodorum vtilitate, fructu, ac neceſſitate, pie ſapientérque multa diſſeruit.

Hunc itaque Regem laude digniſſimum, cùm in aliis plæriſque rebus, tum in hoc quoque Rex hic tuus imitatur: ita vt nō minus quàm ille meritò pater patriæ appellari debeat. Nec verò il-

lum tamen, ſed alios quoque prædeceſſores, omnéſque Chriſtianiſſimos Reges,& Imperatores, qui vnquam extiterunt,hac in parte egregiè, maximáque cùm laude imitatur,quòd Synodum expetit, tanquam optimum pacis, tranquillitatíſque perfugium,(ſi quidem ritè celebretur)exacerbatos hominum animos ſanandi, & mitigandi,à bello ad pacis,tranquillitatis,& charitatis ſtudium reuocandi, quaſuis de religione cõtrouerſias,quoſuis errores, hæreſes, ſuperſtitiones,& abuſus ex eccleſiæ tollẽdi,& mores corrigendi,& emendandi remedium,& inſtrumentũ. Idem ergo omnes qui vel minimum cùm publicæ, tum priuatæ ſalutis cura tanguntur, exoptare & à Deo aſſiduis precibus & votis ardentiſſimis debent contendere:non autem præfractè cum ſuo Rege Synodum legitimam procurante bellum gerere.

Omnes etenim illi,quemadmodum omnium ætatum atque ſæculorum exempla, hiſtoriæ, & annales teſtantur, qui Regiæ,& Imperatoriæ dignitati, poteſtatíque reſiſtunt, grauiſſimas tandem & atrociſſimas pœnas luunt.Nam(vt ex innumerabilibus exemplis,quæ paſſim in antiquis literarum monumentis occurrunt, vnicum tantùm proferam)cui,qui vel primoribus labris antiquas hiſtorias deguſtauit, non eſt notiſſimum, omnes ad vnum illos, qui Iulium Cæſarem vel ſua manu, vel ſuo conſilio,atque conſenſu interfici curarunt,miſerrimè intra trienniũ interiiſſe, & vel ſibi ipſis mortem conſciuiſſe, & eadem, qua illi mortem attulerant, manu vitam ſibi exhauſiſſe

hauſiſſe, vt Brutum, Caſſium, vel ab aliis occiſos fuiſſe, ita vt nullus eorum vltrices Dei manus euaſerit: quum tamen conſpirationis illius, atque cædis, multæ, & graues viderentur fuiſſe iuſtęque cauſæ? Ac de Bruto quidem, qui præcipuus eius cædis auctor fuit, ſic ſcribit Valerius Maximus: M. Brutus, inquit, ſuarum prius virtutum, quàm patriæ parentis parricida fuit. Vno enim facto & alias in profundum præcipitauit, & omnem nominis ſui memoriam inexpiabili deteſtatione perfudit. Quòd ſi igitur Iulij illius Cæſaris cædem, qui tyrannus, qui libertatis Ro. oppreſſor habitus fuerat, qui vi, & iniuſta ratione, regnum illud inuaſerat, qui veræ religionis expers fuerat, Deus tam grauiter, atrocitérque eſt vltus, quantò grauius, & atrocius Deus vlciſcetur omnes eos, qui vim bellúmque inferunt iis Regibus, atque magiſtratibus, qui ſunt Chriſtiani, quíque iuſta, legitimáque ratione, honorem illum ſuum, atque munus fuerunt conſecuti? Hoc autem libentius C. Iulij Cæſaris exemplo prę innumeris aliis vſus ſum, quòd hic tuus Rex clementia, lenitate, & manſuetudine, rei militaris peritia atque gloria, & aliis virtutibus, quibus imperator ille olim floruit, illi eſt ſimillimus. Quem vt Deus ſaluũ & incolumẽ quàm diutiſſimè conſeruet, & ab omnibus inſidiis liberet, pij omnes & tui amantes, aſſiduè precantur.

Sed quid opus eſt vel exterorum, vel antiquorum exemplorum longa commemoratione? An non experientia quotidiana in hoc ipſo tuo Rege atque regno plurima tibi horrenda iræ, &

vindictæ diuinæ exempla ſuppeditat, quæ Deus tibi proponit, ad te ab iſto nefario tuo conatu deterrendum. Omnes fere illius hoſtes, qui non tam illi, quàm ipſi patrię bellum indixerant, plus profectò, quàm ipſe optarat, pœnarum dederũt, miſerriméque interierunt. Vos igitur, qui illorum facta, contumaciam, perduellionémque imitamini, an non quæſo exitus iſtorum exitiales perhorreſcitis? Ergo vel hęc ipſa grauiſſima ſeueriſſimáque iuſtitię diuinę exempla breui tempore in pertinaces, obſtinatóſque illius, ſeu patriæ potius, hoſtes edita, te meritò ad hunc tuum Regem, tibi diuinitus, lege patrię, lege ipſius naturæ datum, recipiendum, & omni amore, beneuolentiáque amplectendum extimulare debent.

Cogita quæſo, ô Gallia ex quot, & quantis illum Deus ante, & poſt dignitatis huius Regię adeptionem inſidiis, atque periculis admirabili ratione extraxerit, quàm graues & atroces pœnas dederint omnes illi, qui huiuſmodi illius dignitati, atque ſaluti inſidias ſtruxerunt, quíque illi exitium interitúmque moliti fuerunt. An non vel hoc ipſum ſatis magno grauíque eſt argumẽto, Deum illum diutius regnare, & ad plura adhûc, & maiora opera reſeruare velle, quum illum ex tot, tantíſque periculis eripuerit, & conſeruarit.

Ne igitur, vos obtector, ô Galli, per Deum immortalem, ſi vel minima veſtrę, patrięque ſalutis cura, & amore tangimini, illum furore quodam effrænato, & indomito quem Deus facillimè tandem, horrendúmque in modum domabit

dictis

dictis, factíſque lædere, ac perſequi, illíque reſiſtere pergatis, ne in diuinam, grauiſſimam & ineluctabilem iram incidatis. Illum igitur tua potius obedientia, & obſequio placare, quàm contumacia, & rebellione tua, non illius tantùm, ſed Dei, totius familiæ Borboniæ, tot Principum, Ducum, nobilium, procerum Regni, qui illi fauent irritare, & ad maiorem furorem prouocare debes. Patiens is quidem, immò patientiſſimus adhuc fuit, ſed læſa patientia ſæpe fit furor, & quidem furor iuſtiſſimus. Solomon Rex ſapientiſſimus in prouerbiis ſuis docet, quàm graues ſint Regum manus. Nec verò in Regum tantùm, ſed Dei ipſius iram, & furorem funeſtiſſimum incurrunt omnes ij, qui Regibus etiam duris, & acerbis, nedum qui clementibus & benignis obedire recuſant: quid dicam qui necem etiam illis adferunt? Itaque miſerrima adhuc & triſtiſſima fuit, & in poſterum quoque erit illorum ſors atque conditio, qui Regis tui vitæ inſidias ſtruunt. Ille inimiciſſimis, ac infeſtiſſimis quibuſque ſuis hoſtibus parcit, & ignoſcit, imò benignè facit: & tu, ô ſcelus immane, illum tui amantiſſimum odio proſequeris, illi repugnabis, armis, bellóque illum appetes, & infeſtabis? omnes tuos conatus ad illius perniciem comparabis? Quòd ſi igitur hic tuus Rex te non modò nullo affeciſſet beneficio, nihil in te boni contuliſſet, ſed etiam plurimis & grauiſſimis te læſiſſet iniuriis, tamen iniurias has illi meritò (ſicut illum vides facere) remittere, & condonare, ac cum illo in gratiam redire deberes. At cùm præ-

tereà Rex hic tuus ſit tibi patris loco, ſine deteſtando certi parricidij ſcelere illi reſiſtere non poteris. Quòd ſi is qui impius eſt in patrē priuatum, ceu parricida, Deo hominibúſque inuiſus, omníque ſuppliciorum genere digniſſimus cenſetur, quantò magis is qui in patrem patriæ, ac proinde in ipſam patriam, veluti monſtrum quoddam, atque portentum, ad inferos vſque relegandum, exiſtimari debet? Ipſa natura nos docet, vt nobilitati, hoc eſt, iis qui ex antiqua nobilique familia ſunt procreati, faueamus. Ergo tu quoque hunc tuum Regem, ex Regio genere tam materno quàm paterno, ex Regibus illis tuis antiquis, & priſcis procreatum, non potes non ſine magno impietatis crimine aſpernari. Non ſolùm enim in Ludouicum illum Sanctum, ſed in omnes Reges illos antiquos, & priſcos, Merouingos, Carolouingos, & Capeuingos, ſeu Capetios, in omnes Reges Francicos, & Nauarrenos, graui ſe ingratitudinis ſcelerę obſtringunt, illorum quaſi manibus inſultant, qui hunc Regem ab illis oriundum, hanc illorum propaginem, virtutis maiorum illorum ſtrenuum imitatorem, non debita obſeruantia, atq; obedientia proſequuntur, quíque illum vel minima aliqua iniuria lædunt, vel lædere cogitant.

Iam verò illi, qui Eccleſiæ, religioníſque Romanæ nomine, atque prætextu, ne dicam fuco, atque ſimulatione, nouo huic tuo Regi, & ipſius, regníque totius officiariis, proceribus, optimatibus, atque principibus (qui Regis huius partes fideliſſimè, conſtantiſſiméque ſectātur, quorum etiam

etiam pleríque Eccleſiæ, religioníque Romanæ ſunt addictiſſimi) tanto ſtudio, tantóque conatu, atque contentione reſiſtunt, & id optimo iure ſeſe facere exiſtimant, animis ſuis (quos Deus illuminet) etiam atque etiam diligenter velim reputent, quàm pertinax, & obſtinatum hoc illorum cum iuſto legitimóque ſuo Rege, cum iuſtis legitimíſque Regni, patriæque ſuæ principibus belligerandi ſtudium (cui morigerari potius, & obſequi debuerant) ei ipſi, quam profitentur, quam iactitant, de qua gloriantur, cuius acerrimi tutores, & propugnatores haberi volunt, Eccleſiæ, religioníque Catholicæ, Apoſtolicæ, Romanæ plane, & ex diametro repugnet, ac aduerſetur, id quod vel luce ipſa meridiana luculẽtius eſt, atque manifeſtius. Quòd ſi Eccleſia illa ipſa Romana ad quam Paulus Apoſtolus ſcripſit reuiuiſceret, non modo nòn tuum hunc Regem reiiceret: ſed toto animo amplecteretur, qui doctrinam in illa epiſtola & in omnibus ſacris libris contentam reuerenter colat.

Nam quæcunque Paulus Apoſtolus in ſua Epiſtola Rom. Eccleſiæ credenda propoſuit, de Deo vno eſſentia, trino perſonis, de Dei natura inuiſibili, eius potentia, iuſtitia, miſericordia, prouidentia immẽſa, cuius ſpeculum, atque theatrum eſt mundus, ea Rex tuus credit, & amplectitur.

Quæcunque Paulus in illa Epiſtola eccleſiæ Romanę tradidit de Chriſto Dei Filio vnico, vero Deo, & vero homine, de duabus eius naturis, de eius officio regali, ſacerdotali, & prophetico,

de eius Incarnatione, natiuitate, paſſione, morte, ſepultura, reſurrectione, aſcenſione in Cœlos, ſeſſione ad dexteram Patris, interceſſione, & deprecatione, de toto redemptionis humanæ negotio, eius effectu, atque fructu ſalutifero, ea Rex tuus credit ex animo, & amplectitur.

Quæcunque S. Paulus in Epiſtola illa Eccleſiam Rom. docuit, de Spiritu Sancto, de eius diuinitate, energia, virtute, efficacia, donis, atque muneribus, iis Rex tuus fidẽ ex animo adhibet.

Quæcunque S. Paulus in hac Epiſtola Romanæ Eccleſiæ neceſſario credẽda ad ſalutem propoſuit de hominis ſeu humani generis extrema, propter apoſtaſiam primorum noſtrorum parentum, miſeria, corruptione, ac deprauatione, de peccato (cui totum genus humanum eſt obnoxium) originali, & actuali, de peccati ſtipendio, hoc eſt, morte prima, & ſecunda, cui ſimiliter vniuerſum genus humanum addictum eſt, & mancipatum, ea quoque Rex tuus verè credit,

Quæcunque Paulus de Lege diuina, vitę morúmque moderatrice optima, peccati teſte, & accuſatrice grauiſſima, iræ, & mortis operatrice docuit, iis Rex quoque tuus fidem adiungit, cui lege Dei nihil eſt prius, & antiquius.

Quæcunque Paulus Apoſtolus, in illa ipſa Epiſtola, S. Spiritus inſtinctu, & afflatu, Eccleſiam Romanam docuit, de hominum æterna electione, prædeſtinatione, vocatione, iuſtificatione, regeneratione, ſanctificatione. glorificatione, in, per, & propter Chriſtum, reparatione denique, & inſtauratione, ea quoque Rex tuus ex animo credit

credit & amplectitur.

Quæcunque Paulus Apoſtolus, Romanæ Eccleſiæ tradidit, de Euangelio Dei, ſiue Chriſti, quod eſt potentia ad ſalutem omni credenti, iis quoque cum animi gaudio Rex tuus aſſentitur.

Quæcunque Paulus Apoſtolus Eccleſiam Ro. docuit, de miniſterio, ſeu munere, & officio Eccleſiaſtico, de verbi diuini .i. legis, & Euangelij prædicatione, de Sacramentis, iis quoque Rex tuus ex animo aſtipulatur.

Quæcunque S. Paulus Apoſtolus præcepit de Dei voluntate, de Fide, ſpe, charitate, de pœnitentia, de omni virtutum genere, de vniuerſo Dei cultu externo, & interno, ea Rex tuus ſibi quoque dicta putat.

Quæcunque Paulus Apoſtolus, in hac ſua Epiſtola docuit, de Eccleſiæ conſtitutione, atque collectione ex Iudæis, & gentilibus, de Gentium vocatione miſericordiſſima, maximæ partis Iudæorum reiectione iuſtiſſima, iis quoque Rex tuus fidem adiungit.

Quæcunque Paulus Apoſtolus, in hac ſua Epiſtola Eccleſiam Romanam docuit, de ſtatu politico, de magiſtratus, & ſubditorum mutuis officiis, iis quoque Rex tuus aſſenſum præbet.

Quæcunque poſtremò Paulus Apoſtolus, in hac Epiſtola, vt etiam in reliquis ſuis Epiſtolis, S. Spiritus reuelatione Eccleſiæ Romanæ tradidit, de ſecundo Chriſti aduentu, de extremo illo die, atque iudicio, de mortuorum reſurrectione, de vita æterna, ea quoque credit, atque ſperat, atque adeò ad illa aſpirat Rex tuus toto pe-

ctore.

Quoniam ergo Rex tuus hos à me commemoratos pręcipuos, maximéque ad ſalutem neceſſarios articulos, à S. Paulo Eccleſię doctore cùm in reliquis, tum in illa pręcipue pręſtantiſſima ad Romanam Eccleſiam ſcripta, & data Epiſtola, explicatos amplectitur, approbat, confitetur, quis quęſo erit tam impudens, tam audax, imo tam impius, qui illum verę Religionis & verè Catholicæ, & Apoſtolicæ cultorem, ciuem, atque membrum eſſe neget? Et quonam ore Eccleſia Romana, quæ nunc eſt, hunc tuum Regem hæreſeos nomine inſimulabit, qui illam ipſam doctrinam tenet, quam vetus illa Eccleſia Romana à Paulo Apoſtolo edocta olim tenuit & profeſſa eſt? Nam ſi hæc ab illa vetere deſciuit, non eſt quod conqueratur. Si Rex tuus veterem illam Romanam ſequi malit. Si neget ſe deſciuiſſe quid habet quod cum tuo hoc Rege expoſtulet?

Inficiari prætereà nemo poteſt, non paucos hodie ritus, cæremonias, opiniones, atque dogmata in Eccleſia Romana, vt nunc eſt, locum habere, & vigere, quorum in priſca, & veteri illa Eccleſia orthodoxa, Apoſtolica, Romana, vſus non fuit, quorum Paulus Eccleſiæ, illius veteris Romanæ doctor, non modò in hac ſua ad Eccleſiam Romanam Epiſtola, ſed in omnibus reliquis ſuis Epiſtolis οὐδὲ γρῦ, nullam, ne minimam quidem mentionem fecit, quę ſilentio minimè profectò prętermiſiſſet, ſi illa quoque ad ſalutem neceſſaria iudicaſſet, in quibus tamen hodie plurimi

rimi proram, & puppim, vt ita loquar, pietatis, religionis,atque ſalutis collocant. Hęc,quę paulatim poſt Conſtantini pręſertim tempora in Eccleſiam irrepſerunt, ſi Rex tuus tanquam primitiuæ, & antiquæ illi Eccleſiæ Religioníque orthodoxæ, Apoſtolicæ, Romanæ non omninò conſentanea,non ſtatim approbat, & amplectitur,niſi prius edoctus fuerit veris ſolidíſque rationibus,illa antiqua illi Eccleſiæ, religioníque congruere, & conuenire,id profectò ei nō vitio, ſed laudi potius eſt vertendum.

Moribus antiquis,inquit ille, ſtat res Romana,viríſque:ſic multò verius,iuſtioríque de cauſa veram Eccleſiam Romanam dicere poſſumus cēſendam eſſe potius ſtare antiqua religione,& vita,& antiquis viris, Apoſtolicis, & martyribus Romanis.Confer quæſo illā, quæ hodie eſt, Eccleſiam, religionémque Romanam, cum antiqua,veteríſque illa Eccleſia,& religione,quæ Apoſtolorum temporibus extitit, tantum, velis nolis, cogeris fateri, inter vtrámque eſſe diſcrimen & interuallum,quantum inter lucem,& tenebras, adeò vt hic locū habeat ille verſiculus de eo qui Romā in media Roma quærebat: Et Romæ in Roma nil reperit media.

Dies aliquem citius,quàm oratio deficeret, ſi ſingulos antiquę illius Eccleſię,religioníſq; Romanæ ritus, mores, & dogmata, cum eius quæ hodie eſt ritibus,moribus,& dogmatibus cōferre vellet.Itaq; aliquot antè ſæculis viri doctrina, pietatéque præſtantiſſimi, de Eccleſiæ religio-

níſque Romanę corruptelis, erroribus, moribus ambitione & luxu grauiſſimè cõqueſti ſunt. Legas quæſo S. Bernardi Epiſtolas, ad Innocentiũ, ad Eugenium, ad Clerum, ad Curiam Romanã, & multos alios, ſcriptas: ex quibus facilè intelliges, quantopere iam illo tempore Eccleſia Romana à religione, vita, ac moribus antiquæ, priſcæ, & primitiuæ illius Eccleſiæ Romanæ deflexerit. Epiſtola 230. ad 3. Curiæ Romanæ epiſcopos inter alia ſic ſcribit: Hinc quidem eratis cõtra Apoſtolum Petrum, 1. Pet. 5. dominantes in Clerum, imò & contra coapoſtolum eius Paulum, 2. Cor. 1. dominabamini fidei totius orbis: at nunc nouum aliquid addidiſtis, vſurpãtes amplius, & in ipſa Religionem. Quid reſtat niſi vt adiiciatis & ipſis angelis ſanctis dominari? Paſſim idem Pontifices Romanæ Eccleſiæ, non Petri, ſed Conſtantini ſucceſſores, & ſucceſſores quidem plurimos, imitatores autem paucos eſſe ait. Quod ſi S. Bernardus reuiuiſceret, quanto iuſtiorem ille, & ampliorem haberet de Eccleſia Romana conquerendi cauſam, quæ ex illo tempore (vt omnia humana ſemper in deterius vergunt, quo mundus hic propius ad occaſum ſuum accedit) longè corruptior, & deterior euaſit.

Duplex igitur omnino, vt ex præcedentibus conſtat, Eccleſia ſimul, atque religio Romana ſtatui debet. Vna vetus, quæ priſcis Apoſtolorũ tẽporibus floruit: altera noua, qualis fuit poſt illa priſca tẽpora, & nunc eſt etiam multis cùm erroribus, & ſuperſtitionibus, tum vitæ, morúmq; vitiis

vitiis contaminata, vt illius ipſius ſectatores plurimi, iam aliquot annis, imo ſæculis, & hodie quoque confiteri coguntur.

Rex itaque tuus pro pietate ſua, atque prudentia, nouam hanc, & hodiernam religionem, eccleſiámque Romanam, ad antiquæ illius Romanæ, & ſimul ad præſtantiſſimarum aliarum quæ iiſdem temporibus extiterunt: (cuiuſmodi fuerunt Hyeroſolymitana, Antiochena, Epheſina, &c.) nitorem, puritatem, & integritatem, nō vi, atque ferro, ſed verbo Dei, & legitimo liberóque aliquo cōcilio reuocari, ac reformari vehementer cupit, vt deinceps non Romana vel Religio vel Eccleſia, ſed Chriſtiana & Religio & Eccleſia meritò dicatur: & ipſe tuus Rex ſe libenter ſubiiciat non Romanæ ſed Chriſti Eccleſiæ. Ecquis enim dubitat quin diſtinguenda ſit Eccleſia particularis (cuiuſmodi eſſet Eccleſia Romana etiam Reformatiſſima) ab vniuerſali & Catholica illa Eccleſia quæ eſt corpus Chriſti myſticum?

Hac in parte antiquiſſimi, & piiſſimi martyris S. Cypriani vult ſequi cōſilium, quod his verbis exprimitur. Epiſt. 74. ad Pompeium. In compendio eſt autem apud religioſas & ſimplices mentes, & errorem deponere, & inuenire, atque eruere veritatem. Nam ſi ad diuinę traditionis caput, & originem reuertamur, ceſſat error humanus, & ſacramentorum cœleſtium ratione perſpecta, quicquid ſub caligine, ac nube tenebrarum obſcurum latebat, in lucem veritatis a-

peritur. Si canalis aquam ducens, qui copioſè prius,& largiter profluebat, ſubitò deficiat, nonne ad fontem pergitur, vt illic defectionis ratio noſcatur? vtrúmne areſcentibus venis, in capite vnde ſiccauerit, an verò integra inde & plena prócurrens in medio itinere deſtiterit? vt ſi vitio interrupti aut bibuli canalis effectum eſt, quò minùs aqua continua perſeueranter ac iugiter flueret, refecto & confirmato canali, ad vſum, atque potum ciuitatis, aqua collecta eadem vbertate, atque integritate repręſentetur, qua de fonte proficiſcitur. Quod & nunc facere oportet Dei ſacerdotes, pręcepta diuina ſeruantes, vt ſi in aliquo mutauerit, & vacillauerit veritas, ad originem dominicam, & Euangelicam, atque Apoſtolicam traditionem reuertamur, & inde ſurgat actus noſtri ratio, vnde & ordo, & origo ſurrexit, &c.

Quum igitur Rex hic tuus, iuxta conſilium & ſententiam Cypriani, vehementer expetat recurrere ad ipſum fontem doctrinę Apoſtolicæ, & ad ipſam Eccleſię Chriſtianę originem, vt verè & ſanctè Eccleſia reformetur: proculdubio iniquiſſimè à ſuis ſubditis Eccleſiæ Catholicæ prętextu oppugnatur, contra ipſius verę Eccleſię Catholicę rationem, à qua illi, ſuo hoc facto, probant ſe eſſe alieniſſimos. Quinetiam incurrunt in omnia illa vitia quę Paulus Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos grauiſſimè & ſanctiſſimè reprehendit: quę nolo ſigillatim commemorare, ne hæc mea Oratio ad inuehēdum potius quàm

ad

ad congratulandum comparata eſſe videatur.

Paulus Eccleſię Romanę ciues hortatur, vt quoad fieri poteſt, in pace viuant, vel pacem colant cum omnibus hominibus. Egregia ergo ſcil. hęc eorum eſt fides, & religio Catholica, Apoſtolica, Romana, qui cum Rege tuo pacis amantiſſimo, cũ reliquis regni proceribus, & ciuibus bellũ ſemper gerére, quàm pacem colere malũt. Paulus Eccleſię Romanę ciues omnes ad poteſtatibus, & magiſtratibus etiam Ethnicis, & barbaris (qualis tunc temporis fuit Nero monſtroſę, ac portentoſę crudelitatis tyrannus) tanquam ordinationi diuinę obediendum, & obtemperandum, ad timorem, honorem, tributa, atque vectigalia illis reddenda, grauiſſimè adhortatur. Idem ad Titũ: Admone to illos, inquit, vt Principibus, & poteſtatibus ſubiecti ſint, vt magiſtratibus pareant, vt ad omne opus bonum ſint parati, ne de quoquam maledicant, ne ſint pugnaces, ſed humani, omnem exhibentes manſuetudinem erga omnes homines. Idem 1. Epiſtola ad Timoth. c. 2. quam Romæ ſcripſit. Adhortor, inquit, ante omnia, vt fiant deprecationes, preces, poſtulationes, gratiarum actiones, pro quibuſuis hominibus. Pro Regibus, & quibuſuis in eminentia conſtitutis, vt tranquillam, & beatam vitam degamus, cum omni pietate, & honeſtate. Quòd ſi igitur Apoſtoli, Regibus, Principibus, ac magiſtratibus etiam Ethnicis, & crudelibus, à religione Chriſtiana, & orthodoxa alieniſſimus, amorem, & obſeruantiam, tributa, quan-

tumuis grauia præſtari, & exhiberi volunt, preceſque pro illorum ſalute ad Deum fundi, cogita, ac reputa animo tuo, quàm procul abſint à religione Catholica, & Apoſtolica, illi qui iuſto legitimóque tuo Regi, omni virtutum Chriſtianarum genere ornatiſſimo, Regni proceribus, Principibus, ac magiſtratibus Chriſtianiſſimis, non ſolùm non iuſtum, debitúmque amorem & honorem deferant, ſed illis etiam vim, bellum, iniurias, perniciémque conãtur inferre. Paulus Eccleſiam Romanam monet, vt ſibi caueat ab iis, qui diſſidia, diſcordias, atque ſcandala in Eccleſiam inuehere conantur: quíque non Chriſto Ieſu, ſed ventri potiùs ſuo ſeruientes, blanditiis, & aſſentationibus ſuis malitioſis ſimplicium mentes perſtringere, atque ſeducere conantur. O vtinam vos omnes, qui de Eccleſia, & religione Cath. Apoſt. Rom. tantopere gloriamini, ſapientiſſimo huic S. Pauli conſilio obtemperantes, non ita furioſorum, & turbulentorum quorundam hominum, ſuum potius lucrum, atque commoda, quàm Dei gloriam, patriæque ſalutem quærentium, verborum illecebris, atque lenociniis vos ſeduci, decipi, falli, & in impia, & ſacrilega hac veſtra aduerſus iuſtum, legitimúmque veſtrum Regem rebellione, & contumacia confirmari, atque corroborari pateremini.

Qua de cauſa illi ſunt laude digniſſimi Regni tui Principes, Proceres, Magnates, & Nobiles, qui licet eam profiteantur doctrinam & religio-

nem

nem Eccleſię Romanę, quę nunc eſt: tamen Regem hunc tuum conſtantiſſimè fideliſſiméque aduerſus omnem vim & iniuriam defendere: atque adeò ſanguinem ſuum pro illius ſalute profundere non dubitant.

Nonne vides quoque populum Rom. & Italiæ principes, ac ciuitates quaſdam florentiſſimas, de nouo hoc tuo Rege honorificentiſſimè ſentire, & loqui, ei bene velle, & bene precari, valdéque de noua hac dignitate gratulari, qua illum digniſſimum arbitrantur?

Quoniam igitur à Regis tui partibus ſtant leges patrię, ſtant conſuetudines, & inſtituta maiorum, ſtat æquitas, & iuſtitia, ſtat ratio, ſtant præcipui Regni ordines, atque proceres, ſtant etiam externi orbis Chriſtiani Principes, & ciuitates multæ, ſtat Deus ipſe, de ſtatu illius conuellendo ne cogitare quidem ſine maximo ſcelere potes. Deum rogo vt eorum qui adhuc ei aduerſati ſunt & mentes illuminare, & corda emollire, atque flectere velit ad hunc ſuum Regem agnoſcendum, & iuſta debitáque beneuolentia, obſeruantia & obedientia colendum.

Aperite igitur, quæſo, nec diutiùs occludite, ô ciuitates Francicæ, huic veſtro Regi portas veſtras, qui ingreſſu ſuo, atque introitu vobis pacem, tranquillitatem, concordiam, omniúmque bonorum copiam afferet, & grauiſſimas moleſtias, atque calamitates, quibus adhuc perfuncti eſtis, maximis bonis, atque commodis compenſabit, proculdubio, atque reſarciet. Nolite per

Deum immortalem, diutiùs introitu illum atq; aditu prohibere, ne in grauiorem Dei, Regíſque veſtri offenſionem incurratis, & exitium vobis acceſſatis, interitúmque extremum. Regem & quidem Regem veſtrum naturalem, & legitimum, immò patrem patriæ optimum, & clementiſſimum excepturæ, & reipſa experturæ eſtis, qui nō veſtra bona, veſtras fortunas, veſtram ſeruitutem, veſtrum ſanguinem, ſed veſtram vtilitatem, veſtrámque ſalutem exoptat.

Gaudete & lætamini vos Iudices, magiſtratus, vos Rerumpub. ciuitatum, atque prouinciarum præſides, quoniam Regem eſtis habituri omnis recti, iuſti, & æqui, & peritum, & amantem, cuius opera, & conſiliis fideliſſimis, & ſapientiſſimis, vobis in muneris, officiíque veſtri iuſta, legitimáque adminiſtratione vti licebit, illíque munerum, officiorúmque veſtrorum laborioſiſſimorum, veſtrarum virtutum, atque laudum non teſtem ſolùm, & ſpectatorem oculatiſſimum, & acerrimum, ſed etiam quaſi collegam, ſocium, & adiutorem, denique remuneratorem fideliſſimum, ac munificentiſſimum eſtis habituri.

Exultate gaudio, atque lætitia vos Mineruę, atque Muſarū cultores, vos Scholarum, & Academiarum (quæ quidem Eccleſię, atque Reipub. ſunt ſeminaria) Rectores, atque Moderatores, vos Doctores, atque magiſtri, vos tyrones ſtudioſi, atque candidati linguarum, artium, atque diſciplinarum liberalium, quòd quaſi alterum

Franciſcum

Franciſcum, alterum Ludouicum S. hoc eſt Regem literarum, & ſtudiorum amantiſſimum, ſcholarum patrem, atq; patronum fideliſſimum adepti eſtis: & quòd hoc Rege literarum, ac literatorum amantiſſimo imperante, vobis ad intermiſſa, ſeu interrupta potiùs veſtra ſtudia, recolenda patet reditus: &, poſt diuturnas iſtas turbas, atque moleſtias, otij, atque pacis fructus vobis datur, ad artes veſtras celebrandas.

Gaudete & lętamini vos mercatores, & negociatores, quibus hoc Rege regnante, & nihil niſi pacem, & otium ſpectante, liberrimè rurſus mercaturas, & negotiationes veſtras (quæ ſilent inter arma) ſine fraudibus tamen, vſuris, fœnoribus, & illicitis artibus, licebit exercere.

O fortunatos vos vinitores, & agricolas, qui ſub hoc Rege pacis, otij, agriculturæ ſtudioſiſſimo, arma, haſtas, tela, in raſtra, ligones, vomeres, aratra cõuertere, & agros, vineáſque veſtras, horrendis iſtis bellis miſerum in modum deuaſtatas, & quarum horrendas, miſerandáſque depopulationes, antea luxiſtis, recolere, illarum fructibus pacatè, quietè, & tranquillè rurſus frui poteritis.

Incredibili gaudio, atque lætitia affici conuenit vos milites, duces, & capitaneos, quòd Regem vobis Deus dedit rei militaris peritiſſimum, qui forti, ac ſtrenua veſtra opera non aduerſus veſtram patriã, non ad ciuilia, & interna, ſed externa potius bella, eáque iuſta, legitima, ac neceſſaria gerenda, ad patriæ veſtræ fines partim

aduerſus vim externam tutandos, partim propagandos, & amplificandos, vti eſt paratus, & à quo maxima veſtræ fortitudinis, veſtrorum laborum, atque periculorum, certiſſimáque vobis expectanda erunt præmia.

Gaudete vos Nobiles, Equites, Comites, Barones, quibus ſub hoc Rege ac Principe nobiliſſimò, generoſiſſimo, potentiſſimo, vobis antiquis veſtris honorum, dignitatum, atque fortunarum priuilegiis, atque prerogatiuis rurſus frui licebit, quíque debitis meritiſq; veſtrarum virtutum, atque rerum fortiter geſtarum afficiemini præmiis.

Gaude, & exulta vulgus, plebs, multitudo infima, quia Regem habes benignum & manſuetum, ad quem faciſſimi ſunt vel viliſſimis & abiectiſſimis quibuſque aditus, quo quidem aduerſus omnem vim iniuſtam potentiorum, & opulentiorum tutiſſimo perfugio, & aſylo vti poteris.

Gaudete & exultate omnes peregrini, inopes, viduæ, pupilli, miſeri, afflicti, ærumnoſi, & oppreſſi, quibus hoc veſtro Rege tanquam patre, paſtore, patrono, tutore, ac defenſore optimo, ac fideliſſimo vti, & ſub eius tutela, patrocinio, & quaſi vmbra pacatam, & tutam ab omni vi, iniuriáue vitam degere licebit.

Gaudete denique omnes pij, & boni, qui pietatis, honeſtatis, religionis & innocentiæ veſtræ non ſolùm defenſorem, ſed etiam remuneratorem habebitis.

Sed

Sed vt huic meæ Gratulationi,& admonitioni fideliſſimæ modum, ſeu finem potiùs (cùm modum iam dudum exceſſiſſe videar) imponam, te, ô Gallia, ſocia fideliſſima, rurſus mirum in modum rogo,atque obteſtor: vt hoc meum officium ex animo tuæ dignitatis, & amplitudinis ſtudioſiſſimo profectum, ſereno vultu,atque animo accipias, méque in te amanda,colenda,& propugnanda conſtantiſſimam, antiquo tuo amore,fauore,beneuolentiáque proſequi pergas, tibíque planè perſuadeas, me ad antiquam hanc noſtram coniunctionem, quæ vtríque noſtrum maximo adhuc cùm honori,gloriæ,laudi, & decori, tum præſidio aduerſus omnem communium hoſtium vim fuit, tuendam & conſeruandam, animo ac voluntate eſſe admodum procliui,conſtanti omnino, atque propenſa. Idem de te habebo perſuaſiſſimum.

Te deinde,ô Rex ſereniſſime, & Chriſtianiſſime, oro, obſecro, & obteſtor, vt maiorum, & prædeceſſorum tuorum exemplo, ac imitatione humaniſſima, me & patriam meam ſemper amori, curæ, atque fidei tuæ commendatam habeas:tibíque perſuadeas, nos viciſſim maiorum noſtrorum exemplo & imitatione tuæ totiúſq; regni maieſtatis,dignitatis, atque ſalutis similiter fore ſemper amantiſſimos, & ad illius defenſionem, vel cum ſanguinis noſtri profuſione paratiſſimos.

Tibi denique ſupplex etiam atque etiam, ô Rex Regum cæleſtis,& immortalis, cuius regnū

immenſum eſt, & infinitum, nullis vel locorum, vel temporum terminis circumſcriptum, ac definitum, gratias ago, & habeo ingentes, quòd pro ſingulari tua miſericordia Regem Gallis ſociis & fœderatis meis fideliſſimis, & amiciſſimis dediſti, Francica, ſeu antiqua fide, & integritate præditum. Rogo te ſupplex, vt illos reſpicias oculo tuæ miſericordiæ, & animos illorũ mutuis odiis exulceratos, & exacerbatos lenire, mitigare, atque placare, & mutuæ pacis, atque concordiæ ſtudio, & amore inflammare velis, vt poſthac in pace, otio, & tranquillitate, mutua pace te colant atque venerentur, vt vitam poſthac pacatam, tranquillam, piam & honeſtam ſub tua tutela, ac clientela agant. Fac quæſo ſancti tui ſpiritus donis, atque muneribus Regem magis magíſque inſtituas, & augeas, quò hanc regni Franciſci nauem turbulentiſſimis iſtis tẽpeſtatibus ſapienter gubernare, & in quietis, pacis, atque ſalutis portu collocare poſſit. Fac quæſo, ſubditorum eius animos ad iuſtam debitámque beneuolentiam, obſeruantiam, & obedientiam ei præſtandam flectas. Te precor, vt Regem hunc ſancto tuo ſpiritu regere pergas, & Regem, regnúmque turbulentis, atque peſtiferis iſtis bellis, atque turbis liberes, & tu, qui verus es flexanimus, Regis & ſubditorum animos vero & ſyncero amore coniungere, ac deuincire, & omnes ſimultates, inimicitias, odia mutua tollere, & extinguere velis, vt tandem Dei miſericordia æternam, immortalem, & immarceſſibilem

lem gloriæ, & beatitudinis coronam conſequatur. Fac, ô Deus, Rex gloriæ, fortis & potens, potẽs in prælio: Fac, inquam, vt Rex tuus, quem tu conſtituiſti ſuper populum populoſiſſimum, lętetur ſemper in tua fortitudine, & in ſalute tua exultet vehementer, inſtrue, & arma illum tua virtute, vt hoſtes ſuos ſuperare, vincere, & victor euadere poſſit. Des ei deſiderium cordis, & locutionem labiorum eius non prohibeas, id eſt fac eum voti ſui compotem. Des ei protractionem dierum, diuturnam vitæ vſuram, quò diutiùs patrię vſui eſſe poſſit.
Amen.

LAVS DEO.

Romae

Praesentatus pro S.to Officio ab Ill.mo et R.mo D.no Camillo Caetano ~~olim~~ Patriarcha Alexandrino, nuper Nuntio ad Caes. M.tem die V. Septembris 1592.